

ВОЛИНСЬКА ОБЛАСНА ДЕРЖАВНА АДМІНІСТРАЦІЯ

Управління екології та природних ресурсів

РЕГІОНАЛЬНА

ДОПОВІДЬ

ПРО

СТАН НАВКОЛИШНЬОГО ПРИРОДНОГО

СЕРЕДОВИЩА

У ВОЛИНСЬКІЙ ОБЛАСТІ

ЗА 2022 РІК

Вступне слово

Волинь – край унікальної природи, лікувального мікроклімату, самобутнього народного мистецтва і великої історико-культурної спадщини. За наявності природних рекреаційних ресурсів, які зазнали відносно невеликого антропогенного впливу і добре зберегли рекреаційну здатність, область належить до перспективних регіонів України з розвитку туристично-рекреаційної галузі.

Волинь вважається регіоном, де населення і влада традиційно дбають про збереження унікальних природних ландшафтів, раціональне використання ресурсів лісу, озер, боліт, надр, піклуються збереженням чистоти атмосфери і води.

Для забезпечення більш широкого доступу громадськості до екологічної інформації щороку оприлюднюється на офіційному сайті Волинської ОДА (<http://voladm.gov.ua/>) Доповідь про стан навколишнього природного середовища у Волинській області (надалі - Доповідь). У пропонованій Доповіді приведені систематизовані дані про якісний стан довкілля області в 2021 році (атмосферного повітря, земельних та водних ресурсів, рослинного та тваринного світу), поводження з відходами, екологічну та радіаційну безпеку, контроль у галузі охорони природи та природокористування, впровадження еколого-економічних реформ, виконання регіональних екологічних програм, екологічний моніторинг навколишнього середовища, діяльність громадських екологічних організацій, наукові дослідження в сфері екології, охарактеризовано ключові екологічні проблеми області та визначено пріоритети регіональної екологічної політики на майбутнє.

Матеріали даного видання знайомлять читачів зі станом екологічної ситуації в Волинській області, а також розкривають особливості всіх складових довкілля.

Над Доповіддю працював колектив управління екології та природних ресурсів Волинської обласної державної адміністрації при активній інформаційній підтримці суб'єктів системи екологічного моніторингу: Державної екологічної інспекції у Волинській області, Регіонального офісу водних ресурсів у Волинській області, Волинської філії державної установи «Інституту охорони ґрунтів України», Волинського обласного центру з гідрометеорології, Головного управління статистики у Волинській області, Волинського обласного управління лісового та мисливського господарства, Управління житлово-комунального господарства, Департаменту економічного розвитку, зовнішніх зносин та з питань туризму і курортів облдержадміністрації, Управління агропромислового розвитку облдержадміністрації, Волинського національного університету імені Лесі Українки та ін.

Сподіваємося, що дана Доповідь стане в нагоді та буде цікавою і корисною для діяльності наукових установ, представників ЗМІ, громадських організацій та окремих громадян, небайдужих до збереження та охорони довкілля.

Колектив управління екології та природних ресурсів Волинської облдержадміністрації

1. Загальні відомості

1.1. Географічне розташування та кліматичні особливості Волинської області

Волинська область розміщена на північному заході України. На півночі вона межує з Брестською областю Республіки Білорусь, на сході – із Рівненською областю, на півдні – із Львівською, на заході – із Хелмським і Замостським воєводствами Республіки Польща. Площа області складає 20,1 тис. кв. км. або 3,3% від загальної території України.

Фізико-географічне розміщення Волинської області доволі вигідне. Область належить до регіонів із відносно збереженими природно-територіальними комплексами (геосистемами). Хоча простежують суттєві відмінності в їх освоєності у різних частинах області. Найбільше перетворені ландшафти південної лісостепової частини Волинської області.

Основні фізико-географічні особливості ландшафтів області Волинського Полісся – це наявність крейдових порід, рівнинність, значний розвиток льодовикових форм рельєфу, карсту, високе залягання ґрунтових вод, значні показники густини річкової мережі та заозереності, перезволоженість і заболоченість, широкий розвиток долинних ландшафтів.

Протягом тривалого часу природні ландшафти Волинського Полісся змінювалися під впливом господарської діяльності людини. Інтенсивні перетворення ландшафтів Волинського Полісся почались у 60-х роках і визначались активним розвитком промисловості, транспортної мережі, осушенням поліських ґрунтів, екстенсивним веденням сільського господарства, зменшенням площ лісу. Проведення рубок головного користування, створення штучних лісонасаджень призвело до зміни мікроклімату ландшафтних систем, їх фауністичного та флористичного складу.

За природними умовами область поділяють на три зони: північнополіську, південнополіську і лісостепову. На теренах Волинської області чітко виділяють два види ландшафтів – поліський і лісостеповий. Для поліських ландшафтних районів характерні велика лісистість, заболоченість місцевостей, переважання малородючих ґрунтів, наявність значної кількості заплачних і карстових озер. Для лісостепових ландшафтних районів властивий долинно-грядовий рельєф, ускладнений яружно-балочними й карстовими формами із сірими опідзоленими ґрунтами в поєднанні з малогумусними чорноземами.

Клімат області помірно континентальний: зима м'яка, із нестійкими морозами; літо тепле, нежарке; весна та осінь – затяжні зі значними опадами.

1.2. Соціальний та економічний розвиток області

Від початку російського повномасштабного вторгнення Волинська область залишається у своїх звичних адміністративно-територіальних межах. Регіон не зазнав суттєвих змін у політичній сфері та значних пошкоджень інфраструктури, але стикнувся з неочікуваними викликами в соціально-економічній сфері.

Територія Волинської області не зазнала тимчасової окупації, тут не відбуваються і не відбувалися активні воєнні дії. Однак область зазнала соціально-економічних змін — зросли ціни на товари першої необхідності та збільшився рівень безробіття. При цьому місцеві бюджети переважно перевиконані в дохідній частині.

Доходи загального фонду (без трансфертів) місцевих бюджетів Волинської області за результатами 2022 року становили 8,8 млрд грн, а за результатами 2021 року — 6,4 млрд грн. Темпи росту фактичних надходжень загального фонду місцевих бюджетів у Волинській області за січень-грудень 2022 року становили 138%. Водночас скоротилися капітальні видатки. Якщо у 2021 році вони становили понад 2,3 млрд грн, то за результатами 2022 року — 0,8 млрд гривень.

Разом з тим, через російське вторгнення в Україну обласний бюджет зазнав непередбачуваних витрат. Зокрема, за перші 200 днів війни на матеріально-технічне забезпечення військових частин, підрозділів правоохоронних органів, проведення заходів територіальної оборони та комплектування військових частин, мобілізаційної підготовки та мобілізації з бюджету області спрямували 54,1 млн гривень.

НАСЕЛЕННЯ

За інформацією головного управління статистики у Волинській області, у 2021 році кількість населення на Волині становила 1 027 397 людей. У 2022 році цей показник був на рівні 1 021 354 людини. Кількість населення у віці 15-64 роки у 2021 році становила 687 813 осіб, у 2022 році — 685 096 осіб.

У 2022 році у Волинській області народилося 8 429 дітей. Смертність становила 13 076 людей. За аналогічний період 2021 року на Волині народилося 9 890 дітей, а померло 15 493 людини.

За даними Державної служби статистики України, станом на січень 2022 року кількість прибулих на Волинь людей становила 800, а вибуло з області 808 людей. Цей показник різко змінився з початком війни.

З перших днів війни Волинь почала приймати вимушено евакуйованих осіб з інших областей України. За даними Міністерства соціальної політики України, станом на 12 грудня 2022 року на обліку у Волинській області перебувало 60 160 ВПО, серед яких 18 028 дітей.

В області переселенцям надають оперативну допомогу в поселенні (приватний сектор, готелі, комунальні заклади тощо) й оформленні статусу ВПО (понад 60 тис. людей), виплачують матеріальну допомогу на проживання

в регіоні — з державного бюджету на це виділили понад 550 млн грн, безкоштовно надають правову допомогу в очному режимі та онлайн. Для пошуку житла в регіоні створили інтерактивну мапу «Прихистки Волині».

Згідно з даними Державного центру зайнятості, у січні 2022 року статус безробітного мали 8 963 людини, а в січні 2023 року — 5 180 людей. 750 осіб у січні 2022 року отримали роботу, скориставшись послугами центрів зайнятості в області. У січні 2023 року кількість таких людей зменшилася до 654. Також у січні 2022 року 8 083 людини отримували допомогу по безробіттю, а станом на січень 2023 року в області зареєстровано 3 166 таких людей.

Станом на січень 2022 року 1 176 роботодавців надали інформацію про 2 511 вакансій. Натомість у січні 2023 року 944 працедавці пропонували 2 430 вакансій.

СПОЖИВЧІ ЦІНИ

За даними головного управління статистики у Волинській області, споживчі ціни в області зросли на 1,6%. Зокрема, у лютому порівняно з січнем загальне подорожчання становило 0,9%, а на продукти харчування та безалкогольні напої — 1,4%. Найбільше подорожчали овочі — на 16,1%. Зросли ціни на сири, фрукти, рис, хліб, свинину, масло, кисломолочну продукцію, безалкогольні напої, цукор, м'ясо птиці, продукти переробки зернових, макаронні вироби — на 3,8-0,6%. Водночас подешевшали сало, яловичина і телятина, яйця, риба та продукти з риби, соняшникова олія, сметана — на 8,6-1,1%.

Ціни на алкогольні напої та тютюнові вироби підвищилися на 2,2%. Одяг і взуття подешевшали на 2,1%.

Ціни на транспорт знизилися на 2,5% за рахунок здешевлення палива і мастил на 6,5%, проїзд у пасажирському транспорті — на 0,4%. Водночас подорожчав проїзд у пасажирському автодорозньому транспорті — на 0,4%.

Зростання цін у сфері охорони здоров'я на 2,2% відбулося за рахунок подорожчання фармацевтичної продукції, медичних товарів та обладнання на 2,7%, амбулаторних послуг — на 2,3%.

У сфері зв'язку ціни зросли на 1,2%, що пов'язано з подорожчанням інтернету на 2,5% та мобільного зв'язку на 0,7%.

ПРОМИСЛОВІСТЬ

Промисловість Волині також адаптувалася до нових реалій. Територіальні громади регіону заявили про готовність приймати в себе релокований бізнес. Управління економічного розвитку, інвестицій, туризму та курортів Волинської обласної державної адміністрації визначило близько 100 локацій для його розміщення.

Варто зазначити, що за перших 5 місяців війни на Волинь переїхали тільки 5 підприємств із 500 новоствореними робочими місцями. Ще 16 бізнесів на той момент перебували в процесі евакуації. За 200 днів війни в Україні, із 28 підприємств, які перебували в процесі релокації, 11 запрацювали.

Чимало волинських підприємств змінили напрямок діяльності відповідно до вимог воєнного часу. Так, наприклад, ПрАТ «Едельвіка», знане на весь світ

своїми вишиванками, виготовляє військову форму. Луцький бренд взуття «Ікос» нині випускає тактичне взуття та берці для потреб ЗСУ і тероборони. А група компаній VolWest Group формує сухі пайки для військових, які перебувають у найгарячіших точках бойових дій.

У Луцьку запустили центр підтримки евакуації та адаптації бізнесу. Основним його завданням є створення комфортних умов для роботи евакуйованих підприємств на території Луцької міської територіальної громади. Зокрема, в Луцьку запрацювала ортодонтична лабораторія «Маяк» із Харкова, а в смт Турійськ переїхало підприємство «Варно» з Краматорська.

За даними сайту Work.ua, у Луцьку в січні 2022 року було розміщено понад 12,7 тис. вакансій. Станом на грудень 2022 року кількість вакансій залишилася на рівні понад 12,8 тисяч. Протягом 2022 року найбільше вакансій було у травні — понад 13,2 тис. Найменше вакансій розмістили на сайті у липні — понад 11,3 тисяч.

Водночас кількість поданих на платформі резюме перевищувала кількість розміщених вакансій протягом усього 2022 року. Станом на січень резюме було 14,2 тис., а станом на грудень — понад 16,7 тисяч, що було найвищим показником за 2022 рік. Найменша кількість резюме розмістили на сайті у лютому — понад 13,5 тисяч.

ЗОВНІШНЯ ТОРГІВЛЯ

У 2022 році експорт товарів становив 866,9 млн дол. США, або 127,9% порівняно із 2021 роком, імпорт – 1594,9 млн дол., або 114,7%. Негативне сальдо склало 728,0 млн дол. (у січні–жовтні 2021р. також негативне – 712,9 млн дол.).

Коефіцієнт покриття експортом імпорту склав 0,54 (у січні–жовтні 2021р. – 0,49).

Зовнішньоторговельні операції проводились з партнерами із 129 країн світу.

2. Атмосферне повітря

2.1. Викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря

2.1.1. Динаміка викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря

За даними Головного управління статистики у Волинській області в 2022 році в атмосферне повітря від стаціонарних джерел викидів надійшло 4,8 тис.тонн шкідливих речовин. Порівняно з минулим роком, загальний обсяг шкідливих речовин, які потрапили в атмосферне повітря від роботи стаціонарних джерел викидів зменшився на 0,8 тис. тонн.

Відповідно залишились незмінними щільність викидів 0,2 тонн на 1 км², шкідливі речовини, які припали на одну особу, у 2022 році становили 4,7 кг, що на 0,1 менше ніж у 2021 році.

У зв'язку із збільшенням навантаження пересувних джерел на атмосферне повітря відбувається погіршення якості довкілля, санітарного стану території, фіксуються перевищення концентрацій забруднюючих речовин.

Динаміка викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря за 2018 - 2022 р.р. наведені в таблиці 2.1.

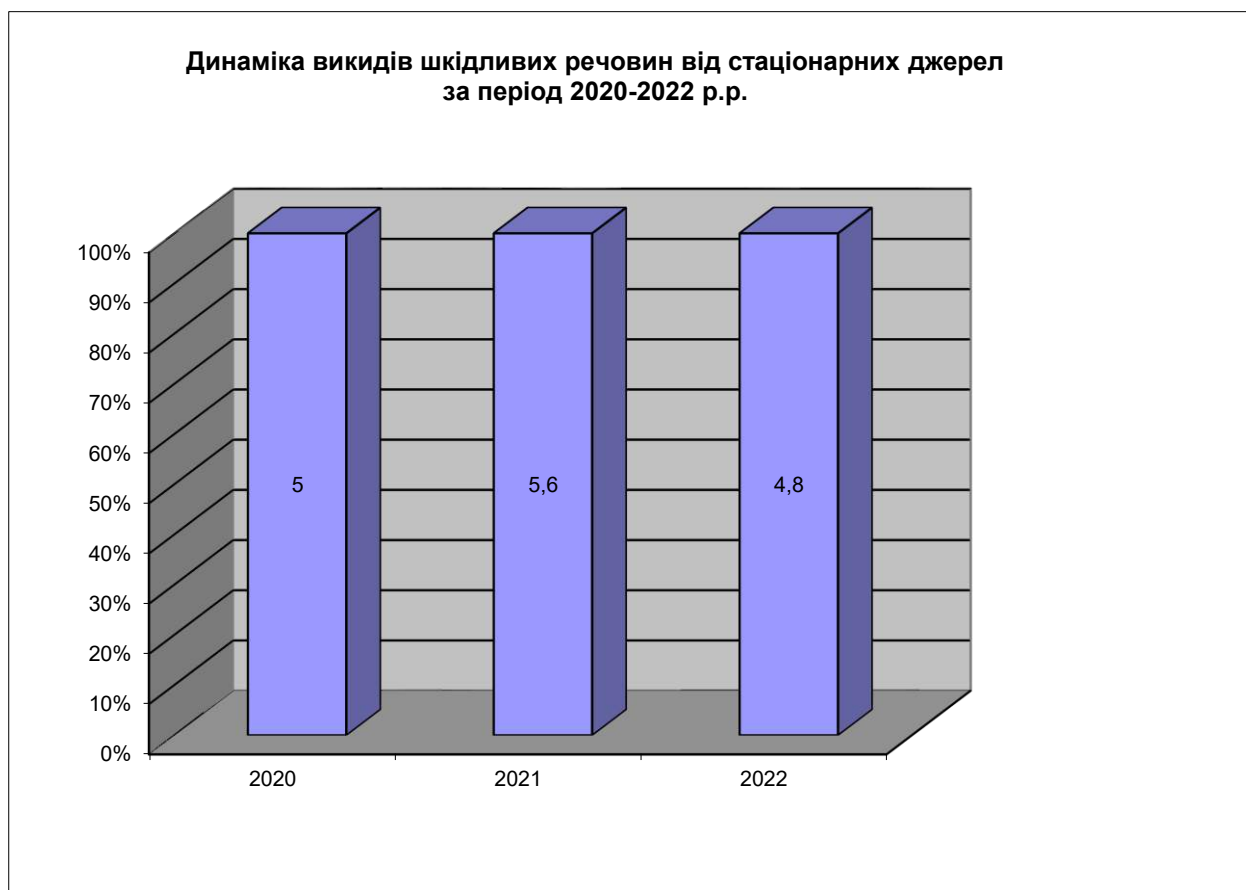
Динаміка викидів в атмосферне повітря, тис. т.

Таблиця 2.1.

Роки	Викиди в атмосферне повітря, тис.т.			Щільність викидів у розрахунку на 1 кв.км, кг	Обсяги викидів у розрахунку на 1 особу, кг	Обсяг викидів на одиницю ВРП, тис.т/млн.гр н.
	Всього	у тому числі				
		стаціонарними джерелами	пересувними джерелами			
2018	*	5,1	*	300,0	4,9	0,00008
2019	*	5,3	*	300,0	5,1	0,00007
2020	*	5,0	*	252,0	4,9	0,000001
2021	*	5,6	*	200,0	4,8	0,00000005
2022	*	4,8	*	200,0	4,7	**

* розрахунок викидів забруднюючих речовин та парникових газів від транспортних засобів не проводиться відповідно до наказу Державної служби статистики від 19.02.2015 № 60 про визнання таким, що втратив чинність наказ Державного комітету статистики України від 13 листопада 2008 року № 452 "Про затвердження Методики розрахунку викидів забруднюючих речовин та парникових газів у повітря від транспортних засобів".

**значення ВРП за 2022 рік за даними Головного управління статистики у Волинській області не оприлюднено.

2.1.2. Динаміка викидів найпоширеніших забруднюючих речовин в атмосферне повітря у містах Волинської області

У загальному обсязі викидів від стаціонарних джерел забруднення переважають метан (19 %), речовини у вигляді твердих суспендованих частинок (10,4%), оксид вуглецю (23%) та сполуки азоту (18,7%).

У сумарній кількості шкідливих речовин викиди метану та азоту оксиду (N₂O), які належать до парникових газів, становили відповідно 0,9 та 0,04 тис.тонн.

Крім того, від стаціонарних джерел в атмосферу потрапило 486,5 тис.т діоксиду вуглецю, який також впливає на зміну клімату.

Динаміку викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел забруднення в районах Волинської області, подано в табл. 2.2.

Динаміка викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел забруднення у регіоні по окремим населеним пунктам, тис т

Таблиця 2.2

	2020	2021	2022
<i>Всього,</i>	5,1	5,6	4,8
<i>Луцький район</i>	1,6	1,8	1,51
<i>Камінь-Каширський район</i>	0,53	0,5	0,5
<i>Ковельський район</i>	0,93	0,9	0,7
<i>Володимир-Волинський район</i>	2,0	2,4	2,18

2.1.3. Основні забруднювачі атмосферного повітря за видами економічної діяльності

Основними забруднювачами повітря були підприємства добувної та переробної промисловості, сільського, лісового та рибного господарства, а також здійснення діяльності у сфері постачання електроенергії, газу, пари та конденсованого повітря. На них припадає понад 91% загальнообласних викидів.

Серед основних забруднювачів – ТзОВ «Птахокомплекс Губин» (6,3%), Локачинський ЦВНТК ПАТ «Укргазвидобування» (8,3 %), ТзОВ «Луцька аграрна компанія» (16,6 %), ДП «Волиньторф» (6,2 %), ТзОВ «Агротехніка» (4,2 %).

Основні забруднювачі атмосферного повітря подані в табл. 2.3; 2.4.

Основні забруднювачі атмосферного повітря

Таблиця 2.3

№ п/п	Підприємство - забруднювач	Відомча приналежність	Валовий викид, т		Зменшення/- збільшення/+	Причина зменшення/ збільшення
			2021 р.	2022 р.		
1.	Локачинський ЦВНТК ГПУ «Львівгазвидобування» ПАТ «Укргазвидобування»	Міністерство палива та енергетики	416,101	394,67	-21,431	Зменшення технологічних викидів

2.	ДП «Волиньторф»	-	240,319	248,923	+ 8,604	Збільшення технологічних викидів
3.	ТзОВ «Птахокомплекс Губин»	-	370,681	336,992	-33,689	Зменшення технологічних викидів
4.	ТзОВ «Луцька аграрна компанія»	-	805,544	805,544	-	Без змін у виробництві
5.	ТзОВ «Агротехніка»	-	300,5	184,326	-116,174	Зменшення технологічних викидів

*Викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря
за видами економічної діяльності*

Таблиця 2.4

№ з/п	Види економічної діяльності	Кількість підприємств, які мали викиди, одиниць	Обсяги викидів по регіону		Викинуто в середньому одним підприємством, т.
			тис. т	у % до 2020 р.	
Всі види економічної діяльності		180	4,8	86,7	26,9
1	Сільське господарство, лісове господарство та рибне господарство	36	1,2	86	33,02
2	Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	3	0,5	109,8	162,4
3	Переробна промисловість	57	2,3	90,5	40,9
4	Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	22	0,4	102,9	18,5
5	"Водопостачання; каналізація, поводження з відходами"	2	0,03	343,6	14,4
6	Будівництво	4	0,02	32,7	6,2
7	"Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів"	1	0,05	19,3	46,53
8	Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	12	0,05	56,1	4,03
9	Тимчасове розміщування й організація харчування	1	0,0001	69,5	0,098
10	Інформація та телекомунікації	1	0,002	61,3	2,063
11	Операції з нерухомим майном	4	0,002	209	0,48

12	Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	1	0,0002	59,5	0,248
13	"Державне управління й оборона; обов'язкове соціальне страхування"	7	0,1	60,4	20,6
14	Освіта	11	0,05	90,3	4,8
15	Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	17	0,075	104,4	4,5
16	Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	1	0,0008	146,5	0,844

2.2. Транскордонне забруднення атмосферного повітря

Волинським гідрометеоцентром на протязі 28 років проводяться спостереження за програмою транскордонного переносу на метеостанції М Світязь. Середньодобові концентрації визначаються при відборі проб 5 разів на добу.

За даними спостережень, рівень забруднення на М Світязь становив:

- по діоксиду сірки - 0,02 ГДК с.д.;
- по діоксиду азоту - 0,25 ГДК с.д.

По даних спостережень на М Світязь у 2022 році не спостерігалися випадки перевищення ГДК с.д. по діоксиду азоту, у 2021 році - 2 випадки перевищень ГДК.

У звітному році по М Світязь, порівнюючи з 2021 роком, перевищень ГДК с.д. по діоксиду сірки дещо підвищились, а середньорічна концентрація по діоксиду азоту не змінилась. На М Світязь коливань середньорічних концентрацій за п'ятирічний термін по діоксиду азоту та діоксиду сірки не спостерігалось.

2.3. Якість атмосферного повітря в населених пунктах

Спостереження за станом атмосферного повітря та вмістом забруднюючих речовин, у тому числі радіоактивного забруднення, на території області проводять 3 суб'єкти державної системи моніторингу довкілля: Волинський обласний центр з гідрометеорології, Головне управління Держпродспоживслужби у Волинській області та ДУ «Волинський обласний лабораторний центр МОЗ України».

Державною гідрометеорологічною службою в області оцінка стану забруднення атмосферного повітря здійснюється за даними спостережень в місті Луцьку на 3-х стаціонарних постах спостереження. Програма обов'язкового моніторингу якості атмосферного повітря включає сім забруднюючих речовин: пил, оксид азоту, діоксид азоту (NO₂), діоксид сірки (SO₂), оксид вуглецю, фенол, формальдегід (H₂CO), а також показники радіоактивного забруднення (гамма-фон, мкР/год).

Вміст основних забруднюючих речовин наведено в таблиці 2.5.

Вміст основних забруднюючих речовин в атмосферному повітрі

Таблиця 2.5

Речовина	Клас небезпеки	Кількість міст, охоплених спостереженнями	Середньорічний вміст, мг/м ³	Середньодобові ГДК	Максимальний вміст, мг/м ³	Максимально разові ГДК	Частка міст (%), де середньорічний вміст перевищував:			Частка міст (%), де максимальний разовий вміст перевищував:		
							1 ГДК	5 ГДК	10 ГДК	1 ГДК	5 ГДК	10 ГДК
Пил		1	0.0814	0.15	0.3	0.5				-	-	-
Діоксид сірки	3	2 1-Луцьк, 2-Світязь	0.0023 0,00056	0.05	0.0135	0.5				-	-	-
Оксид вуглецю	4	1	0.3126	3	2,0	5,0				-	-	-
Діоксид азоту	3	2 1-Луцьк 2-Світязь	0.0792 0,01	0.04	0,3471	0.2	1,98			1,74	-	-
Оксид азоту	3	1	0.0321	0.06	0.1601	0.4				-	-	-
Фенол	2	1	0.0057	0.003	0,0148	0.01	1,9			1,48	-	-
Формальдегід	2	1	0.0063	0.003	0.0668	0.035	2,1			1,91	-	-

Середньорічна концентрація за 2022 рік по області була наступна: концентрація формальдегіду в атмосферному повітрі на рівні 2,1 гранично допустимих концентрацій (ГДК), фенолу- 1,9, окису азоту – 0,54, двоокис азоту – 1,98, пилу – 0,54, двоокису сірки - 0,05, окису вуглецю - 0,1 (дані наведені в таблиці 2.6).

Найбільші середні і максимальні концентрації забруднюючих речовин (в кратності ГДК) в атмосферному повітрі міст

Таблиця 2.6.

Забруднююча речовина	Місто	Середньорічна концентрація	Максимально середньорічна концентрація
Речовини у вигляді суспендованих твердих частинок	м. Луцьк	0,54	0,6
Діоксид сірки	м. Луцьк	0,05	0,03
Оксид вуглецю	м. Луцьк	0,1	0,4
Діоксид азоту	м. Луцьк	1,98	1,74
Оксид азоту	м. Луцьк	0,54	0,4
Фенол	м. Луцьк	1,9	1,48
Формальдегід	м. Луцьк	2,1	1,91

Рівень забруднення атмосферного повітря м.Луцька середній по Україні. Індекс забруднення атмосфери ІЗА м.Луцька за 2022 рік становить 7,97, у 2021 році він складав 7,34.

Рівень забруднення атмосферного повітря за значеннями ІЗА наведено в таблиці 2.7.

Рівень забруднення атмосферного повітря за значенням ІЗА

Таблиця 2.7

<i>Міста</i>	<i>значення ІЗА</i>	<i>Забруднюючі речовини, які визначають високий рівень забруднення атмосферного повітря</i>
м.Луцьк	2,62	Формальдегід
м.Луцьк	2,3	Діоксид азоту
м.Луцьк	1,98	Фенол
м.Луцьк	0,54	Пил
м.Луцьк	0,53	Оксид азоту

За даними Державної екологічної інспекції у Волинській області, протягом року на підприємствах, які забруднюють повітря міста, було проведено 3 інспекції і перевірено 16 джерел викидів. Відібрано 60 об'єднаних проб і проведено 420 визначень по 3 показниках. Перевищень норм не виявлено.

Головне управління Держпродспоживслужби у Волинській області здійснює спостереження за якістю атмосферного повітря у житловій та рекреаційній зонах, зокрема поблизу основних доріг, санітарно-захисних зон та в робочих зонах підприємств, в зонах житлових будинків розташованих поблизу промислових об'єктів, на території шкіл, дошкільних установ та медичних закладів. Крім того, вона проводить аналіз якості повітря у житловій зоні за скаргами мешканців.

Аналізуючи викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря, можна зробити висновок, що головними причинами, що обумовлюють незадовільний стан атмосферного повітря в населених пунктах є недотримання підприємствами технологічного режиму експлуатації пилогазоочисного устаткування; низькі темпи впровадження сучасних технологій очищення викидів, зростання одиниць автомобільного транспорту, які не забезпечені приладами для нейтралізації відпрацьованих газів, і як наслідок збільшується кількість викидів шкідливих речовин в атмосферне повітря.

2.4. Стан радіаційного забруднення атмосферного повітря

Спостереження за радіаційним забрудненням атмосфери є важливою та найоперативнішою ланкою в системі моніторингу радіоактивного забруднення навколишнього природного середовища. Система спостережень за радіоактивним забрудненням атмосфери є невід'ємною частиною національної радіаційної безпеки.

На території Волинської області контроль за рівнем радіаційного забруднення атмосферного повітря здійснює Волинський обласний центр з гідрометеорології на шести метеостанціях, які знаходяться в містах Володимир-

Волинський, Ковель, Луцьк, смт Любешів, Маневичі та с. Світязь.

За рівнем природної радіоактивності проводяться спостереження приладами ДБГ-06Т та ДРГ-01Т та планшетні спостереження (крім М Ковель).

Протягом 2022 року перевищення радіаційного забруднення атмосферного повітря не виявлено, максимально-разовий рівень природного фону за рік на території області становив 11-17 мкР/год. Найбільший рівень потужності експозиційної дози гама-випромінювання було зафіксовано на М Ковель (17 мкР/год), мінімальний - на М Світязь (9 мкР/год).

В порівнянні з 2021 роком, середньорічні та максимальноразові значення гама-фону коливалися у межах 1-2 мкР/год, залишаючись значно нижче рівня природного фону.

2.5. Вплив забруднюючих речовин на здоров'я людини та біорізноманіття

Спільна дія багатьох чинників (соціальних, медичних, біологічних, способу життя та забруднення атмосферного повітря й питної води) значною мірою зумовлює стан здоров'я населення і захворюваність людського організму. Темпи індустріалізації та урбанізації з одночасним розвитком стресових ситуацій призвели до того, що протягом останніх років стан здоров'я населення став погіршуватись.

Забруднення атмосферного повітря впливає на здоров'я людини та біорізноманіття різними шляхами – від прямої негайної загрози до повільного поступового руйнування систем життєзабезпечення організму. Постійні атмосферні забруднення несприятливо впливають на загальну захворюваність населення. Доведено прямий зв'язок між інтенсивністю забруднення повітря і станом здоров'я, а також зростанням хронічних неспецифічних захворювань, зокрема, таких, як атеросклероз, хвороби серця, рак легенів тощо. Забруднене повітря значно знижує імунітет, впливає на органи дихання, сприяючи виникненню респіраторних захворювань, катарів верхніх дихальних шляхів, ларингіту, ларинготрахеїту, фарингіту, бронхіту, пневмонії. Забруднення спричиняє серцево-судинні та інші захворювання, зумовлює виникнення віддалених наслідків, тобто мутагенну, канцерогенну, токсичну, тератогенну, алергенну, ембріотоксичну і атеросклеротичну дію. Довготривале забруднення повітря відбивається також на генетичному апараті людини. Це призводить до зниження народжуваності, народження недоношених або ослаблених дітей, до їх розумової та фізичної відсталості, тощо. Забруднене атмосферне повітря значно підвищує захворюваність та смертність населення від хронічного бронхіту, емфіземи легень, бронхіальної астми, раку легень та захворювань серцево-судинної системи, що різко знижує працездатність населення.

Дуже небезпечними для людини є сполуки азоту – нітриту і нітрату, що потрапляють у повітря з відпрацьованими газами автомобілів та під час внесення мінеральних добрив. Деякі з них є вихідними продуктами для синтезу канцерогенних речовин. Вдихання оксидів азоту є причиною розвитку емфіземи легенів, звуження дихальних шляхів, набряку легенів.

Зростаюче забруднення повітря свинцем сприяє накопиченню його в

печінці, селезінці, нирках та інших органах. Свинець, що міститься у відпрацьованих газах автомобільного транспорту, прискорюючи розпад еритроцитів, діє як протоплазматична отрута. Свинцеве отруєння викликає також функціональні зміни вищої нервової діяльності. Основними скаргами внаслідок свинцевого отруєння є головний біль, запаморочення, підвищена роздратованість, швидка втомлюваність, порушення сну.

Забруднення атмосферного повітря діоксидом сірки частіше призводить до виникнення таких захворювань, як хронічний і астматичний бронхіт, бронхіальна астма, емфізема легенів. Такі явища особливо характерні для дітей, хоча на їх здоров'я ніяким чином не впливають шкідливі умови праці, паління та інші чинники.

Здоров'я населення можна оцінити такими показниками, як середня тривалість життя при народженні або після досягнення певного віку, загальна смертність та смертність дітей до одного року життя, захворюваність і функціональні відхилення, поширеність хвороб. До прикладу, кількість живонароджених протягом 2022 року становила 8 429 осіб, Смертність становила 13 076 людей. Серед основних причин смертності: хвороби системи кровообігу, новоутворення, хвороби органів дихання.

2.6. Державна політика та заходи у сфері поліпшення та відновлення стану атмосферного повітря

В рамках виконання Регіональної екологічної програми «Екологія 2016 – 2022», затвердженої рішенням Волинської обласної ради від 10.02.2016 № 2/27 (зі змінами) та місцевих програм екологічного спрямування у 2022 році проведено:

- за кошти міського фонду охорони навколишнього природного середовища в сумі 1,8 тис. гривень - обслуговування пунктів контролю і спостереження за забрудненням атмосферного повітря на території м. Луцька;

- за рахунок власних коштів підприємств:

- режимно-налагоджувальні роботи на котлоагрегатах ДКП «Луцьктепло» (386,5 тис. гривень) та на газоспалювальному обладнанні ДП «АСЗ № 1» АТ «АК "Богдан Моторс"» (86,0 тис. гривень);

- проведено реконструкцію пилогазоочисного устаткування ПАТ «СКФ Україна» (570,0 тис. гривень);

- здійснено лабораторний контроль джерел викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря на ДП «АСЗ № 1» АТ «АК "Богдан Моторс"» (3,2 тис. гривень).

Загалом, у 2022 році було виконано природоохоронних заходів, спрямованих на охорону атмосферного повітря, на суму 1 047,5 тис. гривень, що складає 100 % до запланованого на рік.

Крім того, в області розроблена та наказом начальника обласної військової адміністрації від 22 серпня 2022 року № 327 затверджена «Програма державного моніторингу в галузі охорони атмосферного повітря Волинської зони на 2021–2025 роки».

3. Зміна клімату

3.1. Тенденції зміни клімату

Волинський центр з гідрометеорології, аналізуючи погодні умови 2022 року стверджує, що по Волині відслідковується тенденція до потепління.

Січень 2022 року розпочався по весняному теплою погодою. Середня добова температура першого тижня на $3-11^{\circ}$ перевищувала багаторічні норми та відповідала температурному режиму кінця березня та початку квітня. Максимальна підвищувалася до $1-10^{\circ}$ тепла, мінімальна теж була плюсовою $1-8^{\circ}$, лише 2 та 7 січня вона знижувалася до $1-4^{\circ}$ морозу. 5 січня був перевершений абсолютний максимум у Луцьку, зафіксований о 6 ранку, внаслідок аномального ходу температури. Надалі спостерігались коливання температури з перевагою в бік теплої погоди: середня добова температура була то на $1-10^{\circ}$ нижче за норму, то на $1-6^{\circ}$ вище за неї. Максимальна також змінювалась у великих межах: на $1-10^{\circ}$ вище 0° , або на $1-7^{\circ}$ з позначкою мінус. Мінімальна становила $2-8^{\circ}$, в окремі дні знижувалась до $9-16^{\circ}$ морозу, а іноді було лише $0-2^{\circ}$ тепла.

Зумовила таку змінну погоду безперервна низка циклонів з північної Атлантики та Арктики. Впродовж першого тижня циклони переміщувались по півночі Європейського материка та зумовлювали дуже теплу, нестійку погоду. З проходженням 6 січня холодного фронту до нас стали надходити арктичні повітряні маси. Температурний режим різко знизився, зумовивши на декілька днів морозну погоду. З 14 січня дуже швидко стали переміщуватись циклони, спричинивши не тільки сильні вітри до $16-22$ м/с, а й опади у вигляді снігу, мокрого снігу та дощу, ожеледь та налипання мокрого снігу, ожеледицю і, навіть, місцями грози, слабку хуртовину. Внаслідок частої зміни погодних умов, декілька разів утворювався тимчасовий сніговий покрив висотою $3-10$ см. Загалом, кількість опадів по всій області перевищувала багаторічну норму: від 119% по Шацькому району до 167% по Луцькому району. Особливо дощовими були перша та третя декади.

В цілому, лютий відрізнявся дуже теплою та нестійкою погодою. Середня добова температура повітря на $1-5^{\circ}$, в окремі дні на $6-10^{\circ}$ перевищувала норму. Лише 13 та в останні дні лютого вона була близько норми. Максимальна температура була переважно плюсовою: $1-11^{\circ}$, мінімальна коливалась від 8° морозу до 6° тепла.

Впродовж майже всього місяця переважала нестійка погода. За лютий через Волинь перемістилося 8 циклонів з Атлантики та Північної Атлантики. Вони зумовлювали опади різної інтенсивності у вигляді снігу, мокрого снігу та дощу, налипання мокрого снігу та посилення вітрів до небезпечних. 17 лютого по всій області пройшов дощ з кількістю $3-10$ мм, у Ковельському районі – значний дощ 15 мм. З проходженням холодного фронту в Свіязі відмічалася гроза. Вітер переважав західного напрямку з поривами $15-20$ м/с. 19 лютого він сягав $19-23$ м/с. В першій половині місяця, внаслідок нестійкої погоди, утворювався тимчасовий сніговий покрив з висотою $1-11$ см. Загальна кількість опадів становила від 86% у Володимир-Волинському районі до 139% у Ковельському районі. В Луцьку випала місячна норма опадів.

Перші дві декади березня, за винятком двох днів на початку та в середині місяця, були прохолодними. Середня добова температура повітря на 1-3°, 10-12 березня – на 3-7°, була нижчою за норму. Максимальна температура становила 1-8° тепла, в окремі дні 10-14° тепла. Мінімальна знижувалась до 1-8° морозу, 11 березня – до 9-13° морозу. В третій декаді, середня добова температура підвищилась на 1-6° від багаторічних показників. Максимальна сягала 11-19° тепла, зрідка, з проходженням холодних атмосферних фронтів, вона була 3-9° тепла. Нічна мінімальна коливалась від 1-5° морозу до 1-6° тепла.

В березні переважала антициклональна погода. Лише на початку місяця, з поширенням впливу чорноморського циклону, спостерігались невеликі опади у вигляді снігу та мокрого снігу. Місцями по області утворювався тимчасовий сніговий покрив висотою до 3-4 см. З 10 по 20 березня погоду зумовлював блокуючий антициклон арктичного походження і опадів не було зовсім. В третій декаді синоптична ситуація змінилася. Переміщення активних циклона спричинили посилення вітру до 15-20 м/с та надходження холодних повітряних мас в тилувій часті циклону. Пройшли помірні дощі, по північно-західних районах – з мокрим снігом. Загалом, впродовж місяця випало 21-37% від місячної норми, в Луцькому районі – 45%.

Квітень 2022 року розпочався дуже холодною погодою. Впродовж перших п'яти днів середня добова температура на 3-6° була нижчою за норму. Мінімальна коливалась від 3° морозу до 2° тепла, максимальна була 1-7° тепла. Надалі до середини місяця температурний режим часто змінювався: то на 1-6° вище за норму, то на 2-5° нижче за неї. У другий половині квітня збереглася тенденція холодної погоди: середня на 1-4°, з 17 по 20 квітня на 5-9° була нижчою за норму. Температура також коливалась у великих межах: максимальна – від 18-21° до 6-11° тепла, мінімальна становила 1-9° тепла, 14 та з 18 по 20 квітня спостерігались сильні заморозки в повітрі -1,-4°. 17, 24 та 29 квітня заморозки відмічалися лише на ґрунті -0,-2°. Потужний циклон з Балкан в перших числах квітня спричинив помірні, місцями значні дощі з мокрим снігом та снігом, ожеледь до 5 мм та налипання мокрого снігу до 14 мм. На ранок 3 квітня утворився тимчасовий сніговий покрив висотою 2-10 см. Надалі, низка циклонів зі Скандинавії та Атлантики викликала опади у вигляді снігу, мокрого снігу та дощу, посилення вітру до 14-21 м/с, різкі перепади тиску та подальшу адвекцію холодних повітряних мас з Арктики та Північної Атлантики. І, хоча багаторічні показники в третій декаді підвищилися до 12-13°, фактична середня добова залишалася нижчою на 2-4°. Внаслідок активної циклонічної діяльності, впродовж квітня по південних та північно-східних районах випало 155-187%, на решті території – 110-126% від місячної норми опадів.

Травень, відповідно до перехідного періоду, відрізнявся частою зміною температур-ного режиму і погодних умов. Середня добова коливалась: на 1-6° нижче за норму та на 1-7° вище за неї, але з перевагою в бік холодної погоди. Максимальна температура становила 16-23°, в окремі дні підвищувалася до 24-29°. Мінімальна була досить низькою: 3-11° тепла, іноді знижувалася до 1-5° і лише в окремі дні становила 12-15° тепла.

В першій декаді циклони з північного заходу, які зумовлювали переміщення холодних повітряних мас, змінювалися антициклонами, що спричинило 5 та 10 травня заморозки на 2 см над поверхнею ґрунту до -1° , -3° . В другій декаді потужний циклон, який охоплював майже всю Європу, викликав сильні вітри до 16-21 м/с. Він зумовив переміщення дуже холодного арктичного повітря і, як наслідок, заморозки 19 травня -1° , -2° . В третій декаді погода була дуже нестійкою. Циклони з північного заходу приносили з собою відчутне зниження температури, дощі різної інтенсивності, грози, місцями град, значний дощ 20-28 мм та посилення вітру до 16-21 м/с. Таким чином, у перші дві декади опадів було зовсім мало. Дощі, які почалися в третій декаді, не компенсували загальної нестачі кількості опадів. Якщо у Володимирському районі випало 71%, метеостанціями Ковель та Любешів зафіксовано 58% та 53%, на решті території області їх було всього 34-44% від місячної норми.

Перший місяць літа вирізнявся частими коливаннями середньо добової температури повітря: то на $1-4^{\circ}$ нижчими за норму, то на $1-9^{\circ}$ вище за неї. Мінімальна температура становила $7-15^{\circ}$, іноді $16-21^{\circ}$ тепла. Максимальна підвищувалась до $18-26^{\circ}$, в окремі жаркі періоди до $28-35^{\circ}$. 10 та 30 червня в Луцьку був перевершений абсолютний максимум температури відповідно на $0,5^{\circ}$ та $2,4^{\circ}$. В цілому, за місяць середня добова температура на $2,3^{\circ}$ була вищою за норму. Протягом місяця переважав антициклонльний характер погоди, однак, зрідка спостерігались грози, місцями значний дощ та посилення вітру до 16-19 м/с, град. Враховуючи такий характер погоди кількість опадів за місяць становила 33-35 % від норми у західній половині, на решті території – 55-67% від місячної норми.

Липень не підтвердив назви найспекотнішого місяця літа. Розпочався він досить жаркою погодою: середня добова температура на $2-9^{\circ}$ була вищою за норму, а максимальна сягала $30-33^{\circ}$. Але надалі переважала прохолодна погода і середня добова температура була близькою до норми, або на $1-6^{\circ}$ нижчою за неї. Максимальна температура цього періоду становила $16-27^{\circ}$ тепла. Ще один нетривалий період з середньо добовою температурою на $1-6^{\circ}$ вище за норму та максимальною температурою $30-34^{\circ}$ був в третій декаді. Мінімальна температура впродовж майже всього місяця становила $13-20^{\circ}$ тепла, в окремі дні знижувалась до $8-12^{\circ}$ тепла. В цілому, за місяць середньодобова температура повітря дорівнювала нормі.

Протягом місяця антициклонльний характер погоди змінювався нестійким. У зв'язку з проходженням атмосферних фронтів спостерігались грози, посилення вітру 15-19 м/с, значні дощі до 17-38 мм. Кількість опадів за липень відрізнялась: по заходу області – 104-105%, у Луцькому районі та на північному сході, – відповідно, 132-129%, на решті території – 84-92% від місячної норми.

В першу половину серпня спостерігались температурні гойдалки: середня добова температура декілька разів на $1-3^{\circ}$ коливалася від норми. З 14 серпня вона стабільно перевищувала норму на $1-7^{\circ}$. Мінімальна температура становила $12-20^{\circ}$, максимальна – $23-32^{\circ}$, лише 1-го та 12-го серпня денна температура була $18-21^{\circ}$. 26 серпня в Луцьку був перевищений абсолютний максимум з 2012 року

– 30,8°.

В першій декаді серпня переважала суха погода. 11-12 серпня активізувався циклон над Чорним морем, що сприяло розвитку грозових і градових осередків. Такі умови спричинили сильні тривалі грози та значні дощі: вночі - по Луцьку(24 мм), вдень - по всій області, крім північних районів, з кількістю 28-50 мм. Значні дощі зберігалися ще й вночі 13 серпня. Надалі, майже до кінця декади проходили невеликі та помірні дощі. З 18 серпня почало переміщуватися жарке та сухе повітря з Каспія, що зумовило неоднорідні погодні умови до кінця серпня. Загальна кількість опадів становила: по північних районах 74-86%, на решті території – 127-174% місячної норми. Основна кількість їх прийшла на другу декаду (за 12-13 серпня випало 41-92 мм).

Вересень вирізнявся холодною та дощовою погодою. Середня добова температура на 1-5° знижувалася від норми, в окремі дні наближалася до неї. Максимальна в першій декаді та з 14 по 17 вересня становила 17-22°, мінімальна – 1-11° тепла. Також 7 вересня відбулися перші заморозки на ґрунті до -0,-2°, а в Ковелі навіть і в повітрі -0°. 8 вересня мінімальна була нижче абсолютного значення на 0,5°. В решту часу переважала прохолодна погода: вдень повітря прогрівалося до 10-18°, мінімальна знижувалася до 2-11° тепла. Лише 14-16 вересня середня температура була близькою до норми, максимальна підвищувалася до 17-22°. В першій декаді на погоду впливав антициклон арктичного походження, тому температурний режим був нижчий за норму, а в кінці декади відбулися перші осінні заморозки. З 9 вересня синоптична ситуація радикально змінилася. Циклони з Атлантики та Балкан викликали значні дощі з кількістю 25-40 мм майже по всій області. Надалі зберігалась циклонічна діяльність, що також зумовило дощі різної інтенсивності: від невеликих до помірних, місцями значних. Впродовж місяця 19 днів були дощовими. Загалом, по всій області місячна кількість опадів перевищила місячну норму. По південних районах їх випало 248-218%%. У північно-західній частині – 113%, на решті території 149-181%%.

Температурний режим у перші дві декади жовтня був нестійким: теплі періоди, коли середня добова температура на 1-7° перевищувала норму, чергувалися з прохолодними, коли середня добова на 1-4° була нижчою за норму. Впродовж третьої декади було тепло і середня добова на 2-7° була вищою за норму. Тому, середня місячна температура в жовтні на 2,1° перевищила багаторічні показники і становила 10,4°. Максимальна була 9-15°, в теплі періоди підвищувалася до 16-22°, мінімальна змінювалася від 12° тепла до 4° морозу.

Циклон з Балкан в перших числах зумовив дощі, другого жовтня – значні дощі. З переміщенням цього циклону на північний схід, до нас стало надходити холодне арктичне повітря. З п'ятого жовтня і до кінця другої декади встановилася переважно суха погода. Часто спостерігались тумани. Опадів за другу декаду було зовсім мало – 10-40% декадної норми. З 22 жовтня почали переміщуватися циклони з Атлантики, які зумовили теплу та дощову погоду, а 25 жовтня – місцями грози. Загальна кількість опадів у південних та північно-західних районах досягла норми, на решті території перевищила її на 20-58%.

По температурному режиму листопад чітко розділився на дві протилежні частини: в першій половині погода була теплою, середня добова температура повітря на 1-6° перевищувала норму. Максимальна температура змінювалась від 16° до 6° тепла. Мінімальна коливалася від 0° до 9° тепла. З 17 листопада погода змінилась на більш зимову. Середня добова температура повітря стала на 1-9° нижчою за норму, максимальна – від 3° морозу до 2° тепла. Мінімальна – 0-4° морозу, 20 листопада вона знижувалась до 5-9° морозу.

В першій половині та впродовж останньої декади листопада проходили малоактивні синоптичні процеси: на погоду впливали антициклон або поле підвищеного чи зниженого тиску. Тому часто спостерігались тумани, невеликі дощі та мряка. Лише 6 листопада, з виходом циклону з Балкан, пройшли помірні дощі. Радикальна зміна погоди відбулась з проходженням 16 листопада холодного атмосферного фронту з півночі. З 17 листопада температурні показники стали від'ємними, а подальше надходження арктичних повітряних мас спричинило сніг, мокрий сніг, ожеледь та льодяний дощ. 19 листопада на більшій частині території області утворився сніговий покрив, максимальна висота якого після снігопаду 24 листопада становила 1-8 см. В останні дні денні температури підвищились до 1-2° тепла і сніговий покрив почав сходити. Загальна кількість опадів по області була 51-93%, у Луцькому районі – 129% від місячної норми.

В першій декаді грудня погода була помірно холодною. Середня добова температура коливалася близько норми: то на 1-3° знижувалась від норми, то на 1-2° перевищувала її. Максимальна змінювалась від 3° морозу до 5° тепла, мінімальна становила 0-7° морозу. Друга декада була стабільно холодною: середня на 1-3° знижувалась від норми, в окремі дні, 14, 18 та 19 грудня була на 4-10° нижчою за норму. Максимальна температура в цей період була переважно від'ємною: від 1° тепла до 8° морозу, мінімальна становила 1-9° морозу, 14, 19 та 20 грудня знижувалась до 16-20° нижче нульової позначки. В третій декаді почалось переміщення теплого атлантичного повітря, внаслідок чого суттєво потеплішало. Середня добова температура стала плюсовою і на 2-8° перевищила норму. Мінімальна наблизилась до 0-6° тепла, максимальна сягала 1-7° тепла.

З початку грудня погоду Волині зумовлював антициклон арктичного походження зі сходу. В кінці першої декади з Атлантики наблизився потужний циклон, який викликав невеликі та помірні опади у вигляді мокрого снігу та дощу. 10 грудня над Балканами на холодному фронті утворився активний молодий циклон, який спричинив значний сніг та мокрий сніг та ожеледні явища, у Світязі – сильний сніг (23 мм за 9 годин). Сніговий покрив досягнув максимальної висоти 9-34 см. До кінця другої декади зберігався зимовий характер погоди з невеликим та помірним снігом. В третій декаді почали переміщуватись теплі повітряні маси з Атлантики та Середземного моря. Температура стала плюсовою, опади відмічались переважно у вигляді дощу. Сніговий покрив став сходити і до кінця грудня повністю зійшов. Загалом у грудні опадів випало набагато більше норми: від 188% на сході до 249% на північному заході. У Луцьку зареєстровано 229% місячної норми опадів.

Всього протягом 2022 року по області спостерігалось

75 випадків НМЯ I та 3 випадки СМЯ II:

Тумани	– 12
Вітер	– 21
Гроза	– 23
Град	– 1
Значний дощ	– 7
Заморозки	– 8
Значний мокрий сніг	– 2
Налипання мокрого снігу	– 1
Сильні заморозки	– 2
Сильний сніг	– 1 (у Світязі)

По Луцьку спостерігалось 60 випадків НМЯ I:

Туман	– 6
Вітер	– 21
Шквал	– 1
Гроза	– 17
Значний дощ	– 7
Заморозки	– 7
Ожеледь	– 1

Впродовж року було 4 випадки перевершення максимальної температури по днях для Луцька: 5 січня – 8,8° тепла, 10 червня – 31,6°, 30 червня – 33,0°, 26 серпня – 30,8°, та 1 – мінімальної: 8 вересня – 4,2° (мінімум).

3.2. Політика та заходи у сфері скорочення антропогенних викидів парникових газів та адаптації до зміни клімату

Зміна клімату на планеті є однією з найбільш серйозних екологічних проблем сучасності, яка все частіше стає причиною негативних наслідків для довкілля, економіки та суспільства.

Зміна клімату – це не лише зміна стану довкілля, але й питання, пов'язане з правами людини для мільйонів людей та спільнот в усьому світі. Визнанням світового значення проблеми антропогенних змін клімату є те, що 194 країни ратифікували Рамкову конвенцію ООН про зміну клімату та 187 країн - Кіотський протокол до неї. Викиди парникових газів стають частинкою атмосферного повітря, так як відповідно до Закону України «Про охорону атмосферного повітря»: атмосферне повітря – життєво важливий компонент навколишнього природного середовища, який є природною сумішшю газів, що знаходиться за межами жилих, виробничих та інших приміщень. Підписавши Кіотський протокол, Україна, як і інші держави, визнала, що державний сектор економіки і приватний бізнес можуть і повинні запобігати глобальному потеплінню. Базовими аспектами у сфері адаптації до зміни клімату є:

- визначення шляхів досягнення скорочення або обмеження викидів парникових газів;
- створення і стійке функціонування національної системи для оцінки викидів і поглинання парникових газів, національної системи реєстрації;

- розробка програми участі у гнучких механізмах Кіотського протоколу - проектах спільного впровадження та міжнародної торгівлі квотами на викиди парникових газів;
- наукова підтримка всієї діяльності, пов'язаної з питанням зміни клімату;
- участь громадськості у прийнятті рішень з національних дій в області зміни клімату, що є складовою побудови громадянського суспільства в державі.

Чинне законодавство України заклало основи для охорони, збереження та відновлення стану атмосферного повітря, як одного із основних життєво важливих елементів навколишнього природного середовища, у деяких її законах ще до часу ратифікації Україною Рамкової конвенції та Кіотського протоколу. Зважаючи, що більшість парникових газів є водночас забруднюючими речовинами, то за роз'ясненням Міндовкілля на сьогодні інвентаризація антропогенних викидів парникових газів здійснюється відповідно до виданих дозволів на викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря.

Одним із пріоритетних напрямків в зменшенні впливу викидів парникових газів на зміну клімату є зменшення викидів цих газів за рахунок енергозбереження, раціоналізації структури енергозбереження, зниження непродуктивних втрат енергоресурсів, впровадження нових малоресурсоемних технологій, а також збільшення площі лісів.

На зменшення викидів забруднюючих речовин (твердих частинок, двоокису сірки, оксидів азоту) та парникових газів в атмосферне повітря спрямована політика впровадження біоенергетичних технологій в області.

3.3. Політика та заходи у сфері охорони озонного шару

Відносини, що виникають у сфері озоноруйнівних речовин та фторованих парникових газів, регулюються Віденською конвенцією про охорону озонного шару, Монреальським протоколом про речовини, що руйнують озонний шар, законами України «Про охорону навколишнього природного середовища», «Про регулювання господарської діяльності з озоноруйнівними речовинами та фторованими парниковими газами», постановою Кабінету Міністрів України «Деякі питання регулювання діяльності у сфері охорони озонного шару», іншими актами законодавства, а також міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

За даними Державної екологічної інспекції у Волинській області перевірки щодо використання на підприємствах області озоноруйнівних речовин не проводились.

4. Водні ресурси та їх використання

4.1.1. Загальна характеристика

Волинська область багата на поверхневі води: ріки, озера, ставки. Гідрографічна сітка області представлена річками двох великих басейнів: р.Прип'ять і р.Західний Буг. Ріки області переважно належать до басейну р.Прип'ять. Річка Прип'ять з притоками Турія, Стохід і Стир є найбільшою річкою області. Вздовж західної межі області протікає р.Західний Буг з притокою

Лугою. Вони протікають по території області в основному з півдня на північ, мають повільну течію, через незначне зниження рельєфу в північному напрямку. Більшість річок Волині через невеликі глибини не суднохідні. За даними Регіонального офісу водних ресурсів у Волинській області на території області нараховувалося 137 річок довжиною 3447,7 км.

Серед західних областей України Волинська область має найбільшу кількість озер (266 шт). Найбільші і наймальовничіші озера області – Світязь, Пулемецьке, Турське, Люцимир, Перемут, Оріхове, Волянське, Біле, Любязь. Площа дзеркала води в озерах області становить 13097,6 га. За походженням вони різноманітні. Переважна більшість - карстові озера, менша – заплавні. Їх режим тісно пов'язаний з річками, а під час весняної повені самостійне існування озер припиняється. Заплавні озера заболочені, з низькими берегами і в'язким дном.

У Волинській області в експлуатації станом на кінець 2022 року знаходиться 11 водосховищ. Площа дзеркала води у водосховищах становить 2170,7 га. Використовуються вони для зволоження осушених земель на меліоративних системах та риборозведення. Протягом року за допомогою водосховищ проводиться перерозподіл стоку річок області з метою збільшення їх водності та подальшого використання за акумульованих об'ємів води для зволоження осушених земель в засушливі періоди.

На території області нараховується 1252 ставків загальною площею водного дзеркала 5435,5 га, основними джерелами живлення яких є талі, повеневі, дощові і підземні води.

Запаси поверхневих вод області достатні для їх використання на різні потреби.

4.1.2. Водокористування та водовідведення

За даними Регіонального офісу водних ресурсів у Волинській області у 2022 році обсяги забору води становили 42,077 млн.м³, що на 0,956 млн.м³ менше, ніж у 2021 році. З підземних водоносних горизонтів забрано 33,269 млн.м³, з поверхневих водних об'єктів –8,808 млн.м³.

Водопостачання в області експлуатують шість спеціалізованих підприємств, які створені в містах: Луцьк, Ковель, Нововолинськ, Володимир-Волинський, Ківерці, Любомль. В інших районних центрах області системи водопостачання експлуатуються районними виробничими управліннями житлово-комунального господарства.

Загальні запаси водних ресурсів Волинської області формуються здебільшого за рахунок місцевого й транзитного річкового стоку. Загалом аналіз водного балансу засвідчує, що запасів води достатньо для забезпечення в необхідній кількості водокористувачів і водоспоживачів усіх галузей господарства. Забір прогнозних експлуатаційних запасів водних ресурсів області достатній, що становить 6,8 %, щоб забезпечити не лише побутові потреби населення, а й технічні потреби значної кількості промислових підприємств. Основними водоспоживачами в області є комунальне господарство, сільське господарство та промисловість (харчова, цукрова).

Таким чином, запаси поверхневих вод області достатні для їх використання на різні потреби. Використання водних ресурсів в області є раціональним, водний баланс бездефіцитний.

В 2022 році в області нараховувалось 441 основних водокористувачів, якими за рік було використано 31,094 млн.м³ свіжої води, що на 1,153 млн.м³ менше, ніж у попередньому році. У 2022 році всього скинуто зворотних вод 27,102 млн. м³, що на 4,721 млн.м³ менше, ніж у 2021 році.

Обсяги водокористування та водовідведення в області, в т.ч. по водних об'єктах подано в таблицях 4.1; 4.2.

Основні показники використання і відведення води, млн. м³

Таблиця 4.1

<i>Показники</i>	<i>2020</i>	<i>2021</i>	<i>2022</i>
Забрано води з природних водних об'єктів - всього	40,127	43,033	42,077
у тому числі для використання			
Спожито свіжої води (включаючи морську) з неї на	30,055	32,247	31,094
виробничі потреби	9,878	12,489	12,303
побутово-питні потреби	19,129	18,663	17,689
зрошення	29,18	0,744	0,777
сільськогосподарські потреби	0,152	0,105	0,064
ставково-рибне господарство	*	2,358	4,203
Втрати води при транспортуванні	6,448	7,011	6,443
Загальне водовідведення з нього	28,834	31,823	27,102
у поверхневій водні об'єкти	25,61	н/д	н/д
у тому числі			
забруднених зворотних вод	0,423	0,484	-
з них без очищення	0,423	0,421	-
нормативно очищених	20,865	20,878	17,748
нормативно чистих без очистки	3,153	6,586	5,639
Обсяг оборотної та послідовно використаної води	4,903	4,371	2,281
Частка оборотної та послідовно використаної води, %	16	16	15
Іотужність очисних споруд	88,79	78,8	76,2

Забір, використання та відведення води за 2022 рік, млн. м³

Таблиця 4.2

<i>Назва водного об'єкту</i>	<i>Забрано води всього в т.ч. із поверхневих водних об'єктів</i>	<i>Використано води всього в т.ч. із поверхневих водних об'єктів</i>	<i>Водовідведення у поверхневій водні об'єкти</i>	
			<i>всього</i>	<i>з них забруднених зворотних вод</i>
Басейн р. Прип'ять	31,732/7,328	24,048/5,659	15,688	-
Басейн р. Західний Буг	10,345/1,480	7,046/1,212	7,753	-
Разом	42,077/8,808	31,094/6,871	23,441	-

4.2. Забруднення поверхневих вод

4.2.1. Скидання забруднюючих речовин у водні об'єкти та очистка стічних вод

На території Волинської області експлуатуються очисні споруди різних типів (повного біологічного очищення, механічного очищення) з подальшим скидом очищеної стічної води у водні об'єкти. Переважну більшість становлять очисні споруди повного біологічного очищення.

Потужність очисних споруд в області становить 76,2 млн.м³. Забезпечують нормативне очищення зворотньої води підприємства водопровідно-каналізаційного господарства, які експлуатують каналізаційно-очисні споруди.

4.2.2. Основні забруднювачі водних об'єктів (за сферами діяльності)

У 2022 році основні забруднювачі поверхневих водних об'єктів на території області відсутні у зв'язку із проведенням КП «Луцькводоканал» реконструкції очисних споруд, що дало можливість забезпечити якісну очистку стічних вод.

Використання та відведення води підприємствами, які займаються певним видом економічної діяльності наведено в табл. 4.3.

Використання та відведення води підприємствами галузей економіки, млн м³

Таблиця 4.3

Галузь економіки	Використано води	З неї на:		Відведено зворотних вод у поверхневі водні об'єкти		
		побутово-питні потреби	виробничі потреби	всього	у тому числі забруднених	з них без очищення
Житлово-комунальне господарство	17,479	15,967	1,512	17,958	-	-
Сільське господарство	8,046	0,111	7,095	2,219	-	-
Рибне господарство	4,203	-	4,203	2,219	-	-
Промисловість	3,449	0,248	3,222	2,588	-	-
в т.ч. енергетика	1,499	0,011	1,488	-	-	-
Інші	2,12	1,363	0,474	0,676	-	-
Всього	31,094	17,689	12,303	23,441	-	-

4.2.3. Транскордонне забруднення поверхневих вод

В рамках програми Державного моніторингу поверхневих вод РОВР у Волинській області забезпечує проведення відборів по 10 пунктах в басейні річки Прип'ять та по 5 пунктах на транскордонних водах в басейні річки Західний Буг.

Відповідно до Порядку здійснення державного моніторингу, затвердженого наказом Держводагентства України № 5 від 12.01.2022 року, РОВР щомісячно здійснює відбір та організацію транспортування проб води до лабораторій моніторингу вод Північного регіону (10 проб) та Західного регіону (4 проби). Відбір проб по басейну р.Західний Буг здійснено в повному обсязі (48 проб). У зв'язку з тимчасовою відсутністю логістики з організації перевезення вантажів службами доставки до лабораторії Північного регіону в м. Вишгород

відбір проб по басейну р.Прип'ять здійснено не в повному обсязі. Всього з початку року здійснено 110 відборів проб води.

За узагальненими результатами гідрохімічних аналізів встановлено, що суттєвих змін в санітарному стані річок не відбувається.

4.3. Стан поверхневих вод

4.3.1. Екологічний стан та потенціал масивів поверхневих вод

4.3.2. Хімічний стан масивів поверхневих вод

Контроль якості поверхневих вод у 2022 році проводився: Регіональним офісом водних ресурсів у Волинській області, ДУ «Волинський обласний центр контролю та профілактики хвороб МОЗ України», Волинським обласним центром з гідрометеорології в 61 контрольних створах основних річок та їх приток області.

За результатами досліджень гідрохімічних показників якості води встановлено перевищення гранично допустимої концентрації по азоту амонійному, залізу загальному, нітритах, біонічному споживанню кисню та інших показниках на річках Прип'ять, Стир, Турія, Стохід.

Випадків екстремально високого забруднення води річок Волині зафіксовано не було.

На якість води **р.Стир** (м. Луцьк) у даному створі мають вплив забруднення, що потрапляють з р.Іква ЖКП «Млинівське» та ДКП «Дубнівське», а також стічні води, що переносяться з Львівської області – КП «Радехівське ВКГ» (через р.Острівка) та КП «Бродиводоканал» (через р.Бовдурка).

Протягом 2022 року концентрація розчиненого кисню у воді даного пункту спостереження змінювалась від 5,61 до 11,2 мгО₂/дм³. В середньому за рік цей показник становив 9,17 мгО₂/дм³.

Біохімічне споживання кисню знаходилось в межах 2,20 -6,04 мгО₂/дм³. Середньорічне значення становило 3,60 мгО₂/дм³.

Концентрації хімічного споживання кисню у звітному році становило 17,0-27,5 мгО₂/дм³.

Середньорічна концентрація нітрогену амонійного знаходилась в межах від 0,19 до 0,58 мгN/дм³, що в середньому за рік становила 0,39 мгN/дм³.

Максимальне значення нітрогену нітритного становило 0,030 мгN/дм³, при середньорічному значенні – 0,018 мгN/дм³.

Вміст у воді нітрогену нітратного знаходився в діапазоні 0,02-0,67 мгN/дм³ з середньорічною концентрацією 0,14 мгN/дм³.

Середньорічна концентрація фосфору фосфатів становили 0,043 мгP/ дм³ та фосфору загального 0,083 мгP/ дм³.

Якість води **р.Стир, а/міст Жидичин - с. Княгининок** зазнає впливу стічних вод КП «Луцькводоканал».

Вміст кисню у воді протягом 2022 року коливався від 4,62 до 10,2 мгО₂/дм³. Середньорічне значення становило 8,02 мгО₂/дм³.

Середньорічний вміст органічних речовин по БСК5 становив 4,48 мгО₂/дм³, при максимальному значенні – 6,97 мгО₂/дм³.

Хімічне споживання кисню знаходилось в межах 21,0-30,2 мгО₂/дм³.

Середньорічне забруднення води нітрогеном амонійним складає 1,26 мгN/дм³. Протягом року вміст цього компонента коливався від 0,61 до 2,60мгN/дм³.

Діапазон коливань концентрації нітрогену нітритного становив 0,016-0,127 мгN/дм³ (середнє значення за рік -0,043 мгN/дм³) та нітрогену нітратного 0,03-1,32 мгN/дм³ (середнє значення за рік -0,22 мгN/дм³)

Середньорічна концентрація фосфору фосфатів становила 0,065 мгP/ дм³. А вміст у воді фосфору загального коливався від 0,032 до 0,168 мгP/ дм³.

Мінімальна концентрація фосфору загального становила 0,088 мгP/ дм³, максимальна – 0,180 мгP/ дм³, середньорічна концентрація -0,123 мгP/ дм³.

Організованих джерел забруднення на **річці Прип'ять с. Люб'язь** немає. На якість води можуть мати вплив змиви з сільгоспугідь та забруднення приватного сектору.

Протягом 2022 року вміст кисню у воді даного створу фіксувався в межах від 8,00 до 10,2 мгО₂/дм³. Середньорічне значення становило – 9,27 мгО₂/дм³.

Вміст органічних сполук по БСК5 змінювалось від 1,64-2,90 мгО₂/дм³. Всередньому за рік це значення становило 2,07 мгО₂/дм³. ХСК впродовж року фіксувалось в межах від 17,3 до 44,2 мгО₂/дм³.

В середньому за рік забруднення води нітрогеном амонійним становило 0,67 мгN/дм³, при максимальному значенні - 1,28 мгN/дм³ та мінімальному - 0,32 мгN/дм³.

Максимальна концентрація нітрогену нітритного була рівна 0,020 мгN/дм³, мінімальна – 0,001 мгN/дм³.

Середньорічна концентрація нітрогену нітратного становила 0,009 мгN/дм³. Впродовж року коливалась від 0,004 -0,019 мгN/дм³.

Протягом року забруднення води нітрогеном нітратним знаходилось в межах від 0,01 до 0,06 мгN/дм³.

Середньорічне забруднення води фосфором фосфатів у звітному році становила 0,025 мгP/ дм³ та фосфором загальним -0,044 мгP/ дм³.

Забруднення води **р.Прип'ять в пункті спостереження а/міст між селами Річиця - Піски Річицькі** обумовлюють стічні води ВУЖКГ смт Ратно та госппобутові стоки прилеглих населених пунктів.

Вміст розчиненого кисню у воді даного створу впродовж 2022 року коливався від 5,76 до 9,44 мгО₂/дм³. Середньорічна концентрація його становила 7,52 мгО₂/дм³.

Максимальна концентрація біохімічного споживання кисню фіксувалась на рівні 3,00 мгО₂/дм³, мінімальна – 1,68 мгО₂/дм³. Середнє значення становило 2,25 мгО₂/дм³.

Середньорічне хімічне споживання кисню у воді даного створу становило 32,9 мгО₂/дм³ (з максимальним значенням – 45,0 мгО₂/дм³ та мінімальним – 21,0 мгО₂/дм³).

Рівень забруднення води нітрогеном амонійним протягом 2022 року коливався від 0,23 до 1,16 мгN/дм³, що в середньому становило – 0,78 мгN/дм³ за

рік.

Мінімальне та максимальне значення нітрогену нітритного в даному створі дорівнювало 0,004 та 0,073 мгN/дм³ відповідно.

Середньорічна концентрація нітрогену нітратного становила 0,04 мгN/дм³ при максимально звфіксованій -0,07 мгN/дм³.

Вміст у воді фосфору фосфатів становив 0,018– 0,042 мгP/ дм³. Середньорічна концентрація дорівнювала 0,030 мгP/ дм³.

Рівень забруднення водифосфором загальним коливаються від 0,030 до 0,073 мгP/ дм³ з середньорічним значенням –0,054 мгP/ дм³.

Організованих джерел забруднення на **річці Стохід с. Малинівка** немає.

Внаслідок дуже частих підтоплень на р.Стохід на якість води можуть вплинути змиви з сільгоспугідь та приватний сектор.

Вміст розчиненого кисню у воді даного створу коливався в межах 3,36-9,28 мгO₂/дм³. Середньорічна концентрація кисню у воді становила -7,57 мгO₂/дм³.

Біохімічне споживання кисню коливалось від 2,05 до 5,10 мгO₂/дм³. Середній показник за рік становив 3,01 мгO₂/дм³.

Концентрації хімічного споживання кисню фіксувались в межах 18,4-35,0 мгO₂/дм³.

Середньорічна концентрація нітрогену амонійного становита 0,48 мгN/дм³, нітрогену нітритного -0,029 мгN/дм³ та нітрогену нітратного -0,08 мгN/дм³.

Вміст у воді фосфору фосфатів становив 0,018-0,046 мгP/ дм³ та фосфору загального 0,034-0,107 мгP/ дм³.

На якість води **річки Турія м. Ковель (Ковельське водосховище)** можуть мати вплив стічні води ВУВКГ смт. Турійськ.

Протягом 2022 року концентрація розчиненого кисню у воді даного пункту спостереження коливався в межах 7,68 – 10,7 мгO₂/дм³. Середньорічна концентрація кисню у воді становила -8,94 мгO₂/дм³.

Біохімічне споживання кисню коливалось від 1,42 до 4,16 мгO₂/дм³.

Концентрації хімічного споживання кисню впродовж року коливалось в межах 22,0-36,0 мгO₂/дм³.

Середньорічна концентрація нітрогену амонійного становита 0,50 мгN/дм³. Спостерігалось коливання концентрації від 0,25 до 1,16 мгN/дм³.

Забруднення води нітрогеном нітритним змінювалось протягом року від 0,005 до 0,044 мгN/дм³. Середньорічна концентрація дорівнювала 0,019 мгN/дм³.

Середньорічний вміст у воді нітрогену нітратного становив 0,07 мгN/дм³ при мінімальному його значенні – 0,01 мгN/дм³ та максимальному – 0,26 мгN/дм³.

Концентрація фосфору фосфатів у воді даного створу фіксувались в двапазоні 0,022 – 0,046 мгP/ дм³. Середнє значення за рік – 0,033 мгP/ дм³.

Вміст у воді фосфору загального коливався від 0,037 до 0,081 мгP/ дм³. Середньорічна концентрація становила 0,061 мгP/ дм³.

На якість води **річки Турія м. Ковель** впливають стічні води ВУВКГ м. Ковель. Середньорічна концентрація кисню у воді становила -7,04 мгO₂/дм³. З мінімальним значенням 3,52 мгO₂/дм³ та максимальним – 10,6 мгO₂/дм³.

Біохімічне споживання кисню коливалось від 3,00 до 6,58мгO₂/дм³.

Середньорічне значення становить – 4,54 мгО₂/дм³.

Концентрації хімічного споживання кисню впродовж року коливалось в межах 29,0-67,0 мгО₂/дм³.

Середньорічна концентрація нітрогену амонійного становита 1,94 мгN/дм³. Максимальна концентрація становила 6,56 мгN/дм³.

Забруднення води нітрогеном нітритним змінювалось протягом року від 0,010 до 0,508 мгN/дм³. Середньорічна концентрація 0,175 мгN/дм³

Забруднення води нітрогеном нітратним коливалось між 0,01 та 0,09 мгN/дм³.

Концентрація фосфору фосфатів у воді даного створу фіксувались в двапазоні 0,048-0,347 мгP/ дм³ та фосфору загального 0,114-0,407 мгP/ дм³

Організованих джерел забруднення на **річці Стохід смт Любешів** немає.

Вміст розчиненого кисню у воді даного створу впродовж 2022 року коливався в межах 5,44-11,5 мгО₂/дм³. Середньорічна концентрація кисню у воді становила -8,48 мгО₂/дм³.

Біохімічне споживання кисню знаходилось в межах 1,72-3,24 мгО₂/дм³.

Концентрації хімічного споживання кисню фіксувались в межах 16,0-46,70мгО₂/дм³.

Середньорічна концентрація нітрогену амонійного становита 0,58 мгN/дм³. Протягом року вміст цього компонента коливався від 0,03 до 1,23 мгN/дм³.

Максимальна концентрація нітрогену нітритного у звітному році становила -0,046 мгN/дм³ при середньоорічному значенні 0,017 мгN/дм³.

Середньорічна концентрація нітрогену нітратного -0,05 мгN/дм³.

Вміст у воді фосфору фосфатів становив 0,024-0,040 мгP/ дм³ та фосфору загального 0,045-0,084 мгP/ дм³.

На якість води **річки Путилівка а/міст міст в смт Цумань** мають вплив неорганізовані джерела забруднення приватного сектору смт. Цумань.

Протягом 2022 року концентрація розчиненого кисню у воді даного пункту спостереження коливався в межах 5,76-10,2 мгО₂/дм³. Середньорічна концентрація кисню у воді становила -8,79 мгО₂/дм³.

Вміст органічних сполук по БСК5 знаходиться в межах від 1,77 до 4,00 мгО₂/дм³.

Концентрації хімічного споживання кисню впродовж року коливалось в межах 19,0 до 25,6 мгО₂/дм³.

Максимальна концентрація нітрогену амонійного становита 0,58 мгN/дм³, мінімальна 0,41 мгN/дм³ з середньорічною 0,52 мгN/дм³ .; нітрогену нітритного 0,010-0,006 мгN/дм³ з середньорічним вмістом 0,008 мгN/дм³

Протягом року забруднення води нітрогеном нітритним знаходилось в межах від 0,02 до 0,05 мгN/дм³.

Середньорічна концентрація фосфору фосфатів становила 0,028 мгP/ дм³ (мін.0,022 – макс.0,038 мгP/ дм³) фосфору загального 0,054 мгP/ дм³ з мінімальним значенням 0,040 мгP/ дм³ та максимальним -0,066 мгP/ дм³.

Організованих джерел забруднення **на озері Світязь** в даному пункті спостереження немає. На якість води може мати вплив забруднення від числених

баз відпочинку та приватного сектору.

Вміст розчиненого кисню у воді даного створу коливався в межах 9,60-11,8 мгО₂/дм³ при середньомісячному значенні -10,6 мгО₂/дм³.

Вміст органічних сполук по БСК5 дорівнював 1,46 мгО₂/дм³ в середньому за рік.

Хімічне споживання кисню впродовж року фіксувалось на рівні 16,2-34,7 мгО₂/дм³ при середньорічному значенні 24,1 мгО₂/дм³.

Середньорічна концентрація нітрогену амонійного становила 0,15 мгN/дм³, вміст у воді знаходився в межах 0,07-0,38 мгN/дм³

Діапазон коливань концентрацій нітрогену нітритного становить 0,002-0,022 мгN/дм³, (середня за рік – 0,006 мгN/дм³,) та нітрогену нітратного -0,01 мгN/дм³ (середнє значення за рік -0,03 мгN/дм³ .)

Вміст у воді фосфору фосфатів в середньому за рік становило 0,021 мгP/дм³ та фосфору загального 0,048 мгP/ дм³.

4.3.3. Мікробіологічна оцінка якості вод з огляду на епідемічну ситуацію

У літній період 2022 року за результатами лабораторних досліджень 162 проб води відкритих водойм у місцях відпочинку (водних рекреаціях) за мікробіологічними показниками питома вага невідповідних становила 32% проти 21,5% у 2021 році. Не відповідали вимогам проби води річок Турія (м. Ковель), Стир, Сапалаївка (м. Луцьк), озер у Ковельському районі. За результатами невідповідних проб власникам місць масового відпочинку, органам місцевого самоврядування надавались рекомендації щодо заборони купання у таких водоймах. Інформація висвітлювалась у ЗМІ та передавалась у територіальні органи Держпродспоживслужби області для вжиття заходів реагування.

В області забезпечення населення питною водою здійснюється із джерел підземних водоносних горизонтів. Поверхневі водойми використовуються для організованого відпочинку, купання та заняття спортом. Контроль за якістю питної води на території Волинської області здійснювали Державна установа «Волинський ОЛЦ МОЗ України» та Головне управління Держпродспоживслужби в області.

Централізоване водопостачання населення області здійснюється лише з підземного водоносного горизонту. Під наглядом Держпродспоживслужби області перебуває 361 водопровід та 792 джерела нецентралізованого водопостачання. Обслуговування 325 (90%) водопроводів здійснюється спеціалізованими ліцензованими підприємствами (комунальними підприємствами, виробничими управліннями житлово-комунального господарства тощо), 29 (8%) водопровідних мереж перебувають у відомчій належності територіальних громад (Поромівської, Боратинської, Забродівської, Копачівської, Городищенської, Дубівської, Локачинської, Підгайцівської, Самарівської, Дубечненської) та не передані на баланс спеціалізованих підприємств.

Окремо варто акцентувати увагу на водопроводах сіл Підкормілля, Проходи, Березна Воля та Деревок Любешівської територіальної громади Камінь-

Каширського району, а також Карпилівка, Сильне, Башлики Цуманської територіальної громади Луцького району. Зазначені водопроводи знаходяться на утриманні жителів населених пунктів та не взяті на баланс ані територіальними громадами, ані спеціалізованими підприємствами, тобто фактично є безгосподарними.

На період воєнного стану Урядом України припинено проведення заходів державного нагляду, тому основним методом контролю забезпечення населення якісною та безпечною для людини питною водою є комісійні обстеження об'єктів водопостачання щодо дотримання вимог санітарного законодавства під час їх експлуатації, а також посилення виробничого контролю питної води, що подається населенню.

Протягом 2022 року обстежено 195 водопроводів, що складає 54% від їх загальної кількості по області.

Нажаль, різного типу та кількості порушення зафіксовано на кожному об'єкті. Основними недоліками у роботі систем господарсько-питного водопостачання залишаються:

- відсутність дозвільної та технічної документації у сфері водопостачання (паспортів на артсвердловини, складених в установленому законодавством порядку, спеціальних проєктів зон санітарної охорони споруд водопостачання, технологічних регламентів або інших документів з описом технологічного процесу виробництва питної води, що пройшли державну санітарно-епідеміологічну експертизу та отримали позитивний висновок, робочих програм виробничого контролю у сфері питної води та питного водопостачання, актів проведення дезінфекції);

- порушення утримання та режиму експлуатації систем і споруд водопостачання (недотримання охорони джерел водопостачання у межах першого поясу зони санітарної охорони, частково пошкоджені чи відсутні огорожі свердловин, відсутні водовідбірні крани свердловин, негерметичність оглядових вікон водонапірних башт, неналежний санітарний стан споруд).

Найбільше занепокоєння викликає відсутність систематичного виробничого контролю за безпечністю та якістю води від місця водозабору до місця її споживання, що є обов'язком власника/балансоутримувача водопроводу.

Виявлені порушення свідчать про неналежне функціонування таких об'єктів, що може призвести до погіршення якості питної води, яка постачається населенню.

За підсумками здійсненої роботи, беручи до уваги статтю 30 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» та статтю 18 Закону України «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення», власникам/балансоутримувачам об'єктів водопостачання, головам територіальних громад надіслано 57 листів з пропозиціями щодо усунення виявлених порушень.

За результати лабораторних досліджень, проведених у 2022 році ДУ «Волинський ОЦКХП МОЗ України» та його відокремлених структурних підрозділів, питома вага невідповідних проб централізованого водопостачання становить за санітарно-хімічними показниками 4,1% проти 14,9 % у 2021 році.

Значна кількість проб з відхиленнями від гігієнічних нормативів за санітарно-хімічними показниками виявлена на локальних 27,5%, відомчих-12,1%, сільських -17,8% водопроводах. Відхилення за санітарно-хімічними показниками пов'язані з підвищеною концентрацією заліза, твердості в підземних водоносних горизонтах, зношеністю водопровідних мереж та обумовленою цим каламутністю, кольоровістю. За мікробіологічними показниками питома вага невідповідних проб становила 1,5% проти 3,3% у 2021 році. Найвищі такі показники на сільських та локальних водопроводах (понад 8,5%).

У 2022 році покращилась якість питної води децентралізованого водопостачання. За санітарно-хімічними показниками питома вага невідповідних проб становила 11,2% (у 2021 – 28,1%). Вдвічі нижчий показник питомої ваги невідповідних проб води колодязів, в основному, що споживають діти до 3 років, за надмірним вмістом нітратів 13,2% (у 2021 – 26,6%), але ризик виникнення захворювання метгемоглобінемією залишається. Проведення лабораторних досліджень питної води дає можливість запобігти цьому. У 2022 році випадків захворювань метгемоглобінемією в області не зареєстровано.

При проведенні вірусологічних, паразитологічних, радіологічних досліджень питної води відхилень від гігієнічних нормативів не виявлено.

По усіх виявлених невідповідних пробах питної води власникам, органам місцевого самоврядування надавалися рекомендації щодо припинення споживання такої води, проведення очистки джерел, мереж водопостачання з їх знезараженням та наступним лабораторним дослідженням. Інформація передавалась в територіальні органи Держпродспоживслужби області для вжиття заходів реагування.

4.3.4. Радіаційний стан поверхневих вод

Спостереження за радіоактивним забрудненням поверхневих вод у зонах впливу атомних станцій виконувалися Рівненською гідрогеолого-меліоративною експедицією на пунктах спостережень в зоні Рівненської АЕС, що розташовані на території області на річках Турія, Стир, Західний Буг, Стохід. Кількісні значення ^{90}Sr та ^{137}Cs , які були зафіксовані в 2022 році, коливаються в допустимих межах.

4.5. Державна політика та заходи щодо поліпшення стану водних об'єктів

Природоохоронні заходи, спрямовані на охорону і раціональне використання водних ресурсів в області, виконувалися в межах реалізації Регіональної екологічної програми «Екологія 2016 – 2022», затвердженої рішенням Волинської обласної ради від 10.02.2016 № 2/27 (зі змінами) та місцевих програм екологічного спрямування.

У 2022 році органами виконавчої влади та підприємствами в області було заплановано виконання заходів на суму 42803,342 тис. гривень. Фактично освоєно кошти в сумі 37038,148 тис. гривень (87 %), з них:

- 16163,935 тис. гривень – кошти обласного бюджету (в тому числі 4170,135 тис. гривень кошти обласного фонду охорони навколишнього

природного середовища);

- 14826,713 тис. гривень – кошти місцевого бюджету (в тому числі 799,25 тис. гривень кошти місцевих фондів охорони навколишнього природного середовища);

- 2379,0 тис. гривень – власні кошти підприємств;

- 3668,5 тис. гривень – залучені кошти (кошти грантів).

Кошти, які були спрямовані на охорону і раціональне використання водних ресурсів були використані в основному на заходи із забезпечення експлуатації загальнодержавних та міжгосподарських меліоративних систем, будівництва і реконструкції каналізаційно-очисних споруд та систем водовідведення в населених пунктах, зменшення шкідливого впливу на водні об'єкти промислових відходів, захисту сільських населених пунктів і сільськогосподарських угідь від шкідливої дії вод та відродження і підтримання сприятливого гідрологічного стану річок.

За кошти обласного екологічного фонду у співфінансуванні з місцевими бюджетами у 2022 році виконані наступні природоохоронні заходи:

- розпочато нове будівництво очисних споруд на вул. Незалежності в смт Торчин Луцького району;

- покращено екологічну ситуацію у Шацькому національному природному парку шляхом каналізування населених пунктів навколо озера Світазь;

- виготовлено проектно-кошторисну документацію на реконструкцію очисних споруд в м. Камінь-Каширський;

- проведено поточний ремонт насосного та гідродинамічного очищення приймального відділень КНС (каналізаційно насосної станції) № 3 в смт Люблинець Ковельського району Волинської області та капітальний ремонт мережі водовідведення та здійснення заходів щодо запобігання підтопленню, облаштування та очистки каналів на території Колодязненської сільської ради Ковельського району Волинської області;

- здійснено заходи від підтоплення населених пунктів та сільськогосподарських угідь на території с.Милятин Павлівської сільської ради Володимир-Волинського району;

- проведено очистку меліоративних каналів на території Центрального парку ім. Лесі Українки з метою покращення санітарного стану парку та прилеглої території в межах м. Луцька.

В результаті виконання запланованих робіт створюється можливість запобігання забрудненню навколишнього середовища (в тому числі водних об'єктів) стічними водами, відходами та недопущення попадання стічних вод на рельєф та у підземні водоносні горизонти, а також захищення від підтоплення повеневими і паводковими водами населених пунктів області.

5. Збереження біологічного та ландшафтного різноманіття, розвиток природно-заповідного фонду та формування національної екологічної мережі

5.1. Збереження біологічного та ландшафтного різноманіття, формування національної екологічної мережі

5.1.1 Загальна характеристика

У статті 2 Конвенції про біологічне різноманіття (1992) термін біорізноманіття визначається як розмаїття живих організмів з усіх джерел, зокрема наземних, водних екосистем та екологічних комплексів, складовими яких вони є. Це поняття охоплює розмаїття в межах виду, між видами і розмаїттям екосистем. Біологічне різноманіття є національним багатством України, яке забезпечує екосистемні та біосферні функції живих організмів, їх угруповань та формує середовище життєдіяльності людини. На жаль, сьогодні біологічне різноманіття втрачається під час забудов, розорювання землі, меліорації, спорудження водосховищ, створення мереж транспортної інфраструктури та здійснення інших видів господарської діяльності. Головні загрози біорізноманіттю пов'язані сьогодні з діяльністю людини. Вони полягають у знищенні природних середовищ існування тварин і місць зростання рослин, їх фрагментації та деградації (включаючи забруднення), у глобальній зміні клімату, екологічно - незбалансованій експлуатації видів людиною, поширенні чужорідних видів, розповсюдженні хвороб тощо. Знищення природних середовищ існування тварин і місць зростання рослин відбувається внаслідок розорювання земель, вирубування лісів, осушення або обводнення територій, промислового, житлового та дачного будівництва тощо.

Разом з тим, скорочуються території, зайняті природною рослинністю, що призводить до виникнення загрози втрати гено - та ценофонду. Тим часом, біологічне різноманіття, як результат багатоміліардної еволюції, повинно бути передано прийдешнім поколінням у максимально збереженому стані.

5.1.2. Загрози та вплив антропогенних чинників на структурні елементи екомережі, біологічне та ландшафтне різноманіття

Вплив антропогенних чинників на структурні елементи екомережі, біорізноманіття, природні ресурси полягає в збільшенні площі деградованих, малопродуктивних та техногенно-забруднених земель, які потребують консервації. В області нараховується 14,2 тис. га - сильно розмитих, 20,7 тис. га – сильно дефляційно небезпечних та 52,5 тис. га – перезволожених деградованих сільськогосподарських земель, що складає 4,3 % від площі області.

Відтворення природного стану елементів екомережі полягало в збереженні природних угідь у заплавах, недопущення випалу сухої рослинності через пропаганду серед місцевого населення та засоби масової інформації, здійснення перевірок на основних водоймах області з метою забезпечення орендарями водойм заходів по збереженню рибних запасів, вжиття заходів щодо недопущення задухи риби, підтримання сприятливого моніторингу за скупченнями мігруючих водоплавних птахів, а на водоймах області проводився моніторинг за зимуючими водоплавними та навколо водними птахами, що

необхідно для розробки заходів по їх охороні під час міграцій та зимівлі.

5.1.3. Заходи щодо збереження біологічного та ландшафтного різноманіття

Збереження біорізноманіття в лісах здійснюється їх власниками та постійними лісокористувачами на видовому, популяційному та екосистемному рівнях. До слова, на території Шацького національного парку, із цільових заходів по збереженню біорізноманіття, слід відмітити здійснення активної охорони низькоберезових угруповань, занесених у Червону книгу України, локалітети якої у регіоні небагаточисельні і перебувають близько південної межі ареалу її поширення.

Шацький НПП бере участь в проекті ПРООН/ГЕФ «Зміцнення управління та фінансової стійкості національної системи природоохоронних територій в Україні».

На території НПП на межах усіх постійних пробних площ інвентаризовано та поновлено спеціальні межові стовпчики з зазначенням нумерації.

Біля території національного природного парку «Прип'ять-Стохід» діє метеостанція в с.мт Любешів, а на території НПП – 1 гідрологічний пост в с. Люб'язь, які підпорядковані Гідрометцентру України. Крім того, продовжувався збір даних на 8 власних гідропостах в межах території НПП, продовжувалися дослідження ґрунтів на окремих ділянках НПП.

Проведені роботи з огляду і ремонту штучних гніздівель для птахів на постійних пробних площах (дупогніздівників) та гоголятників, а також ремонту драбин на постійних площах.

Загалом, протягом 2022 року в НПП проводилися науково-дослідні роботи, а саме: польові дослідження з інвентаризації фауни, флори і грибів, фенологічні спостереження за живою і неживою природою, науково-дослідні роботи на постійних пробних площах та кільцювання птахів.

На території НПП функціонують 15 постійних пробних площ і 3 профілі або фенологічні стежки з метою проведення фенологічних спостережень за сезонними явищами природи та елементами живої природи: зоологічних (фенологія міграцій птахів, сезонне зникнення зимоспячих видів тварин, як зокрема земноводних та плазунів, певних груп безхребетних, як зокрема лускокрильців – денних метеликів тощо), ботанічних (сезонний розвиток рослинності) тощо, який охоплює кілька основних екосистем (болотна, лучна, річкова). На окремих їх ділянках постійних пробних площ поновлено межові знаки.

Протягом звітного періоду продовжено збір картографічних матеріалів про ґрунти та ідентифікацію їх з територією НПП, з подальшим узагальненням, розробку теоретичних засад проведення системи ґрунтових розрізів на території НПП, проведення яких планується у майбутньому.

Натомість, власними силами проводилася інвентаризація флори та фауни, ведення переліків рослин і тварин, що підлягають особливій охороні, вивчення фенологічних та міграційних аспектів.

5.1.4. Формування національної екомережі

На регіональному рівні сталий розвиток передбачає розробку соціально-економічних та екологічних програм розвитку територій, формування місцевих бюджетів з урахуванням пріоритетності цілей і завдань сталого розвитку, реалізацію комплексу заходів збалансованого розвитку регіонів.

17.01.2005 року створена обласна Координаційна рада з питань формування національної екологічної мережі, а 17.08.2007 року – Координаційна рада з питань розвитку територій та об'єктів природно-заповідного фонду в області.

Формування регіональної екомережі регіону інтегровано у плани економічного та соціального розвитку області, шляхом узгодження заходів із збереження біологічного та ландшафтного різноманіття, що передбачено зокрема регіональною екологічною програмою «Екологія 2016-2022» (зі змінами). Цією програмою передбачено заходи на реалізацію формування екомережі (розроблення регіональної схеми екомережі), в тому числі створення нових та розширення меж існуючих територій та об'єктів природно-заповідного фонду (основні елементи екомережі).

Основною метою формування екомережі є максимальне збереження природності об'єктів і процесів, локалізація та мінімізація антропогенного впливу. До складу екомережі області входять:

- природно-заповідні об'єкти;
- землі водного фонду, водно-болотні угіддя, водоохоронні зони;
- землі лісового фонду;
- полежахисні лісові смуги та інші захисні насадження, які не віднесені до земель лісового фонду;
- землі оздоровчого призначення з їх природними ресурсами;
- землі рекреаційного призначення;
- інші природні об'єкти, які мають особливу природну цінність.

Найкраще вивчене видове різноманіття флори і фауни у межах природного заповідника і національних природних парків області, які через свій особливий природоохоронний статус виділяються найбільшою концентрацією місцезнаходжень ендемічних, реліктових, рідкісних та зникаючих видів рослин і тварин, занесених до Червоної книги України та міжнародних природоохоронних переліків.

Важливими складовими об'єктами екомережі є також території, цінні як місця локалізації у їхніх межах рідкісних і зникаючих видів рослин і тварин, занесених у Червону книгу України і в інші чинні для України природоохоронні переліки – Європейський червоний список (ЄЧС), Червоний список Міжнародного союзу охорони природи (ЧС МСОП), Додаток I Бернської конвенції, списки Конвенції про збереження афро-євразійських мігруючих водно-болотних птахів та ін.; та рідкісних рослинних угруповань, занесених до Зеленої книги України. Хоча існує певна проблема із їх збереженням і охороною через недостатній рівень вивченості цих видів та недостовірність інформації про місця їхньої локалізації та чисельності. Природні масиви Полісся є об'єднуючими елементами, що тісно пов'язують національну екомережу з такими ж системами

Польщі і Білорусі.

До основних екомережоформувальних вузлів міжнародного і національного рівнів регіональної екомережі належать: Шацький (цінний озерний комплекс), Прип'ятсько-Стохідський (водно-болотний), Білоозерсько-Черемський (болотний), Цуманський (комплекс дубових насаджень) (рис. 5.1.2). Поліський широтний і Західнобузький меридіональний природні коридори європейського рівня, просторово обмежені долинами річок Прип'яті і Західного Бугу, об'єднують транскордонні елементи регіональної і національної екомереж, засвідчуючи важливість ролі Волинського Полісся як необхідного функціонального складника екологічної структури Європи.

На території Волинської області є декілька поліфункціональних природоохоронних об'єктів з виокремленими у їхніх межах функціональними зонами, що відрізняються за цільовим призначенням та режимом охорони. Вони слугують біосфероформувальними вузлами, у їхніх межах, враховуючи функціональне зонування, виокремлюються центри концентрації біорізноманіття та буферні зони. Основою біосфероформувальних вузлів є екологічні ядра екомережі міжнародного та національного рівнів (екомережоформувальні вузли), що складаються з об'єктів природно-заповідного фонду.

Ландшафтне та біорізноманіття Верхньоприп'ятського фізико-географічного району Волинського Полісся реперезентують екомережоформувальні вузли міжнародного значення Шацький та Прип'ять-Стохідський та регіональні природні ядра: Липинсько-Турське, Доманівсько-Смольненське, Оріхівсько-Озерянське, Згоранське, Підрічненське, Святобузаківське (табл. 5.1.1, див. рис. 5.1.3).

Просторові зв'язки між ключовими територіями регіональної екомережі (процеси міграції, обміну та поширення видів на суміжні території) забезпечують природні коридори. Ширина екологічних коридорів загальнодержавного значення (межі яких практично співпадають з природними) складають від 10–15 до 20–30 км, ширина коридорів регіонального рівня – від 0,5 до 2 км.

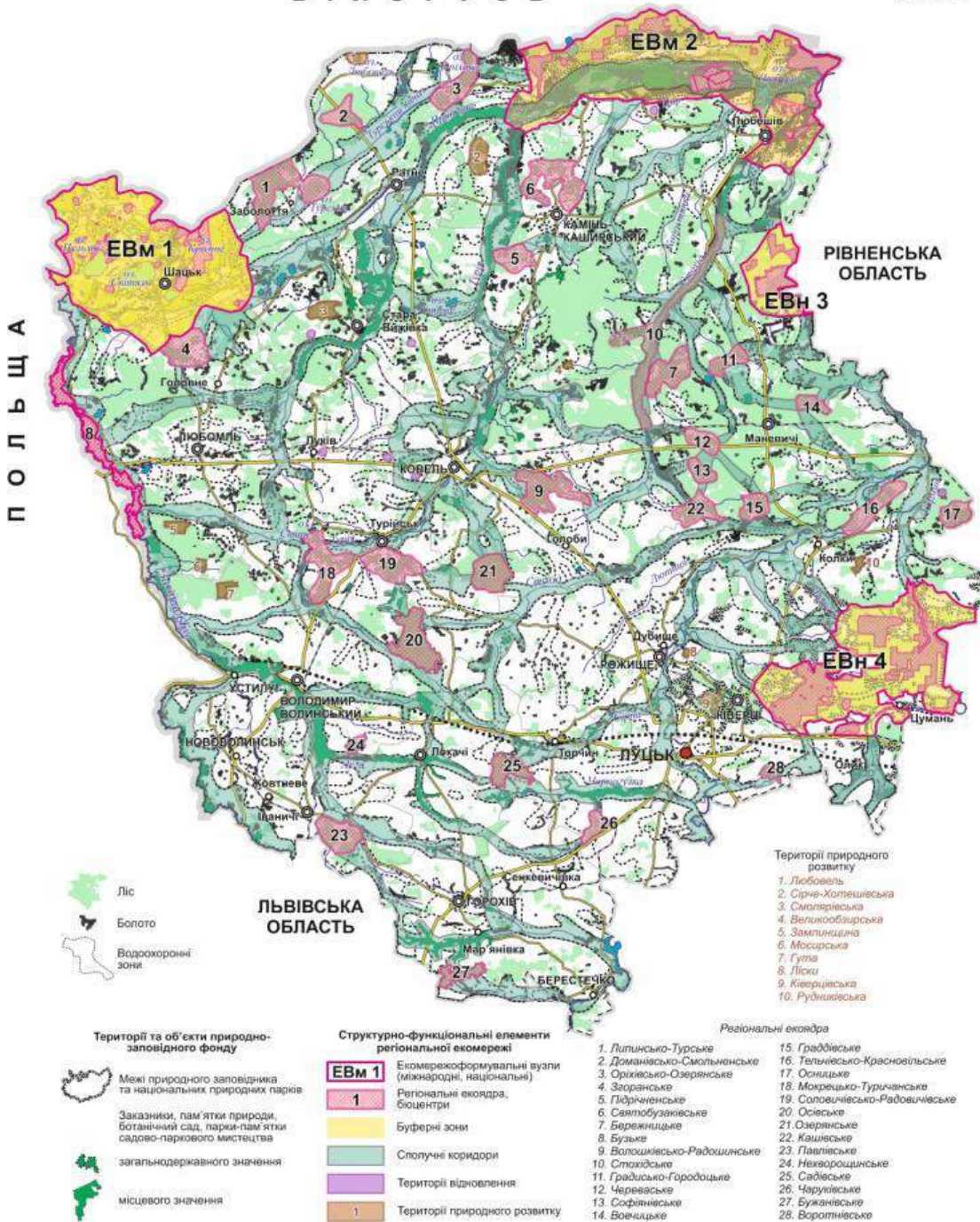
Поліський широтний екологічний коридор національного значення (ширина у межах області варіює від 25 до 30 км), який проходить через усю зону мішаних хвойно-широколистяних лісів, бере початок на північному заході Волинського Полісся. Він включає транскордонні елементи загальноєвропейської екомережі, має важливе гідрологічне значення, є одним з головних міграційних шляхів птахів та осередком специфічної післяльодовикової рослинності. Поліський екокоридор у межах Волинської області простягається вздовж долини р. Прип'яті, пов'язуючи природні ядра міжнародного значення (екомережоформувальні вузли) – Шацьке та Прип'ятсько-Стохідське і низку регіональних.

Екомережоформувальні вузли та природні ядра у межах ландшафтних районів Волинської області

Таблиця 5.1.1

Фізико-географічна область	Ландшафтний район	Назва екомережоформувального вузла, природного ядра	Площа, га	Статус в регіональній екомережі
Волинське Полісся	Верхньо-прип'ятський	Шацький (ЕВм 1)	75075	міжнародний
		Прип'ять-Стохідський (ЕВм 2)	80350	міжнародний
		Липинсько-Турське	4700	регіональний
		Доманівсько-Смольненське	1700	регіональний
		Оріхівсько-Озерянське	1500	регіональний
		Згоранське	750	регіональний
		Підріченське	200	регіональний
		Святобузаківське	3000	регіональний
	Нижньостирський	Черемський	6000	національний
		Бережницьке	1550	регіональний
	Любомльсько-Ковельський	Бузьке	3600	регіональний
		Волошківсько-Радошинське	3000	регіональний
		Стохідське	6000	регіональний
	Маневицько-Володимирецький	Градисько-Городоцьке	850	регіональний
		Череваське	550	регіональний
		Софіянівське	600	регіональний
		Вовчицьке	700	регіональний
	Колківсько-Сарненський	Градівське	1300	регіональний
		Тельчівсько-Красновільське	700	регіональний
		Осницьке	1400	регіональний
	Турійсько-Рожищенський	Мокрецько-Туричанське	1700	регіональний
		Соловичівсько-Радовичівське	2050	регіональний
		Осівське	1550	регіональний
Озерянське		2750	регіональний	
Кашівське		1250	регіональний	
Ківерцівсько-Цуманський	Ківерцівський	50600	національний	
Волинська височинна область	Нововолинсько-Сокальський	Павлівський	1550	регіональний
	Локачівсько-Торчинський	Нехворощинське	600	регіональний
		Садівське	2700	регіональний
		Чаруківське	650	регіональний
	Горохівсько-Берестечківський	Бужанівське	1550	регіональний
Олицько-Рівненський	Воротнівське	650	регіональний	

Західнобузький меридіональний екологічний коридор національного значення (шириною у межах області від 15 до 22 км), важливий функціональний елемент загальноєвропейської та національної екомереж, простягається вздовж долини р. Західного Бугу. У межах області на протязі 200 км фарватером річки проходить державний кордон між Україною і Польшею.

Рис. 5.1.2. Структурно-функціональні елементи регіональної екомережі Волинської області

Екокоридори регіонального рівня за територіальною цілісністю є суцільними смугами долинного типу звивистої і лінійної форми, ними слугують річкові долини середніх і малих поліських річок. У водоохоронні зони спеціалістами Волинського філіалу інституту Укземпроект та Укрдіпроект з врахуванням природних умов і видів водокористування включені заплавні і осушені землі, схили більше 5°, які прилягають до заплави і розміщені на них яри і балки, які безпосередньо впадають у річкову долину, з яких талі та зливові води виносять твердий стік у річки, або ж у водоймища. Межі водоохоронних зон виведені з урахуванням меж річкових долин, балок, контурів угідь, доріг і

лісосмуг (див. рис. 5.1.3). Пересічна ширина прибережних смуг – територій суворого обмеження господарської діяльності, встановлена з обох сторін русел річки Західний Буг, Прип'ять, Стир, Стохід і Турія – 100 м, р. Вижівка – 50 м, р. Цир – 30 м, інших річок – не менше 20 м, струмків – 10 м, периметром водоймищ загалом 20 м і більше. Якщо в межах прибережних смуг розташовуються болота, ліси, чагарники, то вся площа цих угідь включається у прибережні смуги, наприклад, на озерах Люб'язь, Тур, Тучне, Скорінь, Шини, Рогізне, вся група Шацьких озер та інші.

5.1.5. Біобезпека та поводження з генетично модифікованими організмами

В області відсутні спеціалізовані заклади, які займаються біобезпекою та генною інженерією по створенню генетично модифікованих організмів.

5.2. Охорона, використання та відтворення рослинного світу

5.2.1. Загальна характеристика рослинного світу

Згідно з сучасним геоботанічним районуванням, територія області входить до складу двох округів: Західнополіського соснових, дубово-соснових, евтрофних боліт та Волинського дубово-грабових та дубових лісів Поліської підпровінції Східноєвропейської провінції хвойно-широколистяних та широколистяних лісів Європейської широколистянолісової області.

Рослинність Волинського Полісся, як і Українського в цілому, відносно молода і сформувалася в післяльодовиковий період із різних ботаніко-географічних центрів.

За особливостями рослинного покриву – це рівнина, фрагментарно вкрита сосновими, березовими, ялиновими, чорновільховими та мішаними лісами, обширними заболоченими рівнинами та міжрічковими луками.

Лісові формації Волинського Полісся – це переважно бори, субори, суг руди, груди. Соснові ліси – одні з найпоширеніших. Вони поділяються за умовами зволоження, трофності, флористичного складу на лишайникові, зеленомохові, рунякові, сфагнові.

На дюно-горбистих місцевостях із глибоким заляганням ґрунтових вод поширені лишайникові сосняки. Поліські ялинові ліси з домішкою сосни звичайної, берези бородавчастої і пухнастої, вільхи чорної, осоки збереглися лише невеличкими острівцями в північній частині на перезволожених, заболочених зниженнях. Великі площі займають міжрічкові луки: суходільні і низинні. Заплавні луки поширені в долинах Прип'яті, Стиру, Стоходу, Турії.

Багата та різноманітна прибережно-водна і водна флора. До складу прибережно-водних формацій належать очерет, рогіз вузьколистий, вербозілля звичайне, лепешняк великий, верба попеляста.

Значною є роль у прибережних ценозах м'яти водяної, чистецю болотяного, незабудки болотяної, щавлю прибережного. Із водних ценозів найбільшу площу займають угруповання водяного різака алоеподібного, рдесників вузлуватого та блискучого.

У невеликих затоках та на спокійних місцях поблизу берегів трапляються

ценози трьох видів лататєвих – латаття білого, латаття сніжно-білого та глечиків жовтих.

На болотах росте багато рідкісних видів рослин, занесених до Червоної книги України: альдрованда пухирчаста, баранець звичайний, гніздівка звичайна, росянки англійська та середня, шейхцерія болотяна, різні види зозульок: м'ясочервона, плямиста, травнева, Фукса, жировик Льозеля, любка дволиста, ситник бульбастий, осоки Давелла і затінкова та інші.

У межах західної частини Волинського Полісся ростуть реліктові плейстоценового віку види рослин: береза низька, вовчі ягоди пахучі, рододендрон жовтий, відкасник осотоподібний, плющ звичайний, кадило сарматське, які дуже чутливі до зміни екологічних умов і часто зникають внаслідок осушення земель.

Збереження заслуговують ендеміки регіону: гвоздики несправжньоопізня та несправжньорозчепірена, смілка литовська.

У складі флори Волині значне місце посідають види рослин, які підлягають охороні на міжнародному рівні, а саме Європейським Червоним списком та Додатком I Бернської конвенції.

Деякі рослинні угруповання занесені у Зелену книгу України: лісові – групи асоціацій лісів зелено мохових і чорницевих, дубових лісів із *Quercus robur*, дубово-соснових лісів ліщиново-трясучкоподібноосокових та крушиново-трясучкоподібноосокових; болотні – ценози формації осоки Давелла; водні – угруповання альдрованди пухирчастої, латаття сніжно-білого.

На півдні області на лесовій Волинській височині поширені природні дубові ліси із домішкою липи серцелистої, клена гостролистого, ясена звичайного. Трапляються степові і лісостепові види – ковила волосиста, осока низька, горицвіт весняний та інші.

Джерело: Карпюк З.К. Природно-заповідний фонд Волинської області: альбом-каталог / З.К. Карпюк, В.О. Фесюк, О.А. Антипюк. – Луцьк, 2018 р. – 136 с.

5.2.2. Охорона, використання та відтворення лісів

Загальна площа лісів на Волині становить 687,2 тис. га. Це 34% від загальної площі області. До сфери управління Держлісагентства належить 615 тис. 735 га лісів.

Пріоритетним напрямком розвитку лісогосподарської галузі на сьогодні є забезпечення розширеного відтворення лісів. Одночасно з лісовідновленням лісівники також систематично працюють над питанням збільшення лісистості області, створюючи нові ліси на землях, що раніше не були вкритими лісовою рослинністю. Головна мета – збільшення лісистості області до оптимального рівня 36 %.

Протягом останніх років лісогосподарськими підприємства Волині перевага надається природному відновленню лісів. На сьогодні відсоток природнього відтворення лісів складає 58%. Це проводиться на ділянках, які мають відповідні ґрунтово-кліматичні умови, що дає змогу з мінімальними затратами створювати високопродуктивні та біологічно стійкі деревостани протягом короткого періоду.

З метою природного відновлення залишаються площі з достатньою кількістю життєздатного самосіву і підросту головних і супутніх порід, що відповідають корінним типам деревостанів та площі, на яких проведення заходів щодо сприяння природному відновленню буде достатнім для наступного відновлення цінних порід і формування високопродуктивних молодняків.

Заходи сприяння, які використовуються з метою забезпечення природного лісовідновлення – збереження під час лісозаготівлі життєздатного підросту і молодняку господарсько-цінних порід, догляд за підростом та самосівом після закінчення лісосічних робіт, мінералізація ґрунту.

Ділянки з недостатньою кількістю або нерівномірним розміщенням природного поновлення відновлюються шляхом висівання насіння або садіння сіянців чи саджанців головної та супутніх порід.

Лісогосподарськими підприємствами Волинського обласного управління лісового та мисливського господарства у 2022 році проведено значні об'єми робіт із лісокультурного виробництва. Протягом весняного періоду 2022 року відтворено лісів на землях лісового фонду загальною площею 2819,6 га. В тому числі:

- садіння та висівання лісу – 1638,5 га, з них нові ліси – 59,2 га.
- сприяння природному відновленню та природне зарощування – 1181,1 га.

Окрім того, закладено 119 га плантацій новорічних ялинок.

З метою природного відновлення залишаються площі з достатньою кількістю життєздатного самосіву і підросту головних і супутніх порід, що відповідають корінним типам деревостанів та площі, на яких проведення заходів щодо сприяння природному відновленню буде достатнім для наступного відновлення цінних порід і формування високопродуктивних молодняків.

Щорічно на розсадниках підприємств вирощується понад 16,3 млн. шт. стандартного садивного матеріалу, в тому числі головних порід – сосни звичайної 11,9 млн. та дуба звичайного 1,9 млн. шт. При цьому за остані роки значно збільшено вирощування сіянців ялини звичайної, модрина європейської, ясена звичайного, вільхи чорної та берези повислої.

Із загальної кількості 58 відсотків садивного матеріалу вирощується в контрольованому середовищі у теплицях та коробах (9,5 млн. шт.), з них 40 тис. шт. дуба звичайного з закритою кореневою системою в пінополістиролових контейнерах.

У 2022 році висіяно лісового насіння в розсадниках на площі 9,205 га. Очікуваний вихід стандартних сіянців 16 млн. Така кількість садивного матеріалу в повній мірі забезпечить потреби лісогосподарських підприємств при проведенні лісовідновлювальних робіт та лісорозведення.

Щорічний об'єм доглядів за лісовими культурами становить 16 тис. га.

З метою недопущення виникнення пожеж у лісових масивах області у літній період 2022 року спеціалістами управління лісового та мисливського господарства області постійно проводилась роз'яснювальна робота серед населення щодо необхідності дотримання правил пожежної безпеки під час перебування у лісових масивах і на торфовищах, попередження випадків

необережного поводження з вогнем та недопущення розпалювання вогнищ у заборонених місцях.

Головним завданням державної лісової охорони є забезпечення пожежної безпеки в лісі шляхом проведення планових профілактичних заходів, оперативного виявлення і ліквідації лісових пожеж на території лісового фонду лісогосподарських підприємств.

В підпорядкуванні Волинського обласного управління лісового та мисливського господарства функціонує 10 державних підприємств, які в свою чергу розділені на 116 лісництв. Безпосередньою охороною лісових масивів займається державна лісова охорона в кількості 969 чоловік, в тому числі 570 майстрів лісу. Для боротьби з лісовими пожежами по Волинському ОУЛМГ в функціонує 23 лісові пожежні станції, 59 пожежно-спостережних вишок, з них 52 обладнані системою телевізійного нагляду за лісовими масивами, 50 пожежних автомобілів, 2 пожежні машини високої прохідності на базі тракторів ТДТ-74 і Т-150, 72 мотопомпи, 23 лісопожежних модулів, 20 пожежних цистерн, два професійні квадрокоптери ФАНТОМ-4 PRO, 130 колісних тракторів з плугами типу ПКЛ -70 та інше протипожежне обладнання та засоби пожежогасіння.

Упродовж 2022 року зафіксовано 623 випадків незаконних рубок дерев і чагарників, унаслідок яких було знищено та пошкоджено 592 м³ деревини, заподіяно шкоди лісовому господарству на 5,2 млн гривень. Значна увага в роботі державної лісової охорони приділяється проведенню профілактичної та роз'яснювальної роботи серед населення через засоби масової інформації.

5.2.2.1. Стан використання природних недеревних рослинних ресурсів

Заготівля другорядних лісових матеріалів, побічні лісові користування і використання корисних властивостей лісів для культурно-оздоровчих, рекреаційних, спортивних, туристичних, освітньо-виховних цілей та проведення науково-дослідних робіт відносяться до спеціального використання лісових ресурсів місцевого значення.

Спеціальне використання недеревних рослинних ресурсів в Україні регулюється через визначення лімітів та видачу дозволів на таке використання в розрізі окремих видів та обсягів збору на місцевому чи державному рівні.

Відповідно до розпорядження голови обласної державної адміністрації від 06.07.2020 № 390 «Про обласну постійно діючу комісію з координації дій державних органів, що здійснюють державний контроль за заготівлею другорядних лісових матеріалів, здійсненням побічних лісових користувань та використанням корисних властивостей лісів» в області діє постійно діюча комісія з координації дій державних органів, що здійснюють державний контроль за заготівлею другорядних лісових матеріалів, здійсненням побічних лісових користувань та використанням корисних властивостей лісів. На виконання наказу Волинського обласного управління лісового та мисливського господарства від 21.02.2022 № 13 «Про затвердження проіндексованої рентної плати за заготівлю другорядних лісових матеріалів та використання корисних властивостей лісів» обласною постійно діючою комісією головам райдержадміністрацій надіслано

лист для використання в роботі перераховану, з урахуванням індексу цін виробників промислової продукції у 2021 році, рентну плату за здійснення побічних лісових користувань, заготівлю другорядних лісових матеріалів та використання корисних властивостей лісів на 2022 рік.

Районними державними адміністраціями у 2022 році внесені зміни до складу відповідних районних комісій з питань організації заготівлі лісових ресурсів та включені у склад комісії представники органів місцевого самоврядування, на території яких здійснюється заготівля лісових ресурсів, територіальні підрозділи Волинського обласного управління лісового та мисливського господарства (державної лісової охорони), Державної екологічної інспекції у Волинській області, Головного управління Держпродспоживслужби у Волинській області, державної установи «Волинський обласний лабораторний центр Міністерства охорони здоров'я України», Головного управління Державної податкової служби у Волинській області, Управління Держпраці у Волинській області.

За інформацією районних комісій протягом 2022 року за заготівлю ягід, грибів, лікарської сировини до бюджетів місцевого самоврядування сплачено понад 3 466 546 грн (у 2021 році – 2 489 523 грн) як збір за спеціальне використання (рентної плати) лісових ресурсів, а саме:

- Камінь-Каширський район – 1 750 061 грн;
- Ковельський район – 1 364 089 грн;
- Луцький район – 350 320 грн;
- Володимир-Волинський район – 2 076 гривень.

У цілому по області заготовлено:

- ягода чорниці обсягом 1426 тонн (29 %) при затвердженому ліміті у 4915 тонн та сплачено збір за спеціальне використання лісових ресурсів у сумі 2 965 905 грн;
- ягода ожини обсягом 98 тонн (21,3 %) при затвердженому ліміті 461,15 тонни та сплачено збір за спеціальне використання лісових ресурсів у сумі 134 248 грн;
- ягода брусниці обсягом 1,5 тонни (1,1 %) при затвердженому ліміті 141,16 тонн та сплачено збір за спеціальне використання лісових ресурсів у сумі 1 643 грн;
- гриби лисички обсягом 26,5 тонни (3,2 %) при затвердженому ліміті в 826 тонн та сплачено збір за спеціальне використання лісових ресурсів у сумі 98 353 грн;
- гриби білі обсягом 11 тонн (1,2 %) при затвердженому ліміті в 890 тонн та сплачено збір за спеціальне використання лісових ресурсів у сумі 61 700 грн;
- гриби різні обсягом 160,3 тонни (10,4 %) при затвердженому ліміті в 1538,77 тонн та сплачено збір за спеціальне використання лісових ресурсів у сумі 193 624 гривень.

Відповідно до рішення Ради оборони Волинської області визначено лісові масиви у районах області, де можливий збір дикоросів. У зв'язку з цим визначені правила заготівлі лісової продукції загального та спеціального використання.

Разом з тим, відповідно до наказу Волинського обласного управління лісового та мисливського господарства від 21.02.2022 № 13 «Про затвердження

проіндексованої рентної плати за заготівлю другорядних лісових матеріалів та використання корисних властивостей лісів» на поточний рік встановлені нові фіксовані ставки рентної плати за спеціальне використання лісових ресурсів, що справляється при здійсненні побічних лісових користувань.

Рентна плата за здійснення побічних лісових користувань, заготівлю другорядних лісових матеріалів та використання корисних властивостей лісів у 2022 році*

Таблиця 5.1.2

Вид лісових ресурсів	Одиниця виміру	Ставки збору, копійок
		для лісокористувачів та заготівельників (згідно ст.18 Лісового кодексу України)
1. Збір за здійснення побічних лісових користувань та заготівлю другорядних лісових матеріалів		
Дикорослі плоди		
чорниця	1 кг	207,6
журавлина	1 кг	328,6
ожина	1 кг	138,4
малина	1 кг	138,4
брусниця	1 кг	328,6
лохина	1 кг	161,6
горобина звичайна	1 кг	79,5
бузина чорна	1 кг	138,4
горіхи ліщини	1 кг	270,1
горіхи грецькі	1 кг	88,1
Гриби		
білі	1 кг	617,0
лисички	1 кг	385,7
Інші (в т.ч. польський гриб, масляки, маховики, опеньки, зелениці)	1 кг	121,7
Лікарсько-технічна сировина (у сухому вигляді)		
листя, трава	1 кг	330,7
квіти, суцвіття	1 кг	415,1
корінь, кора, плоди (супліддя), бруньки	1 кг	551,0
Сік березовий	1 л	69,4
Очерет звичайний	1 сніп	65,4
Лоза	1 ц	780,5
Новорічні ялинки	1 шт	138,4
Соснові пні	1 м ³	861,9
2. Збір за використання корисних властивостей лісів		
використання корисних властивостей лісів для культурно-оздоровчих, рекреаційних, спортивних, туристичних, і освітньо-виховних цілей та проведення науково-дослідних робіт	1 га	5 % від нормативно-грошової оцінки лісової земельної ділянки в рік

* згідно наказу Волинського обласного управління лісового та мисливського господарства від 21.02.2022 № 13 «Про затвердження проіндексованої рентної плати за заготівлю другорядних лісових матеріалів та використання корисних властивостей лісів».

Спеціальне використання природних рослинних ресурсів у 2022 році

Таблиця 5.1.3

№ з/п	Назви районів, у тому числі територій селищних, сільських рад	Назва рослинного ресурсу	Ліміт, т		Кількість виданих дозволів, шт.
			встановлений	фактично використаний	
1	2	3	4	5	6
1	Володимирський	Ягоди чорниці	5	1	-
2	Камінь-Каширський	Ягоди чорниці	1659	718,4	-
		Гриби лисички	523	7,5	-
		Гриби білі	515	1	-
		Гриби польські	858,45	95,1	-
		Ягода брусниці	116	1,5	-
		Ягода ожини	278	81	-
		Ягода журавлини	278,24	1	-
3	Ковельський	Ягоди чорниці	2760	542,5	-
		Ягода ожини	123,3	17	-
		Гриби лисички	257	19	-
		Гриби білі	242	10	-
		Гриби інші	379,2	65,2	-
4	Луцький	Ягоди чорниці	263	165	-

5.2.3. Охорона та відтворення видів рослин та грибів, занесених до Червоної книги України, та тих, що підпадають під дію міжнародних договорів

Всі види рослин, занесені до Червоної книги України, скорочують своє поширення внаслідок антропогенного впливу, тому необхідно укрупнювати ареали їх зростання за рахунок збільшення площі заповідних територій місцевого та загальнодержавного значення, включаючи до них суміжні території зростання цих рослин.

Відповідно до видання Червоної книги України у 2009 році для видів застосовано наступні критерії, які скорочено вказані у таблиці:

Зниклі (З): види, про які після неодноразових пошуків, проведених у типових місцевостях або в інших відомих та можливих місцях поширення, відсутня будь-яка інформація про наявність їх у природі чи спеціально створених умовах;

Зниклі в природі (ЗвП): види, які зникли в природі, але збереглися у спеціально створених умовах;

Зникаючі (Зч): види, які перебувають під загрозою зникнення у природних умовах і збереження яких є малоімовірним, якщо триватиме дія факторів, що негативно впливають на стан їх популяцій;

Вразливі (В): види, які у найближчому майбутньому можуть бути віднесені до категорії зникаючих, якщо триватиме дія факторів, що негативно впливають на стан їх популяцій;

Рідкісні (Р): види, популяції яких невеликі і на даний час не належать до категорії зникаючих чи вразливих, хоча їм і загрожує небезпека;

Неоцінені (Н): види, про які відомо, що вони можуть належати до категорії

зникаючих, вразливих чи рідкісних, але ще не віднесені до неї;

Недостатньо відомі (**НВ**): види, які не можна віднести до жодної із зазначених категорій через відсутність необхідної повної і достовірної інформації.

У таблиці зазначено види рослин, що занесені до додатку II Бернської конвенції про охорону дикої флори та фауни і природних середовищ існування в Європі.

У таблиці відображено дані відповідно до додатку II Конвенції про міжнародну торгівлю видами дикої фауни і флори, що перебувають під загрозою зникнення (СІТЕС), який включає всі види, які зараз хоч і не обов'язково знаходяться під загрозою зникнення, але можуть опинитися під такою загрозою, якщо торгівля зразками таких видів строго не регулюватиметься в цілях недопущення такого використання, яке несумісне з їх виживанням; а також інші види, які повинні підлягати регулюванню для того, щоб над торгівлею зразками деяких видів з першого списку міг бути встановлений ефективний контроль.

Відповідно до категорій Міжнародного союзу охорони природи на території Волинської області охороняються види, які включені до списку за наступними критеріями:

Види на межі зникнення (англ. Critically Endangered (**CR**)) є найвищою категорією Міжнародного союзу охорони природи (IUCN) для видів, які існують у живій природі. Віднесення видів до цієї категорії означає, що їхня чисельність скоротилася або може скоротитись на 80 % протягом трьох поколінь.

Види під загрозою вимирання, або вимираючі види (англ. endangered species (**EN**)) – біологічні види, які є під загрозою вимирання через свою малу чисельність або певні чинники довкілля.

Види, близькі до загрозового стану (англ. Near Threatened (**NT**)) – види або нижчі таксони, які можуть розглядатися як загрозові з небезпекою зникнення у найближчому майбутньому, хоча у наш час (станом на 2011 рік) вони не претендують на статус загрозових.

Вимерлий у природі (англ. Extinct in the Wild (**EW**)) – категорія МСОП та його червоного списку, до якої відносять види або нижчі таксони, відомі представники яких живуть в людському утриманні, або їх популяції є реінтродукованими поза історичним ареалом.

Даних недостатньо (англ. Data Deficient (**DD**)) – категорія, застосовувана МСОП, іншими установами, і окремими видами, коли наявна інформація недостатня для належної оцінки охоронного статусу і для того, щоб була визначена оцінка ризику зникнення.

Найменший ризик (англ. Least Concern (**LC**)) – категорія МСОП та його червоного списку, що надається сучасним видам або таксонам нижчого рангу, які пройшли оцінку стану популяції, але не були занесені до будь-якої іншої категорії.

Недосліджений (**NE**) – статус МСОП, а також інших організацій, для видів про яких зібрано недостатню кількість інформації (ареал, популяція, місце в екосистемі і т.д.) і тому такі види не можуть бути включені до Червоного Списку

Міжнародного Союзу Охорони Природи.

Уразливі види (англ. Vulnerable species (VU)) є однією з категорій МСОП. Для такого таксона є високий ризик зникнення в дикій природі у найближчому майбутньому.

Регіонально рідкісні види – види рослин відповідно до рішення Волинської обласної ради від 20.12.2018 № 22/8 «Про затвердження Переліку видів рослин, що підлягають особливій охороні на території Волинської області».

Оцінка природоохоронного статусу видів рослин, що підлягають особливій охороні на території Волинської області, проведена за категоризацією МСОП, відповідно до неї встановлені види різних категорій загрожуваності. Загалом використано шість категорій: RE – вид зниклий у регіоні дослідження, CR – критично загрожений вид, EN – загрожений вид, VU – вразливий вид, LC – вид, який потребує уваги, DD – вид недостатньо досліджений.

Перелік видів рослин та грибів, що підлягають особливій охороні на території області (станом на 01.01.2023 року)

Таблиця 5.2.1

Назва виду (українська, латинська)	Червона книга України	Бернська конвенція	Регіонально- рідкісні види*	CITES	Європейський червоний список	МСОП
1	2	3	4	5	6	7
Альдрованда пухирчаста <i>Aldrovanda vesiculosa</i>	P	I				EN
Астрагал піщаний <i>Astragalus arenarius</i>	B					LC
Аденофора лілієлиста <i>Adenophora liliifolia</i>			DD			
Айстра степова <i>Aster amellus</i>			DD			
Аконіт строкатий <i>Aconitum variegatum</i>			DD			
Анемона (вітеринка) лісова <i>Anemone sylvestris</i> L.			DD			
Апозерис смердючий <i>Aposeris foetida</i>			DD			
Армерія звичайна <i>Armeria vulgaris</i> Willd.			LR			
Арнозерис дрібний <i>Arnoseris minima</i> (L.) Schweigg. & Koerte			DD			
Асплений волосоподібний <i>Asplenium trichomanes</i> L.			VU			
Астрагал еспарцетний <i>Astragalus onobrychis</i> L.			LR			
Астрагал нутовий <i>Astragalus cicer</i> L.			LR			

Астранція велика <i>Astrantia major</i> L.			LR			
Ахірофорус плямистий <i>Achyrophorus maculatus</i> (L.) Scop.			LR			
Багатоніжка звичайна <i>Polypodium vulgare</i> L.			VU			
Бамбузіна Бребіссона <i>Bambusina brebissonii</i>	P					
Баранець звичайний <i>Huperzia selago</i>	H					LC
Барвінок малий <i>Vinca minor</i> L.			LR			
Береза низька <i>Betula humilis</i>	B					LC
Береза темна <i>Betula obscura</i>	P					
Билинець довгорогий <i>Gymnadenia conopsea</i>	B			II		DD
Билинець щільноквітковий <i>Gymnadenia densiflora</i>	B			II		
Борідник паростковий <i>Jovibarba sobolifera</i>	P					
Булатка великоквіткова <i>Cephalanthera damasonium</i>	P			II		
Булатка довголиста <i>Cephalanthera longifolia</i>	P			II		
Булатка червона <i>Cephalanthera rubra</i>	P			II		
Булбохета майже квадратна <i>Bulbochaete subquadrata</i>	B					
Верба лапландська <i>Salix lapponum</i>	B					
Верба Старке <i>Salix starkeana</i>	B					
Верба чорнична <i>Salix myrtilloides</i>	B					
Відкасник татарниколистий, дев'ятисил татарниколистий <i>Carlina onopordifolia</i>	B	I				VU
Вовче лико пахуче (боровик) <i>Daphne sneorum</i>	B					
Водяний горіх плаваючий <i>Trapa natans</i>	H	I				LC
В'яз корковий <i>Ulmus suberosa</i> Moench			LR			
Верба мирзинолиста або чорніюча <i>Salix myrsinifolia</i> Salisb.			VU			
Відкасник звичайний <i>Carlina vulgaris</i> L.			DD			
Вільха сіра <i>Alnus incana</i> (L.) Moench			LR			
Вовчі ягоди звичайні <i>Daphne mezereum</i> L.			LR			

Вовчок жовтий <i>Orobanche lutea</i> Baumg.			DD			
Водяний жовтець водний <i>Batrachium aquatile</i> (L.) Dumort.			VU			
Волошка фрігійська <i>Centaurea phrygia</i> L.			LR			
Вольфія без коренева <i>Wolffia arrhiza</i> (L.) Horkel ex Wimmer			VU			
Воронець колосистий <i>Actaea spicata</i> L.			LR			
Вужачка звичайна <i>Ophioglossum vulgatum</i> L.			VU			
Гвоздика несправжньопізня <i>Dianthus pseudoserotinus</i>	B					
Гвоздика картузіанська <i>Dianthus carthusianorum</i> L.			LR			
Гвоздика стиснуточашечна <i>Dianthus stenocalyx</i> Juz.			LR			
Гелодій Бландова <i>Helodium blandowii</i>	B					
Геріцій коралоподібний <i>Hericium coralloides</i>	B					
Глевчак однолистяний (малаксіс однолистяний) <i>Malaxis monophyllos</i>	B			II		
Гніздівка звичайна <i>Neottia nidus-avis</i>	H			II		LC
Гонатозігон волохатий <i>Gonatozygon pilosum</i>	P					
Горицвіт весняний <i>Adonis vernalis</i>	H			II		
Голокучник дубовий <i>Gymnocarpium dryopteris</i> (L.) Newm.			VU			
Горобейник лікарський <i>Lithospermum officinale</i> L.			LR			
Горошок тонколистяний <i>Vicia tenuifolia</i> Roth			LR			
Голокучник дубовий <i>Gymnocarpium dryopteris</i> (L.) Newm.			VU			
Горобейник лікарський <i>Lithospermum officinale</i> L.			LR			
Гронянка півмісяцева (ключ-трава) <i>Botrychium lunaria</i>	B					
Гудієра повзуча <i>Goodyera repens</i>	B			II		
Десмідіум Бейлі <i>Desmidium baileyi</i>	P					
Дрочок крилатий <i>Genistella sagittalis</i>	P					LC
Дзвоники оленячі <i>Campanula cervicaria</i> L.			LR			
Дзвоники персиколисті <i>Campanula persicifolia</i> L.			LR			

Дзвоники сибірські <i>Campanula sibirica</i> L.			LR			
Дивина фіолетова <i>Verbascum phoeniceum</i> L.			LR			
Дрік германський <i>Genista germanica</i> L.			LR			
Дуб скельний <i>Quercus petraea</i> (Mattuschka) Liebl.			LR			
Евастропсис Ріхтера <i>Euastropsis richteri</i>	B					
Жировик Льозеля <i>Liparis loeselii</i>	B	I		II		
Жовтозілля Бессера <i>Senecio besserianus</i>	B				R	
Журавлина дрібноплода <i>Oxycoccus microcarpus</i>	B					
Жимолость пухната <i>Lonicera xylosteum</i> L.			LR			
Жовтець бульбастий <i>Ranunculus bulbosus</i> L.			LR			
Жовтець сланкий <i>Ranunculus reptans</i> L.			EN			
Жовтозілля арктичне <i>Senecio arcticus</i> Rupr.			VU			
Жовтозілля болотне <i>Senecio paludosus</i> L.			VU			
Зелениця сплюснута (Дифазіаструм сплюснутий) <i>Diphasiastrum complanatum</i>	P					
Зелениця триколоскова (дифазіаструм триколосковий) <i>Iphasiastrum tristachyum</i>	Зч					
Зелениця Цайллера (дифазіаструм Цайллера) <i>Diphasiastrum zeilleri</i>	Зч					
Зіновать подільська, рокитничок подільський <i>Chamaecytisus podolicus</i>	B				R	
Змієголовник Рюйша <i>Dracosephalum ruyschiana</i>	H	I				
Звіробій гірський <i>Hypericum montanum</i> L.			LR			
Звіробій сланкий <i>Hypericum humifusum</i> L.			LR			
Звіробій чотирикрилий <i>Hypericum tetrapterum</i> Fries			VU			
Зимолюбка зонтична <i>Chimaphylla umbellata</i> (L.) W.Barton			LR			
Зіновать регенсбурзька <i>Chamaecytisus ratsibonensis</i> (Schaeff.) Rothm.			LR			
Золототисячник гарний <i>Centaurium pulchellum</i> (Sw.) Druce			LR			
Зубниця бульбиста <i>Dentaria bulbifera</i> L.			LR			

Зубниця залозиста <i>Dentaria glandulosa</i> Waldst. et Kit.			LR			
Зозулинець шоломоносний <i>Orchis militaris</i>	В			II		
Зозулині сльози яйцеподібні <i>Listera ovata</i>	Н			II		
Зозулині черевички справжні <i>Cypripedium calceolus</i>	В	I		II		LC
Зозульки бузинові (пальчатокорінник бузиновий) <i>Dactylorhiza sambucina</i>	В			II		LC
Зозульки м'ясочервоні (пальчатокорінник м'ясочервоний) <i>Dactylorhiza incarnata</i>	В			II		
Зозульки плямисті (пальчатокорінник плямистий) <i>Dactylorhiza maculata</i>	В			II		
Зозульки травневі (пальчатокорінник травневий) <i>Dactylorhiza majalis</i>	Р			II		LC
Зозульки Фукса (пальчатокорінник Фукса) <i>Dactylorhiza fuchsii</i>	Н			II		
Їжача голівка маленька <i>Sparganium minimum</i> Wallr.			VU			
Кальдезія білозоролиста <i>Caldesia parnassifolia</i>	Зч	I				LC
Кадило сарматське <i>Melittis sarmatica</i> Клок.			DD			
Кипець великий <i>Koeleria grandis</i> Bess. ex Gorski			VU			
Китятки гіркуваті <i>Polygala amarella</i> Crantz			VU			
Клен несправжньо-платановий, <i>Acer pseudoplatanus</i> L.			LR			
Кладонія зірчаста, кладонія альпійська <i>Cladonia stellaris</i>	Р					
Клопогін європейський <i>Cimicifuga europaea</i> Schipcz.			DD			
Комоничок зігнутий <i>Succisella inflexa</i>	Р					
Коральковець тричінадрізаний <i>Corallorhiza trifida</i>	Р			II		
Коручка болотна <i>Epipactis palustris</i>	В			II		LC
Коручка темно-червона <i>Epipactis atrorubens</i>	В			II		
Коручка чемерникоподібна (коручка широколиста) <i>Epipactis helleborine</i>	Н			II		
Косарики черепитчасті <i>Gladiolus imbricatus</i>	В					
Конюшина альпійська <i>Trifolium alpestre</i> L.			LR			
Конюшина гірська <i>Trifolium montanum</i> L.			LR			

Костриця піщанолюбива <i>Festuca psammophila</i> (Hack. ex Celak.) Fritsch			EN			
Костриця поліська <i>Festuca polesica</i> Zapał.			VU			
Костриця тонколиста <i>Festuca filiformis</i> Pourr			VU			
Котячі лапки дводомні <i>Antennaria dioica</i> (L.) Gaertn.			LR			
Куга колюча <i>Schoenoplectus pungens</i> (Vahl) Palla			CR			
Куга щетиновидна <i>Schoenoplectus setaceus</i> (L.) Palla			RE			
Купальниця європейська <i>Trollius europaeus</i> L.			VU			
Кушир підводний <i>Ceratophyllum submersum</i> L.			VU			
Лінея північна <i>Linnaea borealis</i>	Зч					
Листочня кучерява, спарасис кучерявий <i>Sparassis crispa</i>	Зч					
Лілія лісова <i>Lilium martagon</i>	Н					
Ломикамінь болотний <i>Saxifraga hirculus</i>	В	I				LC
Любка дволиста <i>Platanthera bifolia</i>	Н			II		
Любка зеленоквіткова <i>Platanthera chlorantha</i>	Н			II		
Ласкавець серповидний <i>Vulpurum falcatum</i> L.			LR			
Латаття біле <i>Nymphaea alba</i> L.			VU			
Латаття сніжно-біле <i>Nymphaea candida</i> C.Presl.			LR			
Лерхенфельдія звивиста <i>Lerchenfeldia flexuosa</i> (L.) Schur			VU			
Лешиця волотиста <i>Gypsophila paniculata</i> L.			LR			
Лешиця рівно вершинна <i>Gypsophila fastigiata</i> L.			LR			
Ломикамінь трипальчастий <i>Saxifraga tridactylites</i> L.			VU			
Ломиніс прямий <i>Clematis recta</i> L.			VU			
Льон багаторічний <i>Linum perenne</i> L.			LR			
Льон жовтий <i>Linum flavum</i> L.			VU			
Льонолижник льонолистий <i>Thesium linophyllum</i> L.			VU			
Марсилея чотирилиста <i>Marsilea quadrifolia</i>	В	I				LC

Мезія тригранна <i>Meesia triquetra</i>	Зч					
Меч-трава болотна <i>Cladium mariscus</i>	В					LC
Молодильник озерний <i>Isoetes lacustris</i>	В					LC
Маруна щиткова <i>Pyrethrum corymbosum</i> (L.) Scop.			LR			
Миколайчики плоскі <i>Eryngium planum</i> L.			LR			
Миколайчики польові <i>Eryngium campestre</i> L.			EN			
Молодило руське <i>Sempervivum ruthenicum</i> Schnittsp. et C.B.Lehm.			VU			
Молочай ребристий <i>Euphorbia angulata</i> Jacq.			VU			
Мучниця звичайна <i>Arctostaphylos uva-ursi</i> (L.) Spreng.			EN			
Мути́н малиновий <i>Mutinus ravenelii</i>	Р					
Мути́н собачий <i>Mutinus caninus</i>	Р					
М'якух болотний (хаммарбія болотна) <i>Hammarbya paludosa</i>	Зч			II		LC
Наперстянка великоцвіта <i>Digitalis grandiflora</i> Mill.			VU			
Неотіанта каптурувата <i>Neottianthe cucullata</i>	Зч			II		
Нітела струнка <i>Nitella gracilis</i>	В					
Нітелопсіс притуплений <i>Nitellopsis obtusa</i>	Р					
Осока дводомна <i>Carex dioica</i>	В					
Осока Девелла <i>Carex davalliana</i>	В					LC
Осока затінкова <i>Carex umbrosa</i>	Н					LC
Осока тонкокореневищна <i>Carex chordorrhiza</i>	В					LC
Осока торфова <i>Carex heleonastes</i>	Зч					DD
Осока Хоста <i>Carex hostiana</i>	В					
Одноквітка звичайна <i>Moneses uniflora</i> (L.) A.Gray			VU			
Ожика лісова <i>Luzula sylvatica</i> (Huds.) Gaudin			VU			
Ожина шорстка <i>Rubus hirtus</i> Waldst. et Kit.			VU			
Оман високий <i>Inula helenium</i> L.			DD			

Оман мечолистий <i>Inula ensifolia</i> L.			VU			
Омела австрійська <i>Viscum austriacum</i> Wiesb.			VU			
Орлики звичайні <i>Aquilegia vulgaris</i> L.			VU			
Ортилія однобока <i>Orthilia secunda</i> (L.) House			VU			
Осока багнова <i>Carex limosa</i> L.			VU			
Осока волотиста <i>Carex paniculata</i> L.			EN			
Осока Гартмана <i>Carex hartmanii</i> Gajand.			VU			
Осока дворядна <i>Carex disticha</i> Huds.			VU			
Осока колхідська <i>Carex colchica</i> J. Gay			EN			
Осока кульконосна <i>Carex pilulifera</i> L.			VU			
Осока слабка (повисла) <i>Carex flacca</i> Schreb.			VU			
Осот паннонський <i>Cirsium pannonicum</i> L. fil. Link			VU			
Палудела відстовбурчена <i>Paludella squarrosa</i>	Зч					
Педіаструм Каврайського <i>Pediastrum kawraiskyi</i>	В					
Підсніжник білосніжний (підсніжник звичайний) <i>Galanthus nivalis</i>	Н			II		NT
Плаун річний <i>Lycopodium annotinum</i>	В					
Плаунець заплавної (лікоподієлла заплавна) <i>Lycopodiella inundata</i>	Р					LC
Плодоріжка блощична (зозулинець блощичний) <i>Anacamptis coriophora</i>	В			II		
Плодоріжка болотна (зозулинець болотний) <i>Anacamptis palustris</i>	В			II		LC
Плодоріжка салепова (зозулинець салеповий) <i>Anacamptis morio</i>	В			II		
Псевдокалієргон плауноподібний <i>Pseudocalliergon lycopodioides</i>	В					
Псевдокалієргон трирядний <i>Pseudocalliergon trifarium</i>	Зч					
Пухирник малий <i>Utricularia minor</i>	В					LC
Пухирник середній <i>Utricularia intermedia</i>	В					LC
Первоцвіт високий <i>Primula elatior</i> (L.) Hill			VU			
Перестріч польовий <i>Melampyrum arvense</i> L.			VU			

Перстач білий <i>Potentilla alba</i> L.			VU			
Печіночниця звичайна <i>Hepatica nobilis</i> Mill.			LR			
Плющ звичайний <i>Hedera helix</i> L.			VU			
Порізник проміжний <i>Libanotis intermedia</i> Rupr.			VU			
Приворотень балтійський <i>Alchemilla baltica</i> Sam. ex Juz.			VU			
Проліска дволиста <i>Scilla bifolia</i> L.			VU			
Пухирник ломкий <i>Cystopteris fragilis</i> (L.) Bernh.			VU			
Пухівка струнка <i>Eriophorum gracile</i> Koch			EN			
Пухівочка альпійська <i>Trichophorum alpinum</i> (L.) Pers.			CR			
Росичка англійська (росичка довголиста) <i>Drosera anglica</i>	B					
Росичка середня <i>Drosera intermedia</i>	B					
Рдесник альпійський <i>Potamogeton alpinus</i> Balb.			EN			
Рдесник маленький <i>Potamogeton pusillus</i> L.			VU			
Рдесник довгий <i>Potamogeton praelongus</i> Wulf.			EN			
Рдесник туполистий <i>Potamogeton obtusifolius</i> Mert. & Koch			EN			
Ринхоспора біла <i>Rhynchospora alba</i> (L.) Vahl.			LR			
Рівноплідник рутвицелистий <i>Isopyrum thalictroides</i> L.			VU			
Різак звичайний <i>Falcaria vulgaris</i> Bernh.			VU			
Різуха морська <i>Najas major</i> All.			LR			
Роман напівфарбувальний <i>Anthemis subtinctoria</i> Dobrocz.			VU			
Росичка кругло листа <i>Drosera rotundifolia</i> L.			VU			
Рутвиця орликолиста <i>Thalictrum aquilegifolium</i> L.			VU			
Ряст порожнистий <i>Corydalis cava</i> (L.) Schweigg. et Koerte			LR			
Сашник іржавий <i>Schoenus ferrugineus</i>	B					
Ситник бульбистий <i>Juncus bulbosus</i>	B					LC
Ситняг сосочкоподібний <i>Eleocharis tamillata</i>	B					

Скорпідій скорпіоноподібний <i>Scorpidium scorpioides</i>	В					
Смілька литовська <i>Silene lithuanica</i>	Н				І	
Сон лучний (сон чорніючий, сон богемський) <i>Pulsatilla pratensis</i>	Н					
Синюха голуба <i>Polemonium caeruleum</i> L.			VU			
Ситник головчастий <i>Juncus capitatus</i> Weigel			LR			
Ситник нитковидний <i>Juncus filiformis</i> L.			VU			
Ситник темноцвітий <i>Juncus atratus</i> Krock.			VU			
Ситняг п'ятиквітковий <i>Eleocharis quinqueflora</i> (F.X.Hartm.) O.Schwartz			VU			
Скереда болотна <i>Crepis paludosa</i> (L.) Moench			VU			
Скереда м'яковолосиста <i>Crepis mollis</i> (Jacq.) Aschers.			EN			
Скорзонера низька <i>Scorzonera humilis</i> L.			VU			
Скорзонера пурпурова <i>Scorzonera purpurea</i> L.			VU			
Смовдь оленяча <i>Peucedanum cervaria</i> (L.) Lapeyr.			VU			
Сонццвіт яйцевидний <i>Helyanthemum ovatum</i> (Viv.) Dun.			VU			
Стародуб широколистий <i>Laserpitium latifolium</i> L.			VU			
Стожильник сумнівний <i>Cnidium dubium</i> (Schkuhr) Thell.			VU			
Суниця зелені <i>Fragaria viridis</i> Duch.			LR			
Суховершки великоквіткові <i>Prunella grandiflora</i> (L.) Scholl.			VU			
Товстянка звичайна <i>Pinguicula vulgaris</i>	В					LC
Тофільдія чашечкова <i>Tofieldia calyculata</i>	В					
Траунштейнера куляста <i>Traunsteinera globosa</i>	В					
Таволжник звичайний <i>Aruncus vulgaris</i> Rafin.			VU			
Талабанниця (тисдалія) голостебла <i>Teesdalia nudicaulis</i> (L.) R.Br.			LR			
Тимофіївка степова <i>Phleum phleoides</i> (L.) Karst.			EN			
Тирлич звичайний <i>Gentiana pneumonanthe</i> L.			VU			
Тирлич хрещатий <i>Gentiana cruciata</i> L.			EN			

Фегоптерис з'єднуючий <i>Phegopteris connectilis</i> (Michx.) Watt			VU			
Фіалка багнова <i>Viola uliginosa</i> Bess.			VU			
Фіалка ставкова <i>Viola stagnina</i> Kit.			VU			
Фітеума колосиста <i>Phyteuma spicatum</i> L.			VU			
Фітеума куляста <i>Phyteuma orbiculare</i> L.			EN			
Хамедафна чашечкова (торфяниця чашечкова) <i>Chamaedaphne calyculata</i>	B					LC
Хара витончена <i>Chara delicatula</i>	P					
Хара мохувата <i>Chara muscosa</i>	B					
Хвощ великий <i>Equisetum telmateia</i> Ehrh.			VU			
Хвощ лучний <i>Equisetum pratense</i> L.			VU			
Хвощ рябий <i>Equisetum variegatum</i> Schleich. ex Web. et Mohr.			VU			
Хвощ зимуючий – <i>Equisetum hiemale</i> L.			VU			
Холодок лікарський <i>Asparagus officinalis</i> L.			VU			
Цибуля ведмежа (черемша) <i>Allium ursinum</i>	H					
Цанікелія болотна <i>Zannichellia palustris</i> L.			EN			
Цибуля гірська <i>Allium montanum</i> F.W.Schmidt			VU			
Цибуля виноградникові <i>Allium vineale</i> L.			VU			
Цирцея середня <i>Circaea intermedia</i> Ehrh.			VU			
Чаполоч повзуча <i>Hierochloë repens</i> (Host) Beauv.			VU			
Чемериця чорна <i>Veratrum nigrum</i> L.			VU			
Чистець прямий <i>Stachys recta</i> L.			VU			
Чихавка вербо листа <i>Ptarmica salicifolia</i> (Besser) Serg.			VU			
Шафран Гейфелів <i>Crocus heuffelianus</i>	H					
Шейхцерія болотна <i>Scheuchzeria palustris</i>	B					LC
Шипшина м'яка <i>Rosa mollis</i> Smithl.			EN			
Шолудивник болотний <i>Pedicularis palustris</i> L.			VU			
Шпергель Морісона <i>Spergula morisonii</i> Boreau			LR			

Щитник австрійський <i>Dryopteris austriaca</i> (Jacq.) Woyнар ex Schinz et Thell.			VU			
Щитник гребенястий <i>Dryopteris cristata</i> (L.) A.Gray			VU			
Шолудивник королівський <i>Pedicularis sceptrum-carolinum</i>	B					
Шолудивник лісовий <i>Pedicularis sylvatica</i>	B					
Щитолісник звичайний <i>Hydrocotyle vulgaris</i>	P					LC
Язичник сибірський (буковинський, український) <i>Ligularia sibirica</i>	B	I				
Усього	109	10	165	30	3	33

На території Черемського природного заповідника зростає 62 види рослин, занесених до Червоної книги України (2009) (молодильник озерний *Isoetes lacustris*, зелениця сплюснута (дифазіаструм сплюснутий) *Diphasiastrum complanatum*, плавунець заплавної (лікоподієлла заплавна) *Lucopodiella inundata*, плаун річний *Lucopodium annotinum*, баранець звичайний *Huperzia selago*, осока Давелла *Carex davalliana*, осока дводомна *Carex dioica*, ситник бульбастий *Juncus bulbosus*, лілія лісова *Lilium martagon*, булатка червона, коральковець тричінадрізаний, зозулинні черевички справжні), 3 - види рослин, занесені до Європейського Червоного списку (глід український *Crataegus ucrainica*, смілка литовська *Silene lithuanica*, козельці українські *Tragopogon ucrainicus*). Тут також зростають 3 види рослин, занесені до Додатку I Бернської конвенції (зозулинні черевички справжні *Cypripedium calceolus*, жировик Льюзеля *Liparis loeselii*, дикран зелений *Dicranum viride*), 13 - видів зозулинцевих рослин, занесені до Конвенції про міжнародну торгівлю видами дикої фауни і флори, що перебувають під загрозою зникнення (Вашингтонська конвенція, 1973).

5.2.4. Охорона природних рослинних угруповань, занесених до Зеленої книги України

У складі флори Волині значне місце посідають види рослин, які підлягають охороні на міжнародному рівні, а саме Європейським Червоним списком та Додатком I Бернської конвенції.

Деякі рослинні угруповання занесені у Зелену книгу України: лісові – групи асоціацій лісів зелено мохових і чорницевих, дубових лісів із *Quercus robur*, дубово-соснових лісів ліщиново-трясучкоподібноосокових та крушиново-трясучкоподібноосокових; болотні – ценози формації осоки Давелла; водні – угруповання альдрованди пухирчастої, латаття сніжно-білого.

На півдні області на лесовій Волинській височині поширені природні дубові ліси із домішкою липи серцелистої, клена гостролистого, ясена звичайного. Трапляються степові і лісостепові види – ковила волосиста, осока низька, горицвіт весняний та інші.

Окрім того, в області значна увага приділяється охороні та збереженню

рідкісних та зникаючих видів рослин.

Рішенням Волинської обласної ради від 26.05.2009 № 29/30 затверджено Список регіонального рідкісних, зникаючих видів рослин, грибів і тварин, які потребують охорони у Волинській області (далі – Список).

З метою перегляду затвердженого у 2009 році Списку, на виконання природоохоронного заходу регіональної програми «Екологія 2016-2022» (зі змінами) «Підготовка списку регіонально рідкісних і таких, що перебувають під загрозою зникнення, видів рослин та тварин на території Волинської області» Інститутом екології Карпат Національної академії наук України у 2018 році на загальну суму 68 тис. гривень здійснено наступне:

1. Узагальнено наявну соціологічну інформацію (інформацію про поширення і умови зростання) щодо видової різноманітності фіто- та зообіоти на території Волинської області.

2. Проведено комплексні натурні обстеження на території Волинської області з метою встановлення раритетної компоненти біотичної видової різноманітності.

3. Підготовлено Список регіонально рідкісних і таких, що перебувають під загрозою зникнення, видів рослин і тварин на території Волинської області.

Науковий звіт на тему «Підготовка Списку регіонально рідкісних і таких, що перебувають під загрозою зникнення, видів рослин і тварин на території Волинської області» надано управлінню екології та природних ресурсів облдержадміністрації на виконання договору від 24.07.2018 № 23. Рукопис закінчено 20.11.2018, результати схвалено на засіданні відділу охорони природних екосистем Інституту екології Карпат НАН України протоколом від 22.11.2018 № 07.

Відповідно до статті 30 Закону України «Про рослинний світ» рішенням Волинської обласної ради від 20.12.2018 № 22/8 за поданням Волинської облдержадміністрації затверджено Перелік видів рослин, що підлягають особливій охороні на території Волинської області.

Положення про перелік видів рослин, що підлягають особливій охороні на території Волинської області, які не занесені до Червоної книги України, але є рідкісними або такими, що перебувають під загрозою зникнення на території Волинської області, є основним документом, у якому містяться відомості про видовий склад рослин, які ростуть на території області і потребують охорони.

Охорона та відтворення популяцій видів рослин, занесених до згаданого переліку, забезпечуватиметься шляхом:

- встановлення особливого правового статусу регіонально рідкісних видів рослин, які не занесені до «Червоної книги України», але є рідкісними або такими, що перебувають під загрозою зникнення на території Волинської області, з метою збереження їх популяцій та середовищ існування;
- проведення наукових досліджень з метою розробки наукових основ охорони та відтворення згаданих видів рослин;
- проведення систематичного моніторингу за станом та чисельністю їх популяцій;
- створення спеціальних об'єктів природно-заповідного фонду з метою

збереження популяцій рідкісних видів рослин та середовищ їх існування; - врахування спеціальних вимог щодо охорони цих видів під час розміщення продуктивних сил, вирішення питань відведення земельних ділянок, розробки проектної, проектно-експертної документації та проведення оцінки впливу на довкілля чи стратегічної екологічної оцінки.

Підставою для занесення до переліку певного виду рослин є дані про чисельність його популяції та її динаміку, зміни умов існування, що підтверджують необхідність вжиття заходів щодо його охорони. Пропозиції про занесення видів рослин до переліку можуть вносити науково-дослідні установи, вищі учбові заклади, державні та громадські організації, науковці та окремі громадяни.

Пропозиція про занесення певного виду рослин до переліку має включати: наукове обґрунтування необхідності занесення цього виду до переліку, відомості про його минуле та сучасне поширення та території області, необхідні заходи щодо збереження та відтворення у природних або спеціально створених умовах.

Особи, винні у порушенні вимог охорони та відтворення видів рослин, занесених до переліку, притягаються до адміністративної, та іншої відповідальності відповідно до законодавства України.

5.2.5. Охорона, використання та відтворення зелених насаджень

Одним із основних елементів благоустрою населених пунктів є зелені насадження. Крім естетичного, вони мають ще й величезне санітарне значення, захищаючи міста і села від диму, вихлопних газів, пилу тощо. Зелений масив приміської зони є резервуаром чистого повітря для населеного пункту. Парки, сади, алеї і бульвари - це своєрідні легені, які очищають забруднене повітря, створюють сприятливий мікроклімат і оздоровлюють довкілля. Вдале поєднання різних рослин дозволяє значно зменшити шкідливі санітарні фактори урбанізації. Так, насадження дерев і кущів значно зменшують амплітуду температурних коливань, збільшують у спекотні дні вологість повітря, покращуючи таким чином теплообмін людини і її самопочуття.

Зелені насадження мають меліоративне, водоохоронне і вітрозахисне значення. Зменшуючи силу вітру, завдяки величезній фільтрувальній поверхні листяного покриву, дерева сприяють осіданню пилових частинок. Повітря на озелених вулицях в 4 рази чистіше, ніж на ділянках, які не мають зеленого покриву.

Озеленення території міст та населених пунктів області традиційно проводиться в рамках акцій «День довкілля», «За чисте довкілля» та компенсаційними посадками забудовників. Для повноцінної організації таких акцій управліннями архітектури та містобудування обласної державної адміністрації та районних державних адміністрацій готуються схеми посадки та ландшафтні проекти.

Окрім того, зазначені питання розглядаються на засіданнях постійних профільних комісій міських рад регіону. Зокрема, схвалено Програму розвитку збереження зелених насаджень Луцької міської територіальної громади на 2021-

2025 роки. Програма передбачає якісний догляд і збільшення кількості зелених насаджень.

Програма розвитку збереження зелених насаджень Луцької міської територіальної громади на 2021-2025 роки містить чотири основні напрямки:

1. Збереження зелених насаджень міста, їх інвентаризація і облік.
2. Виготовлення правовстановлюючих документів на земельні ділянки під зеленими насадженнями.
3. Догляд та утримання за зеленими насадженнями.
4. Збільшення кількості зелених насаджень.

Згідно із статтею 30 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» вирішення питань щодо організації благоустрою населених пунктів, здійснення контролю за станом благоустрою виробничих територій, організації озеленення, охорони зелених насаджень, а також здійснення контролю за додержанням земельного та природоохоронного законодавства належить до компетенції виконавчих органів сільських, селищних, міських рад.

5.2.6. Інвазійні чужорідні види рослин у флорі в межах адміністративно-територіальної одиниці

Однією із перших адвентивних рослин, відомих на Волині, можна вважати нетребу звичайну. Серед, порівняно недавно заселених нових видів рослин, можна назвати борщівник Сосновського та золотушник канадський.

Найвідомішим інвазійним видом рослин на території області є борщівник Сосновського.

За інформацією Головного управління Держпродспоживслужби у Волинській області основними місцями поширення Борщівника Сосновського (*Heracleum sosnowskyi Manden*) є береги річок, узбіччя доріг, деградовані пасовища і покинуті поля. Зростає до 3-5 метрів в висоту, товщина стебла — до 10 сантиметрів. Насіння борщівника Сосновського дозріває навіть тоді, коли стовбур рослини зрізано. Воно проростає при температурі 1-2 0С, а сходи з'являються при 7-10 0С. У ґрунті насіння борщівника може зберігати життєздатність 3-5, іноді 10-15 років.

Рослина містить фотоактивні сполуки, небезпечні для шкіри людини при сонячному опроміненні. Зелена маса борщівника містить фуурокумарин, який під впливом сонячної енергії спричиняє дуже сильні опіки при контакті з рослиною відкритими частинами тіла.

З метою локалізації та ліквідації вищезазначених вогнищ регульованих шкідливих організмів проводилась роз'яснювальна робота серед населення шляхом виступів в радіо - та телеефірах, на нарадах, друкування інформаційних повідомлень в засобах масової інформації, проведенням лекцій та бесід із суб'єктами різних форм господарювання.

Крім того, за рахунок місцевих бюджетів проведені заходи щодо запобігання поширення чужорідних видів рослин, які загрожують природним екосистемам, зокрема локалізація та ліквідація борщівника Сосновського у м. Луцьку та м. Ковелі на загальну суму 225,0 тис. гривень.

Варто зазначити, що цьогоріч наказом Міндовкілля затверджено перелік чужорідних видів дерев, заборонених у відтворенні лісів. Вказаний перелік включає 13 інвазійних видів дерев.

Типовими інвазійними видами дерев на території Волинської області є дуб червоний та робінія (псевдоакація), які витісняють місцеві види дерев із лісів. Чимало науковців вважають, що він агресивно витісняє місцеві види дерев у лісах, тому загрожує нашим екосистемам.

Нагадаємо, що до 2021 року в Україні був відсутній всебічний підхід до розв'язання цього питання. За ініціативи Міндовкілля, були оновлені Правила відтворення лісів, ухвалена Державна стратегія управління лісами України до 2035 року та Стратегія біобезпеки та біологічного захисту, які, серед іншого, забороняють використання чужорідних видів дерев.

Окрім того, Міндовкілля розробило Національну стратегію щодо поводження з видами-вселенцями інвазійними чужорідними видами флори і фауни в Україні на період до 2030 року.

Розроблення стратегії щодо поводження з видами-вселенцями удосконалить державну екологічну політику щодо запобігання проникненню інвазійних чужорідних видів і посилять контроль за проникнення їх до природних екосистем. Крім того, мінімізує несприятливий вплив таких видів на господарську діяльність та здоров'я людини. Стратегія встановить правові механізми щодо поводження з ІЧВ, зокрема буде схвалено нормативно-правові акти, методичні рекомендації, а також внесено відповідні зміни до чинних нормативно-правових актів стосовно сільського, рибного, лісового, мисливського, житлово-комунального господарств, транспортної інфраструктури, природно-заповідного фонду, ветеринарної медицини, карантину та захисту рослин, санітарного та епідемічного благополуччя населення, митної справи. Також, Стратегія визначає необхідність розроблення і затвердження відповідних планів заходів на місцевому рівні.

Разом з тим, більш широкий перелік інвазійних видів рослин та тварин та заходів боротьби із ними має бути розроблений і затверджений окремо.

5.3. Охорона, використання та відтворення тваринного світу

5.3.1. Загальна характеристика тваринного світу

За сучасним зоогеографічним районуванням територія області належить до Західного району Поліського зоогеографічного округу Мішанолісової зоогеографічної провінції (поліська частина області) та Волинського височинного району Західнолісостепового округу Лісостепової зоогеографічної провінції (Волинське опілля) Європейської під області Голарктичної області.

Ландшафтне різноманіття, комплекс лісових та болотних екосистем, щільне розміщення озер, сприятливі кліматичні умови зумовлюють своєрідність та багатство біологічного різноманіття області.

Аборигенними є 90 % хребетних тварин, решта – інтродуковані. Фонові види ссавців області – це їжак білочеревий, вивірка звичайна, куниця лісова, лисиця руда, заєць-русак, дикий кабан, сарна європейська, лось та ін.

Інтродуковані види: сиг чудський, товстолобики амурський та строкатий, амур білий, собака єнотоподіний, норка американська, ондатра, олень плямистий.

Зафіксовано й низку видів-вселенців. Багато поліських видів хребетних тварин перебувають у охоронних списках через свою низьку чисельність і можливість зникнення – в Червоній книзу України: мінога українська, карась золотистий, ропуха очеретяна, лелека чорний, тетерук, глушець, білозубка білочерева, нічниця в'їчаста, широковух, вухань звичайний, кажан північний, мишівка лісова, горностай, рись звичайна; у Європейському Червоному списку тварин, які перебувають під загрозою зникнення у світовому масштабі: орлан білохвіст, очеретянка прудка, рись звичайна; у Червоному списку Міжнародного союзу охорони природи: короп, черепаха болотяна, ящірка живородна, гуска білолоба мала, скопа, деркач; охороняються Конвенцією про охорону дикої флори і фауни та природних середовищ існування в Європі або Бернською конвенцією: лелека чорний, синиця біла, нічниця ставкова, вечірниця мала; Конвенцією про міжнародну торгівлю видами, які перебувають під загрозою зникнення або Вашингтонською конвенцією: шуліка рудий, зміїд, сапсан, рись звичайна.

Фауністичний комплекс лісів найбагатший за своїм видовим складом. У них трапляються усі види земноводних, плазунів, переважна більшість птахів і ссавців. Типовими в соснових лісах є ящірки живородна та прудка, ропуха звичайна. У таких лісах гніздяться дрімлюги, щеврики лісові, жайворонки лісові, дятли строкаті, сойки звичайні, тетеруки. Із ссавців трапляються борозубки звичайні, лисиця руда, свиня дика тощо.

Зооценози мішаних лісів значно багатші за видовим складом через ширшу кормову базу, чергування у плодоношенні хвойних і широколистяних порід, ярусність насаджень, значну кількість місць, зручних для переховування та обладнання нір.

Серед земноводних і плазунів тут поширені жаби трав'яна і гостро морда, ропуха зелена, рахкавка звичайна, веретільниці ламкі, вужі, гадюки та зрідка мідянки звичайні.

Орнітофауна багата фоновими видами: зозуля звичайна, сорока сіра, синиці, дрозди, голуби, горобині та інші. Території мішаних лісів населяють олені європейські, борсуки, ласки, вовки, дикі кабани тощо.

Водно-болотяні комплекси дуже строкаті. Іхтіофауна поліських річок та озер представлена щукою звичайною, карасем сріблястим, пліткою, головнем, лящем, окунем, краснопірками, линами, в'юнами.

Із водними умовами пов'язане мешкання жаби озерної, тритона гребінчастого. Поширені види птахів – багато пастушків, журавлів, куликів, мартинів, норців, гусей, сов, горобиних, чайок, сова болотяна, вівсянка очеретяна, жайворонок польовий, ластівка берегова.

Поширеними видами напівводних ссавців є видра річкова, бобер європейський. У міжнародні та українські охоронні списки занесені минь річковий, зуйок великий.

Типово болотяні види птахів – журавель сірий, лунь очеретяний, вівсянка

очеретяна. Уздовж боліт полюють деякі види кажанів. Незважаючи на відносно бідний порівняно з іншими фауністичними комплексами видовий склад, тут зареєстровано 25 рідкісних видів хребетних тварин, що занесені до Червоної книги України, Європейського червоного списку, Червоного списку Міжнародного союзу охорони природи.

Хребетні тварини, які формують біоценози, часто відзначаються значною мобільністю й можуть тимчасово перебувати і в інших фауністичних комплексах, здійснювати сезонні, добові переміщення. Частині видів притаманна пластичність – вони перебувають у межах кількох фауністичних комплексів. Збереження видового різноманіття флори і фауни – одне із головних завдань природоохоронної справи, бо стійкість геосистем підтримується за умови формування складної просторової структури та насичення природних комплексів компонентами з високою біотичною продуктивністю, що сприяють підтриманню кількісних і якісних параметрів інших компонентів.

Джерело: Карпюк З.К. Природно-заповідний фонд Волинської області: альбом-каталог/ З.К. Карпюк, В.О. Фесюк, О.А. Антишок. – Луцьк, 2018 р. – 136 с.

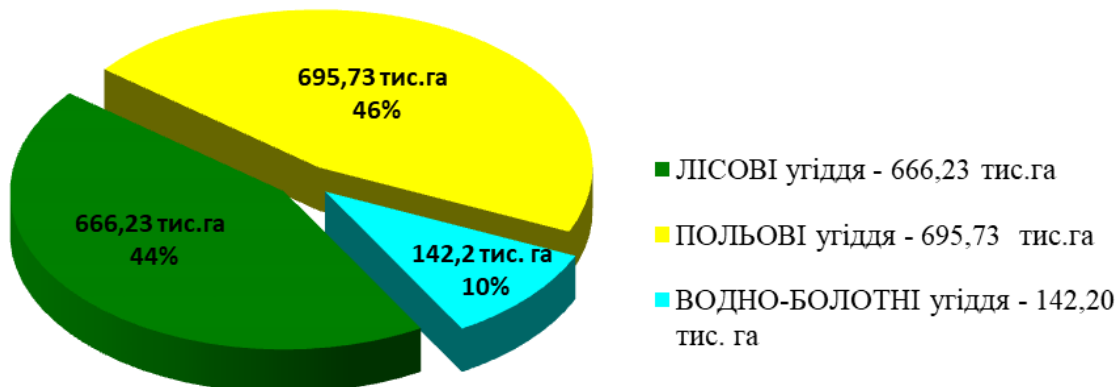
5.3.2. Стан і ведення мисливського господарства

Мисливство відіграє одну з важливих ролей у житті суспільства. Це підтверджується історією його розвитку. Питання ведення мисливського господарства в області всебічно координується та контролюється Волинським обласним управлінням лісового та мисливського господарства, Державною екологічною інспекцією у Волинській області, Управлінням екології та природних ресурсів облдержадміністрації, а також правоохоронними органами.

Загальна площа закріплених мисливських угідь Волинської області становить 1504,16 тис.га, у тому числі:

- лісових – 666,23 тис.га (44 % від загальної площі мисливських угідь області);
- польових – 695,73 тис.га (46 % від загальної площі мисливських угідь області);
- водно-болотних – 142,2 тис.га (10 % від загальної площі мисливських угідь області).

Мисливські угіддя Волинської області

Веденням мисливського господарства в області у 2022 році займались 56 користувачів мисливських угідь, серед них:

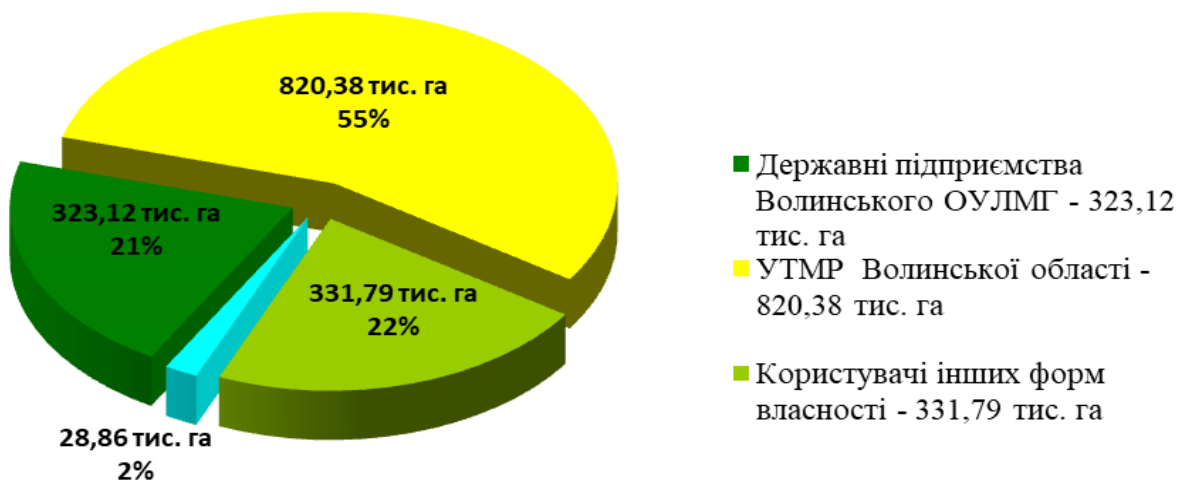
– 16 державних підприємств Волинського ОУЛМГ, яким надано угідь на площі 351,99 тис. га, або 23,4% від загальної площі мисливських угідь області;

– 15 районних організацій Українського товариства мисливців і рибалок (далі - УТМР), яким надано угідь на площі 820,38 тис. га, або 55% від загальної площі мисливських угідь області;

- 25 користувачі інших форм власності (клуби, громадські організації, приватні підприємства, товариства з обмеженою відповідальністю тощо), яким надано угідь на площі 331,79 тис. га, або 22% від загальної площі мисливських угідь області;

– Шацький НПП, якому надано угідь на площі 28,86 тис. га, або 2 % від загальної площі мисливських угідь області.

Площа мисливських господарств Волинської області

У 2022 році на ведення мисливського господарства в області витрачено 45009,9 тис. грн, в тому числі державними лісгосподарськими підприємствами – 28274,6 тис. грн, УТМР – 5210,3 тис. грн, іншими користувачами – 11525,0 тис. гривень. Із загальних витрат на охорону та відтворення мисливських тварин витрачено 26698,5 тис. грн, що в перерахунку на 1 тис.га складає 17750,0 тис. гривень.

В мисливському господарстві області відповідно до статистичних даних по формі 2-тп (мисливство) за 2022 рік кількість штатних працівників становить 244 чоловіка, з них: 19 мисливствознавці та 209 єгерів (у державних підприємствах, підпорядкованих управлінню – 10 мисливствознавців та 35 єгерів, в УТМР Волинської області – 1 мисливствознавець та 112 єгерів, в інших користувачів – 8 мисливствознавців та 62 єгеря).

В середньому по користувачам мисливських угідь на одного єгеря припадає:

- в державних підприємствах управління – 10,1 тис. га;
- в УТМР Волинської області – 7,3 тис.га;
- в інших користувачів – 5,4 тис.га.

В середньому по області на 1 єгеря припадає 7,2 тис.га мисливських угідь.

Відповідно до Закону України «Про мисливське господарство та полювання», Указу Президента України від 23.05.2005 № 837/2005 «Про невідкладні заходи у сфері збереження, відтворення та раціонального використання мисливських тварин», користувачами мисливських угідь проведені зимові обліки мисливських тварин.

Облік проводився по основних видах мисливських тварин (лось, олень благородний, олень плямистий, кабан, козуля європейська) відповідно до Інструкції з обліків чисельності основних видів мисливських тварин України.

Під час обліку проводився також аналіз наявних біотехнічних споруд для підгодівлі диких тварин (оленя, кабана та козулі). Аналіз зібраної інформації свідчить, що біотехнічні споруди у обстежених господарствах облаштовані в повному обсязі і заповнені відповідними кормами (сіном, коренеплодами, різного роду зерновими).

За результатами проведеного зимового обліку 2022 року в мисливських угіддях області нараховується 12 тис. 974 голів диких копитних тварин, з них:

- зубр 18 гол.;
- лося – 533 гол.;
- оленя європейського – 680 гол.;
- оленя плямистого – 620 гол.;
- козулі – 8753 гол.;
- кабана – 2360 гол.;
- лані – 10;

та 64 тис. 722 голів основних видів мисливських хутрових звірів, в тому числі:

- зайця-русака – 35501 гол.;
- лисиці – 2613 гол.;
- вовка – 39 гол.;
- рись - 2 гол.;
- єнотоподібного собаки – 845 гол.;
- куниці лісової – 2276 гол.;
- куниці кам'яної – 1593 гол.;
- тхір лісовий – 1412 гол.;
- горностай – 719 гол.;
- сіра куріпка – 10136 гол.;
- рябчик – 3560 гол.

Одна з найболючіших проблем, яка стоїть перед мисливським господарством області вже багато років – це браконьєрство. У 2022 році на порушників правил полювання складено 155 протоколів, з них стягнуто штрафів 45 тис. 562 грн. Накладено штрафів 46 тис. 990 грн., відшкодовано завданих

збитків 62 тис. грн. До адміністративної відповідальності притягнуто 155 порушників правил полювання.

Основні показники ведення мисливського господарства за 2022 рік

Волинська область	Одиниця виміру	область	зокрема:		
		всього	УТМР	ДАЛР	ІНШІ
Площа наданих у користування угідь	тис.га	1504,16	820,38	351,99	331,79
у % до наданих у користування угідь регіону	%	100	54,54	23,40	22,06
Площа наданих у користування: лісових угідь	тис.га	666,23	186,16	242,46	237,61
Польових угідь	тис.га	695,74	531,38	81,31	83,05
водно -болотних угідь	тис.га	142,20	102,85	28,22	11,13
Проведено мисливське впорядкування угідь	тис.га	1504,16	820,38	351,99	331,79
у % до наданих у користування угідь	%	100,0	100,0	100,0	100,0
Всього працюючих у мисливському г-ві	чол.	244	113	45	86
з них: мисливствознавці	чол.	19	1	10	8
штатні єгера	чол.	209	112	35	62
Припадає угідь на 1 штатного єгера	тис.га	7,2	7,3	10,1	5,4
Загальні витрати на ведення мисливського г-ва	тис.грн.	45009,9	5210,3	28274,6	11525,0
у середньому на 1 тис.га	грн.	29924	6351	80328	34736
Витрати на охорону, відтворення тварин	тис.грн.	26698,5	1765,8	21242,8	3689,8
в середньому на 1 тис.га	грн.	17750	2152	60351	11121
з них витрати на відтворення тварин, біотехнію	тис.грн.	19641,7	846,0	17033,7	1762,0
в середньому на 1 тис.га	грн.	13058	1031	48393	12
Складено протоколів - всього	шт.	155	12	118	-
у % до всіх протоколів складених в регіоні	%	100	7,7	76,1	0

На протязі 2022 року мисливцям надано 169 адміністративних послуг по видачі посвідчень мисливця та щорічних контрольних карток обліку добутої дичини. За 2022 рік видано 63 посвідчень мисливця та 4 дублікати посвідчення мисливця. Щорічні контрольні картки обліку добутої дичини та порушень правил полювання отримали 91 мисливець та видано 11 дублікатів щорічної контрольної картки обліку добутої дичини та порушень правил полювання.

5.3.3. Стан і ведення рибного господарства.

На території області протікає 137 річок загальною довжиною 3447,7 км.

В області налічується:

- 266 озер, загальною площею водного дзеркала 13097,7 га.

- 11 водосховищ, загальною площею водного дзеркала 2170,7 га.
- 1252 ставків, загальною площею водного дзеркала 5435,5 га.

Рибне населення (іхтіофауна) водойм області представлена 37 видами риб, що відноситься до 11 родин. Переважають: лящ, щука, окунь, карась, лин, короп, плітка. З 2009 року 10 видів риб (карась звичайний (золотий), минь звичайний, марена звичайна, ялець звичайний, вугор європейський, гольян озерний) та мінога українська занесені до Червоної книги України, як зникаючі та вразливі.

Хоча видове біорізноманіття іхтіофауни водойм області багате, але запаси риби малі, рибопродуктивність дуже низька.

На рибогосподарських водних об'єктах області промисловий вилов риби в 2022 році не здійснювався. На озерах Шацького НПП здійснювався меліоративний вилов водних біоресурсів працівниками Шацького НПП, з метою оптимізації кількісного, якісного складу популяцій водних біоресурсів, поліпшення стану водних екосистем. В 2022 році було виловлено 0,037 тонн риби, що становить 2 % від загального ліміту (2,374 тонн).

На території Волинської області в 2022 році зареєстровано 80 суб'єктів аквакультури, які мають в користуванні рибогосподарські водні об'єкти загальною площею водного дзеркала 1994,8 га. Вирощування товарної риби здійснювалось на нагульних ставах площею 967,6 га та в басейнах, вилов товарної риби в 2022 році провели з 586 га, решта ставів це вирощувальні, маточні, нерестові, карантинні, зимувальні. 718,2 га ставів не експлуатувалися (виведенні на ремонт, гідроспоруди перебувають в аварійному стані, ложе ставів потребують поглиблення, розчистки від мулу та вищої водної рослинності).

Згідно інформації суб'єктів рибного господарства обсяг вилову риби в області за 2022 році становить 576,8 тонн, що на 11,6 % більше ніж в 2021 році (517,0 тонн).

Переважаючими видами виловленої товарної риби припадає на коропа – 182,6 тонн, що становить 32 % від загального обсягу виловленої риби, лососеві (форель райдужна) – 189,2 тонни (33 %), рослиноїдних видів риб (товстолоб, білий амур) – 100 тонн (17 %), осетрові – 16,8 тонн (3%), сом – 4,2 тонн (1%), та інші види риб (окунь, плітка, щука, карась сріблястий, лящ, краснопірка, судак, лин) – 84 тонн (15 %).

Значний обсяг виловленої товарної риби у 2022 році припадає на суб'єктів аквакультури, який становить 574,5 тонн. Середня рибопродуктивність по вилову риби товарної з обловлених водних об'єктів становить 1176 кг/га.

Значну частину в забезпеченні області рибою відіграють такі підприємства, як ФОП Круковський Ю.В., ФОП Дробот В.О.,

ФОП Жук С.А., ФОП Бурдило Л.Д., ПСГП «Павлівська риба», ФОП Балабух С.С., СГПП «Луцька РМС», МПП «Агросервіс-Холонів», ФОП Копилов А.Б., ДП «ФІШ» ТзОВ «Хай Фіш», ПП «Садівська дача», ТзОВ «Цумань-риба», ФГ Голуба О.В., ТОВ «НВЦ Форель», ФОП Дарчук А.М., ФОП Шарікова В.М.

Однак здійснення аквакультури на орендованих водоймах залишається складним процесом, потребує великих затрат і залежить від погодно-кліматичних умов.

Основні проблемні питання вирощування продукції аквакультури в 2022 році:

- масштабна військова агресія росії проти України призвела до зменшення інвестицій у рибну галузь, інфляція національної валюти, ріст цін, вимушена міграція населення за кордон, знищення потужних рибовідтворювальних заводів та племінного стада в тих областях де відбувалися воєнні дії;

- відсутність в області потужного рибовідтворювального заводу по вирощуванню якісного рибопосадкового матеріалу (личинок коропа, рослиноїдних видів риби, судака, щуки, сома);

- висока собівартість вирощеної товарної риби (затрати на корма, рибопосадковий матеріал, орендна плата за водні об'єкти, заробітна плата);

- заборона використання для цілей аквакультури рибогосподарські технологічні водойми, рибогосподарські водні об'єкти, що розташовані на території природно-заповідного фонду (ст. 51 Водного кодексу України). 925,9 га водного дзеркала ставків знаходяться на території природно-заповідного фонду, в тому числі рибогосподарські технологічні водойми які перебували в користуванні ВАТ «Волиньрибгосп» в межах Луцького району - 380 га; в межах Локачинського району – 300 га.

5.3.4. Охорона та відтворення видів тварин, занесених до Червоної книги України, та тих, що підпадають під дію міжнародних договорів

Останніми роками на території області збільшилась заготівля деревини, в результаті такої господарської діяльності значно погіршилися умови існування таких рідкісних Червонокнижних тварин, як зубр, лісовий кіт, горностай, глухар.

На території створеного Ківерцівського національного природного парку «Цуманська пуща» знаходиться Волинська популяція зубра – виду занесеного до Червоної книги України, чисельність якої з кожним роком зменшується. Проблема збереження великих за розмірами рідкісних ссавців (зубрів), що потребують для своєї життєдіяльності значних природних ресурсів (просторових, кормових, захисних тощо) є чи не найгострішою проблемою охорони тваринного світу. Відтворення і нарощування поголів'я в існуючих осередках їх утримання проблему розв'язати не може. Тому, розглянуто і погоджено загальнодержавний план дій по збереженню та відновленню зубра у фауні України, в якому за стратегічний напрямок взято відновлення великої саморегульованої популяції зубра у Волинській області.

На виконання даного плану дій в області розроблена та затверджена Регіональна програма збереження та відновлення зубра у Волинській області. Головною метою програми є збереження зубра у Волинській області і відновлення його чисельності до оптимального рівня на територіях, де такі умови наявні.

На території Черемського природного заповідника виявлено 72 види тварин, занесених до Червоної книги України (2009) (карась звичайний (золотий) *Carassius carassius*, мідянка *Coronella austriaca*, лелека чорний *Ciconia nigra*,

гоголь, скопа *Pandion haliaetus*, шуліка чорний *Milvus migrans*, лунь лучний *Circus pygargus*, зміїд *Circaetus gallicus*, підорлик малий *Aquila pomarina*, тетерук *Lyrurus tetrix*, глушець *Tetrao urogallus*, орябок *Tetrastes bonasia*, журавель сирій, баранець великий *Gallinago media*, кульон великий *Numenius arquata*, голуб-синяк *Columba oenas*, пугач *Bubo bubo*, сич волохатий, сова бородата, сиворакша *Coracias garrulus*, жовна зелена *Picus viridis*, дятел білоспинний *Dendrocopos leucotos*, дятел трипалий *Picoides tridactylus*, сорокопуд сирій *Lanius excubitor*, рясоніжка мала *Neomys anomalus*, нічниця війчаста *Myotis nattereri*, нічниця водяна *Myotis daubentoni*, вечірниця руда (дозірна) *Nyctalus noctula*, вечірниця мала *Nyctalus leisleri*, нетопир звичайний *Pipistrellus pipistrellus*, нетопир-карлик, нетопир лісовий *Pipistrellus nathusii*, кажан пізній *Eptesicus serotinus*, мишівка лісова *Sicista betulina*, горностаї, норка європейська *Mustela lutreola*, тхір лісовий *Mustela putorius*, видра *Mustela erminea*, рись звичайна *Lynx lynx*).

До Червоного списку Міжнародного союзу охорони природи включено 16 видів фауни (вечірниця мала, видра річкова, рись звичайна, норка європейська, бобр європейський, чернь білоока, баранець великий, очеретянка прудка, деркач, тритон гребенястий, кумка звичайна, рахкавка звичайна, вусач великий дубовий, сінниця Едіп, мурашка руда лісова, п'явка медична).

З Європейського червоного списку відмічено 14 видів фауни (вовк, рись, видра річкова, вовчок ліщиновий, нічниця Наттерера, шуліка рудий, очеретянка прудка, деркач, п'явка медична, вусач великий дубовий західний, сінниця Едіп, красотіл пахучий, мурашка руда лісова, мурашиний лев звичайний).

Зафіксовано 94 видів фауни занесених до II Додатку Бернської конвенції. 23 види птахів охороняється у відповідності до Конвенції збереження диких мігруючих тварин.

На території національного природного парку «Прип'ять-Стохід» зареєстровано 1138 видів тварин, серед яких 84 види, занесені до Червоної книги України (з них 70 – хребетні тварини), 22 види - Європейського червоного списку (13 - хребетні), 25 видів – Червоного списку МСОП (17 - хребетних), 44 види – регіонального списку рідкісних видів (34 - хребетні), 139 видів (хребетні тварини) – Бернської конвенції, 35 видів (хребетні) – Вашингтонської конвенції, 62 види (птахів) – Угоди про збереження афро-євразійських водно-болотних птахів і 16 видів (кажани) – Угода про збереження кажанів у Європі.

Перелік видів тварин, що охороняються, в регіоні
(станом на 01.01.2023 року)

Назва виду (українська і латинська)	Червона книга України	Бернська конвенція	CITES	CMS	AEWA	EUROBATS	Європейський червоний список	МСОП
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Бабка перев'язана <i>Sympetrum pedemontanum</i>	B							LC

Баранець великий (Дупель) <i>Gallinago media</i>	Зч	II		II	+			NT
Бистрянкa російська <i>Alburnoides rossicus</i>	Зч							LC
Білозубка велика <i>Crocidura leucodon</i>	Нв							
Бражник мертва голова <i>Acherontia atropos</i>	P							
Бражник прозерпіна <i>Proserpinus proserpina</i>	P						V	DD
Ведмедиця велика <i>Pericallia matronula</i>	B							
Ведмедиця-господиня <i>Callimorpha dominula</i>	B							
Вечірниця руда <i>Nyctalus noctula</i>	B			II		+		LC
Видра річкова <i>Lutra lutra</i>	H	II	I				+	+
Вусач мускусний <i>Aromia moschata</i>	B							
Вусач-червонокрил Келлера <i>Purpuricenus kaehleri</i>	B							
Вухань звичайний <i>Plecotus auritus</i>	B			II		+	V	LC
Глушець (глухар) <i>Tetrao urogallus</i>	Зч	II						LC
Гоголь <i>Bucephala clangula</i>	P			II	+			LC
Голуб-синяк <i>Columba oenas</i>	B							LC
Гольян озерний <i>Eupallasella percnurus</i>	Зч							
Горностаї <i>Mustela erminea</i>	H	III	III					LC
Гуска мала (гуска білолоба мала) <i>Anser erythropus</i>	B	I		I	+			VU
Джміль моховий <i>Bombus muscorum</i>	P							
Морозець-імператор <i>Anax imperator</i>	B							LC
Доліхомітус головастий <i>Dolichomitus cephalotes</i>	P							
Дятел білоспинний <i>Dendrocopos leucotos</i>	P							LC
Ендроміс березовий <i>Endromis versicolora</i>	B							
Жовна зелена (дятел зелений) <i>Picus viridis</i>	B							LC
Жовтих торфовищний <i>Colias palaeno</i>	Зч							
Жук-олень, рогац звичайний <i>Lucanus cervus</i>	P	III						
Журавель сирій <i>Grus grus</i>	P		II	II	+			LC

Зміїд <i>Circaetus gallicus</i>	P		II	II				LC
Зубр <i>Bison bonasus</i>	ЗвП	III					V	VU
Кажан північний <i>Ertesicus nilssonii</i>	P			II		+		LC
Кажан пізній <i>Ertesicus serotinus</i>	B			II		+		LC
Казарка червоно вола <i>Rufbrenta rufcollis</i>	B							
Каптурниця срібна <i>Ocellia argentea</i>	P							
Карась звичайний, карась золотий <i>Carassius carassius</i>	B							LC
Кордулегастер кільчастий <i>Cordulegaster boltoni</i>	B							
Кошеніль польська <i>Porphyropha polonica</i>	НВ							
Красотіл пахучий <i>Calosoma (s.str.) sycophanta</i>	B							
Красуня діва <i>Calopteryx virgo</i>	B							LC
Ксилокопа (бджола-гесляр) фіолетова <i>Xylocopa violacea</i>	P							
Кулик довгоніг (ходуличник) <i>Himantopus himantopus</i>	B			II	+			LC
Кулик-сорока <i>Haematorus ostralegus</i>	B			II	+			NT
Кульон великий (кроншнеп великий) <i>Numenius arquata</i>	Зч			II	+			NT
Кульон середній (кроншнеп середній) <i>Numenius phaeopus</i>	Зч			II	+			LC
Кутора мала <i>Neomys anomalus</i>	P							LC
Лебідь малий <i>Gydus bewickii</i>	P							
Левкоринія білолоба <i>Leucorrhinia albifrons</i>	Зч	II					V	LC
Лелека чорний <i>Ciconia nigra</i>	P		II	II	+			LC
Лилик двоколірний <i>Vespertilio murinus</i>	B			II		+		LC
Лунь лучний <i>Circus pygargus</i>	B		II	II				LC
Лунь польовий <i>Circus cyaneus</i>	P		II	II				LC
Марена дніпровська <i>Varbus borysthenicus</i>	Зч							
Махаон <i>Papilio machaon</i>	B							
Мегариса рогохвостова <i>Megarhyssa superba</i>	P							

Мишівка лісова <i>Sicista betulina</i>	P	II						LC
Мишівка степова <i>Sicista subtilis</i>	Зч							LC
Мідянка звичайна <i>Coronella austriaca</i>	B	II						LC
Мінога українська <i>Eudontomyzon mariae</i>	Зч	III					V	LC
Мнемозина <i>Parnassius mnemosyne</i>	B	II					Вивч.	
Нерозень <i>Anas strepera</i>	P			II	+			LC
Нетопир звичайний <i>Pipistrellus pipistrellus</i>	B	II		II		+		LC
Нетопир Натзюса <i>Pipistrellus nathusii</i>	H	II		II		+		LC
Нетопир-карлик <i>Pipistrellus pigmaeus</i>	B							
Нічниця водяна <i>Myotis daubentonii</i>	B			II		+		LC
Нічниця Наттерера <i>Myotis nattereri</i>	B			II		+	V	LC
Нічниця ставкова <i>Myotis dasycneme</i>	Зч			II		+	K	NT
Норка європейська <i>Mustela lutreola</i>	Зч	II						CR
Орлан-білохвіст <i>Haliaeetus albicilla</i>	P		I	II			R	LC
Орябок <i>Tetrastes bonasia</i>	B							
Офігомфус Цецилія <i>Orphiogomphus cecilia</i>	B	II						LC
Очеретянка прудка <i>Acrocephalus paludicola</i>	Зч			I			K	VU
Пилкохвіст український <i>Poecilimon ukrainicus</i>	B							LC
Підорлик малий <i>Aquila pomarina</i>	P		II	II				LC
Пісочник великий (Зуйок великий, галстучник) <i>Charadrius hiaticula</i>	P	II		II	+			LC
Подалірій <i>Irchiclides podalirius</i>	B							
Пугач <i>Bubo bubo</i>	P		II					LC
Райдужниця велика <i>Aratura iris</i>	B							
Рись <i>Lynx lynx</i>	P	II, III	II				Вивч.	LC
Ропуха очеретяна <i>Bufo calamita</i>	B	II						LC
Савка <i>Oxyura leucocerphala</i>	Зч	II	II	I	+		V	EN
Сатир залізний <i>Hipparchia statilinus</i>	P							LC

Сатурнія руда <i>Aglaia tau</i>	В							
Сиворакша <i>Coracias garrulus</i>	Зч	II		I				LC
Синиця біла <i>Parus cyanus</i>	Р							LC
Сичик-горобець <i>Glaucidium passerinum</i>	В		II					LC
Скопа <i>Pandion haliaetus</i>	Зч			II				LC
Сова болотяна <i>Asio flammeus</i>	Р		II					LC
Сова бородата <i>Strix nebulosa</i>	Р		II					LC
Сова довгохвоста <i>Strix uralensis</i>	НВ		II					LC
Соня садова <i>Eliomys quercinus</i>	Зч							NT
Сорокопуд сірий <i>Lanius excubitor</i>	Р			II				LC
Стабільн волохатий <i>Emus hirtus</i>	Р							
Стрічкарка блакитна <i>Catocala fraxini</i>	В							
Стрічкарка орденська малинова <i>Catocala sponsa</i>	Р							
Стрічкарка тополева <i>Limenitis populi</i>	В							
Тетерук <i>Lyrurus tetrix</i>	Зч							LC
Тетрадонтофора блакитна <i>Tetradentophora bielensis</i>	Зч							
Турун Ештрайхера <i>Carabus (Trachycarabus) estreicheri</i>	В							
Тхір лісовий <i>Mustela putorius</i>	Н							LC
Тхір степовий <i>Mustela eversmanni</i>	Зч	II						LC
Ховрах одеський <i>Spermophilus odessanus</i>	Н							
Чернь білоока <i>Aythya nyroca</i>	В			I	+			NT
Широковух європейський <i>Barbastella barbastellus</i>	Зч			II		+		NT
Шовкопряд кульбабовий <i>Lemonia taraxaci</i>	В							
Шуліка рудий <i>Milvus milvus</i>	Зч		II	II			К	NT
Ялець звичайний <i>Leuciscus leuciscus</i>	В							LC
Усього	106	22	17	34	13	11	13	68

Аналіз фауни Шацького національного парку дозволяє виділити три основні фауністичні комплекси - лісовий, водно-болотний та синантропний. У

кількісному відношенні домінують представники першого та другого комплексів.

До складу лісового комплексу входить до 35% ссавців і понад 50% всієї орнітофауни парку. Найбільш характерними представниками цього комплексу є: із ссавців - полівка підземна (*Microtus subterraneus* (De Selys Longchamps)), миша лісова (*Apodemus sylvaticus* L.), вовчок лісовий (*Dryomys nitedula* Pall.) та вовчок (*Glis glis* L.), білка звичайна (*Sciurus vulgaris* L.), їжак звичайний (*Erinaceus europeus* L.), кріт звичайний (*Talpa europaea* L.), бурозубки: звичайна (*Sorex araneus* L.), середня (*Sorex caecutiens* Laxm.) та мала (*S. minutus* L.), білозубки: мала (*Crocidula suaveolens* Palb.) та білочеревна (*C. leucodon* Hermann), кажан пізній (*Vespertilio serotinus* Schreb.), тхір лісовий (*Mustela putorius* L.), куниця лісова (*Martes martes* L.), горностаї (*Mustela erminea* L.), лисиця (*Vulpes vulpes* L.), дика свиня (*Sus scrofa* L.), козуля європейська (*Capreolus capreolus* L.), лось (*Alces alces* L.); із птахів - припутень (*Columba palumbus* L.), горлиця звичайна (*Streptopelia turtur* L.), яструби великий (*Accipiter gentilis* L.) та малий (*A. nisus* L.), канюк звичайний (*Buteo buteo* L.), сови сіра (*Strix aluco* L.) та вухата (*Asio otus* L.), зозуля звичайна (*Cuculus canorus* L.), дрімлюга (*Caprimulgus europaeus* L.), одуд (*Upupa epops* L.), крутиголовка (*Jynx torquilla* L.), жовна чорна (*Dryocopus martius* L.), дятли великий строкатий (*Dendrocopos major* L.), середній (*Dendrocopos medius* L.) та малий (*D. minor* L.), жайворонок лісовий (*Lullula arborea* L.), щеврик лісовий (*Anthus trivialis* L.), волове око (*Troglodytes troglodytes* L.), вільшанка (*Erithacus rubecula* L.), соловейко східний (*Luscinia luscinia* L.), камінка звичайна (*Oenanthe oenanthe* L.), дрозди чорний (*Turdus merula* L.), співучий (*T. philomelos* L.) та чикотень (*T. pilaris* L.), берестянка (*Hippolais icterina* Vieill.), кропив'янка прудка (*Sylvia curruca* L.), вівчарики весняний (*Phylloscopus trochilus* L.), ковалик (*Ph. collybitus* Vieill.) та жовтобровий (*Ph. sibilatrix* Bechst.), мухоловки строката (*Ficedula hypoleuca* Pall.) та сіра (*Musticapa striata* Pall.), гаїчка чорноголова (*Parus montanus* L.), повзик (*Sitta europaea* L.), підкоришник звичайний (*Certhia familiaris* L.), вівсянка звичайна (*Emberiza citrinella* L.), зяблик (*Fringilla coelebs* L.), коноплянка (*Acanthis cannabina* L.), шпак звичайний (*Sturnus vulgaris* L.), іволга (*Oriolus oriolus* L.), сойка (*Garrulus glandarius* L.), гава (*Corvus cornix* L.), крук (*C. corax* L.) та інші.

До складу водно-болотного комплексу (акваторії озер, болота, вологі луки) входить біля 30% всіх теплокровних парку (біля 30 видів ссавців і 60 видів птахів). Найбільш характерними представниками цього комплексу є: із ссавців - кріт звичайний, бурозубка звичайна, білозубки, горностаї, полівки водяна (*Arvicola terrestris* L.) та темна (*Microtus agrestis* L.); із птахів - норець великий (*Podiceps cristatus* L.), чапля сіра (*Ardea cinerea* L.), лебідь-шипун (*Cygnus olor* Gm.), крижень (*Anas platyrhynchos* L.), чирок-тріскунок (*A. querquedula* L.), чернь чубата (*Aythya fuligula* L.), погонич (*Porzana porzana* L.), курочка мала (*P. parva* Scop.), пастушок (*Rallus aquaticus* L.), лиска (*Fulica atra* L.), чайка (*V. vanellus* L.), травник (*Tringa totanus* L.), бекас (*G. gallinago* L.), слуква (*Scolopax rusticola* L.), грицик великий (*L. limosa* L.), мартин звичайний (*Larus ridibundus* L.), крячки річковий (*Stema hirundo* L.) та чорний (*Chlidonias nigra* L.), лунь болотяний (*Circus aeruginosus* L.), плиска біла (*Motacilla alba* L.) та жовта (*M. flava* L.),

щеврик лісовий (*Anthus pratensis L.*), ластівка берегова (*R. riparia L.*), сорокопуд сірий (*Lanius excubitor L.*), кобилочка річкова (*Locustella fluviatilis Wolf.*), очеретянки лучна (*Acrocephalus schoenodaenus L.*), чагарникова (*A. palustris Bechst.*), ставкова (*A. scirpaceus Herm.*) та велика (*A. arundinaceus L.*), вівсянка очеретяна (*Emberiza schoeniclus l.*), сорока (*P. pica L.*), гава та інші.

До складу синантропного комплексу (агроценози, населені пункти) входить найменша кількість теплокровних - всього біля 20% від загальної кількості в парку (приблизно 27-28 видів ссавців і 40 видів птахів). Найбільш характерними представниками цього комплексу є: із ссавців - миші хатня (*Mus musculus L.*) та польова (*Apodemus agrarius Pall.*), полівка звичайна (*Microtus arvalis Pall.*), пацюк сірий (*Rattus norvegicus Berkthout*), їжак звичайний, кріт звичайний, вухань, соні горішнікова (*Muscardinus avellanarius L.*) та вовчок, заєць-русак (*Lepus europaeus Pall.*), ласка (*Mustela nivalis L.*), тхір лісовий, куниця кам'яна (*Martes foina (Erleben)*); із птахів - куріпка сіра (*P. perdix L.*), лелека білий (*C. ciconia L.*), голуб сизий (*Columba livia Gm.*), горлиця кільчаста (*Streptopelia decaocto Friv.*), сич хатній (*Athene noctua Scop.*), сова сіра, серпокрилець чорний (*A. apus L.*), жайворонок польовий (*Alauda arvensis L.*), плиска біла, ластівки сільська (*Hirundo rustica L.*) та міська (*Delichon urbica L.*), соловейко східний, горихвістка чорна (*Phoenicurus ochruros Gm.*), дрозди чорний та співочий, славки салова (*Sylvia borin Bodd.*) та чорноголова (*S. atricapilla L.*), в'юрок канарковий (*Serinus canaria L.*), зеленяк (*Ch. chloris L.*), щиглик (*C. carduelis L.*), коноплянка, горобці хатній (*Passer domesticus L.*) та польовий (*P. montanus L.*), шпак звичайний (*Sturnus vulgaris L.*), сорока, грак (*Corvus frugilegus L.*), галка (*C. monedula L.*) та інші.

На даний час в Шацькому парку нараховується 55 видів ссавців, із яких 20 занесено до «Червоної книги України».

На території парку за час його існування було відмічено 332 види хребетних: ссавці – 55, птахи – 241, плазуни – 7, риби - 30.

Ще потребують додаткового вивчення родини землерийкових, соневих, мишиних та звичайних кажанів. Із 55 видів – 2 акліматизовані: ондатра і енотовидна собака.

З початку заснування Шацького національного природного парку на Волинському Поліссі розпочато систематичне вивчення орнітофауни та різноманітних питань, пов'язаних з екологією, міграцією, охороною. Важливим моментом для розгортання екологічного моніторингу є те, що інвентаризація орнітофауни парку розпочата разом з проектними роботами по його створенню і перші наслідки відображені в матеріалах «Літопису природи», а згодом, за п'ятирічний період опубліковані (Горбань, 1990). Ці обставини дають змогу об'єктивно оцінити сучасний стан орнітофауни, її історичні тенденції та здійснювати екологічний моніторинг на основі зоологічних об'єктів.

Орнітофауна Шацького національного природного парку досить своєрідна і різноманітна. Її орнітокомплекси найбільш повно характеризують і відображають весь склад орнітофауни Волинського Полісся. В фауні західно-українського Полісся, птахи найбільш представлена група серед хребетних тварин.

Різноманітність орнітофауни в Шацькому національному парку зумовлена

багатством біотопів, різноманіттям ландшафту та його утворень. Серед лісових комплексів птахів (лісових орнітокомплексів) можна виділити угруповання соснового лісу, змішаного лісу з перевагою сосни, соснових однотипних молодняків, рідколісся, ольсів, змішаних лісів з перевагою окремих листяних порід, вільхового та березового лісу, прибережних рідколісся (зустрічаються біля берегів озер Луки, Перемут, Чорне Мале, Чорне Велике, Довге, Кругле). Крім цього, на території Шацького національного парку чітко виділяються орнітокомплекси сільськогосподарських угідь (поля засіяні зерновими, картоплею, буряком, льоном), пасовищ, заболочених лук. Одним з найбільш багатих і цінних для західно-українського Полісся орнітокомплексів - є озерні орнітокомплекси. Власне озерні орнітокомплекси Шацького парку ґрунтовно збагатшують орнітофауну Волинського Полісся.

Загальний стан охорони, збереження та відтворення видів тварин, занесених до Червоної книги України, та тих, що підпадають під дію міжнародних договорів України задовільний.

Разом з тим, з метою охорони, використання і відтворення видів тварин, які не занесені до Червоної книги України, але мають особливу наукову, природоохоронну та іншу цінність, наказом Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів від 14.09.2020 № 140 затверджено Перелік видів тварин, що підлягають особливій охороні на території Волинської області.

5.3.5. Охорона, використання та відтворення водних біоресурсів

З кожним роком зменшуються запаси водних біоресурсів та рибопродуктивність водних об'єктів. Поясненням цьому можуть бути несприятливі погодно-кліматичні умови (малосніжна зима, спекотне літо, маловодність), що призвели до зменшення площ водного дзеркала ставів та водообміну. Різке коливання рівнів води, часті перепади температур повітря і води, особливо в нерестовий період, відсутність локальних рибовідтворювальних ділянок на руслах малих річок, замулення та обміління водойм. З метою недопущення гибелі риби орендарі водних об'єктів зменшили обсяги вселення рибопосадкового матеріалу, а водойми, рівень води яких був критично мінімальним для вирощування водних біоресурсів, залишили на літування без води.

Серед антропогенних чинників, які впливають на рибопродуктивність природних водойм виділяють: забруднення стічними водами промислових підприємств, комунально-побутовими стоками, змив добрив та отрутохімікатів з сільськогосподарських угідь, браконьєрський вилов риби світними знаряддями лову, за допомогою електроструму, вибухівки та отруйних речовин, зарегулювання русел великих і малих річок гідротехнічними спорудами, що унеможливорює відтворення аборигенної іхтіофауни в заплавах, затоках, притоках першого та другого порядків, меліоративне осушення боліт, що призвело до зниження рівнів води, зменшення площі водного дзеркала, розвитку вищої водної рослинності.

Наслідком цього стало значне заростання водойм та зменшення площ

нагулу молоді, зниження природних нерестовищ. Динаміка вилову та виявлені порушення представлено у таблицях 5.1, 5.2.

Динаміка вилову риби в 2022 році

Таблиця 5.1

Водний об'єкт	Затверджений ліміт вилову, т/рік	Фактичний вилов, т/рік
Озеро Світязь	0,555	0,035
Озеро Пулемецьке	0,509	0,002
Озеро Чорне Велике	0,15	0
Озеро Луки-Перемут	0,576	0,05
Озеро Люцимер	0.313	
Озеро Острів'янське	0.271	

Дані про виявлені порушення законодавства з охорони водних біоресурсів за 2022 рік інспекторами Волинського рибоохоронного патруля

Таблиця 5.2

Кількість проведених рейдів	Викрито порушень						Кількість порушників	Складені акти
	Всього	За ч. 3 ст. 85 КУпАП	За ч. 4 ст. 85 КУпАП	За ст. 85-1 КУпАП	За ст. 88-1 КУпАП	За ст. ст. 50, 86-1, 91-2, 188-5, 164 КУпАП		
256	531	362	89	1	7	6	465	66

Зариблювати водойми або штучно відтворювати цінних представників іхтіофауни необхідно для відновлення рибогосподарського потенціалу та підтримання сталих запасів риби у водоймах. Завдяки вселенню водних біоресурсів формується суттєва частка загальної промислової рибопродукції, а також поповнюються природні популяції аборигенних видів риб, у тому числі, занесених до Червоної книги України.

Для проведення будь якого зариблення, необхідно дотримуватися чітких правил, встановлених законодавством. Проведення робіт із штучного розведення (відтворення), переселення та акліматизації водних біоресурсів регламентується Порядком штучного розведення (відтворення), вирощування водних біоресурсів та їх використання.

Варто зауважити, що відповідно до ст. 50 Закону України «Про тваринний світ» переселення тварин у нові місця перебування, акліматизація нових для фауни України видів диких тварин, а також заходи щодо схрещування диких тварин допускаються в науково-дослідних і господарських цілях з урахуванням науково обґрунтованих експертних висновків з дозволу центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері охорони навколишнього природного середовища, за погодженням із центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері лісового та мисливського господарства, і центральним органом виконавчої влади, що

реалізує державну політику у сфері рибного господарства. Самовільне переселення, акліматизація і схрещування диких тварин забороняються. Підприємства, установи, організації та громадяни, які утримують або розводять у напіввільних умовах чи в неволі диких тварин, а також свійських тварин, які можуть схрещуватися з дикими тваринами або заподіяти їм шкоду, зобов'язані вживати заходів для запобігання виходу цих тварин у природне середовище.

5.3.6. Інвазійні чужорідні види тварин у фауні в межах адміністративно-територіальної одиниці

Вагомою загрозою для збереження біорізноманіття, а також для окремих видів і навіть цілих екосистем, особливо на територіях природоохоронних об'єктів, є поширення інвазивних видів тварин та риб.

Інвазійними називають види тварин, випадково занесених людиною в нові для них регіони, де вони успішно приживаються, починають розмножуватися і захоплювати нові території. Інвазійні («агресивні») види негативно впливають на місцеву флору і фауну, від чого стають шкідниками і карантинними об'єктами.

Процес розселення диких видів тварин на нові території визначається терміном біологічні інвазії.

Серед комах поширені чужорідні види, такі як колорадський жук (*Leptinotarsa decemlineata*) та сонечко-арлекін (*Harmonia axyridis*). Скупчення колорадського жука та сонечка-арлекіна зареєстрований на суміжних із Волинською областю територіях (зокрема, Рівненській та Львівській) і цілком вірогідний заліт під час масових міграцій.

5.4. Природні території та об'єкти, що підлягають особливій охороні

5.4.1. Стан і перспективи розвитку природно-заповідного фонду

Природно-заповідний фонд становлять ділянки суші і водного простору, природні комплекси та об'єкти яких мають особливу природоохоронну, наукову, естетичну, рекреаційну та іншу цінність виділені з метою збереження природної різноманітності ландшафтів, генофонду тваринного і рослинного світу, підтримання загального екологічного балансу та забезпечення фонового моніторингу навколишнього природного середовища.

На землях природно-заповідного фонду та іншого природоохоронного або історико-культурного призначення забороняється будь-яка діяльність, яка негативно впливає або може негативно впливати на стан природних та історико-культурних комплексів та об'єктів чи перешкоджає їх використанню за цільовим призначенням.

Природно-заповідний фонд області (далі – ПЗФ) представлений наступними категоріями заповідності: природний заповідник, національні природні парки, заказники, заповідні урочища, пам'ятки природи, ботанічний сад, парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва.

Волинською обласною державною адміністрацією постійно вживаються заходи щодо розвитку природно-заповідної справи в області: відбувається погодження створення нових територій та об'єктів природно-заповідного фонду,

розроблена Регіональна схема формування екологічної мережі Волинської області.

Розвиток природно-заповідного фонду є одним з основних пріоритетів екологічної політики держави. Питання охорони природного довкілля, зокрема природно-заповідного фонду, розглядається як один із пріоритетів європейської та євроатлантичної інтеграції України. Вимоги щодо вступу до Європейського Союзу передбачають впровадження протягом нетривалого перехідного періоду стратегії сталого(екологічно збалансованого) розвитку не лише на рівні документів, а й її реалізацію на практиці.

Волинською обласною державною адміністрацією постійно вживаються заходи щодо розвитку природно-заповідної справи в області: відбувається погодження створення нових територій та об'єктів природно-заповідного фонду, розроблена Регіональна схема формування екологічної мережі Волинської області.

У 2022 році:

– рішенням Волинської обласної ради від 15.09.2022 № 18/9, по вулиці Кафедральній у м. Луцьку створено ботанічну пам'ятку природи місцевого значення «Дуб біля будинку Косачів», площею 0,002 га;

- рішенням Волинської обласної ради від 15.09.2022 № 18/10 створено пралісову пам'ятку природи місцевого значення «Гадючинські природні ліси», площею 62,7 га, в межах земель лісового фонду ДП«Маневицьке лісове господарство»: Карасинське лісництво квартал 5 виділ 39, квартал 10 виділи 3, 17;

- рішенням Волинської обласної ради від 15.09.2022 № 18/11 змінено межі загальнозоологічного заказника місцевого значення «Буг», площею 3556,6 га, на території Ковельського району, в межах земель Вишнівської сільської ради – 928,7 га, Рівненської сільської рада – 1254,9 га; ДП «Любомльське ЛГ» (1373 га): Забузьке лісництво кв. 8, 10 вид. 1-15, 24, 25; кв. 24, 28, 39, 41, 42; Гущанське лісництво кв. 1 вид. 19, 21, 22, 33, 34; кв. 19 вид. 38; кв. 34, 35 вид. 1-25, 29, 31, 32; кв. 37 вид. 1, 6, 13, 16-24, 26; Замлинське лісництво кв.2 вид. 11-13; кв. 11 вид. 5-6, 10-13, 19, 20, 27-30, 37-39; кв. 12 вид. 1, 7, 8, 13, 16, 17, 20, 23-28; кв.16 вид. 21-25, 29; кв. 20, 21 вид. 1-6, 10, 11, 19-22, 50; кв. 36 вид. 1, 6-13; кв. 55; Мосирське лісництво: кв. 71, 72.

Станом на 01 січня 2023 року на території Волинської області знаходиться 399 територій та об'єктів природно-заповідного фонду, з них 27 – загальнодержавного значення та 372 – місцевого значення. Площа заповідності області складає 220785,53 га.

Загальна площа природно-заповідного фонду з врахуванням тих територій, що увійшли до складу інших (ботанічних пам'яток природи, заказників у складі національних природних парків тощо), становить 236013,892 га.

На сьогодні питома вага площі заповідності в області складає 11,715 %. Враховуючи, що більше 15 тис. га територій та об'єктів природно-заповідного фонду місцевого значення увійшли до складу територій загальнодержавного значення, фактична площа заповідності області становить – 10,963%.

Природно-заповідний фонд Волинської області за категоріями розподілено згідно з таблицею 1.

Розподіл природно-заповідного фонду за категоріями

Таблиця 1

Категорії об'єктів ПЗФ	Об'єкти ПЗФ			
	К-сть, од.	разом		% площі окремих категорій до загальної площі ПЗФ
		усього	у т. ч. надана в постійне користування	
1	2	3	4	5
Природні заповідники	1	2975,7	2975,7	1,26
Національні природні парки	3	121767,84	30289,9	51,61
Заказники, усього	225	95344	X	40,41
в т. ч. ландшафтні	38	20640,1	X	8,75
лісові	39	5723	X	2,43
ботанічні	34	2642,7	X	1,12
загальнозоологічні	35	37241,97	X	15,78
орнітологічні	15	3586,1	X	1,52
іхтіологічні	1	46	X	0,02
гідрологічні	62	25374,03	X	10,75
загальногеологічні	1	90,1	X	0,04
Пам'ятки природи, усього	130	679	X	0,29
в т. ч. комплексні	1	30	X	0,01
ботанічні	100	311,75	X	0,13
зоологічні	7	44,5	X	0,02
гідрологічні	18	201,95	X	0,09
пралісові	4	90,8	X	0,04
Заповідні урочища	27	15064,02	X	6,38
Ботанічні сади	1	10	X	0,004
Парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва	12	110,63	X	0,05
РАЗОМ	399	236013,892	33265,63	100,00

5.4.2. Водно-болотні угіддя міжнародного значення

В Україні питання охорони, використання та відтворення водно-болотних екосистем регулюються Законом України “Про охорону навколишнього природного середовища” та Водним кодексом України. Пріоритетами національної політики у цій сфері охорони є виявлення цінних водно-болотних угідь, забезпечення їх охороною, а також екологічно безпечне використання їх ресурсів.

Реалізація на практиці пріоритетів щодо поліпшення збереження водно-болотних угідь можлива лише за умови об'єднання зусиль усіх державних та недержавних установ та організацій, всього населення країни.

Під особливим наглядом та охороною в області перебувають водно-болотні угіддя міжнародного значення із переліку «Рамсарської конвенції про водно-болотні угіддя, що мають міжнародне значення, головним чином як середовище існування водоплавних птахів»: «Шацькі озера» (1995 р. – 13 039 га;

2002 р. – розширена до 32 850 га), «Заплава річки Прип'ять» (12 000 га), «Заплава річки Стохід» (10 000 га) (Постанова Кабінету Міністрів України № 935 від 23.11.1995 р.).

До Рамсарського списку розпорядженням Кабінету Міністрів України № 818-р від 24.10.2012 р. включений рідкісний еумезотрофний Черемський болотний комплекс, що має абсолютний заповідний режим.

Основна мета затвердження цих об'єктів, відповідно до Рамсарської конвенції, – збереження найцінніших водно-болотних угідь у природному стані при проведенні невиснажливої традиційної господарської діяльності.

Водно-болотні угіддя слугують місцями зупинки водоплавних і навколводних птахів під час міграційних перельотів. Ці угіддя повністю або частково, згідно з резолюцією комітету Бернської конвенції, віднесено до меж ІВА (Important Bird Area) – територій міжнародного значення, що підтримують життєдіяльність багатьох видів водно-болотних птахів.

Під час весняних та осінніх міграцій в Шацькому озерному краї Волинської області зупиняються понад 100 тис. особин птахів, тому що тут перетинаються два потужних міграційних шляхи: Поліський широтний та Біломоро-Балтійсько-Середземноморський.

Найчисельнішими під час міграцій є гуси і качки, особливо гуска сіра *Anser anser* (L.), а також мартин звичайний (річковий) *Larus ridibundus* L., *Fulica atra*, норець великий (пірникоза) *Podiceps cristatus* (L.), чайка *Vanellus vanellus* (L.), кулики: коловодник звичайний (травник) *Tringa totanus* (L.), кулик болотний *Limosa limosa* (L.).

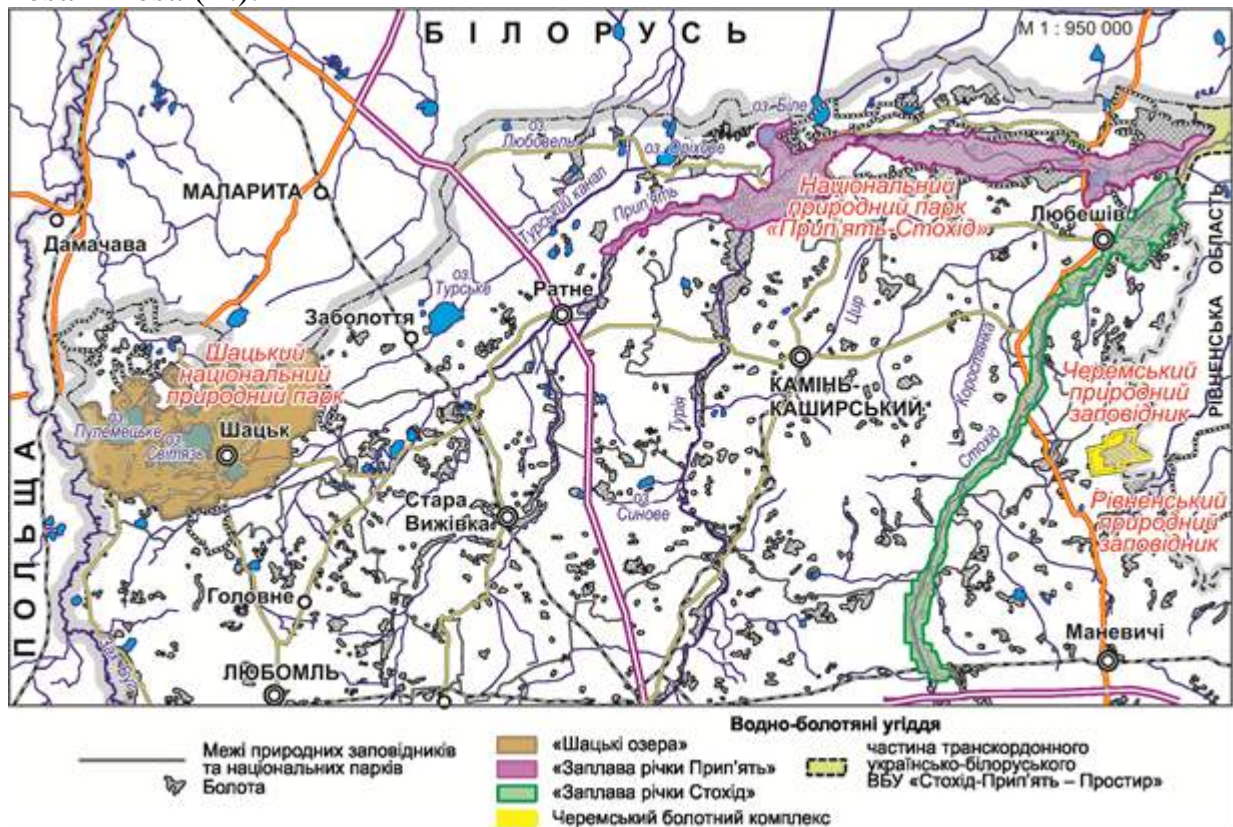

Рис. 5.1.1. Водно-болотні угіддя міжнародного значення у межах Волинської області (складено із використанням матеріалів «Волиньводпроект»)

Водно-болотні угіддя міжнародного значення «Шацькі озера», включають межі Шацького національного природного парку - 32850га, в т.ч. 6932 га водойм, 1344 га боліт і торфовищ, 4763 га лук. Угіддя є частиною унікального озераного комплексу, що відіграє дуже важливу роль не тільки в охороні болотяної фауни та флори, але й як місце гніздування та міграції значної кількості водно-болотних птахів.

Протягом звітного періоду на ВБУ „Шацькі озера” продовжувались роботи, в т. ч. наукові дослідження.

На сьогодні, водно-болотні угіддя «Шацькі озера» за оцінками науковців знаходяться в доброму стані та під постійним моніторингом за різними складовими екосистем.

Черемське болото, яке в більшій своїй частині знаходиться в межах Черемського природного заповідника (ПЗ) відповідно до розпорядження Кабінету Міністрів України №818-р від 24.10.2012 року набуло статус міжнародного значення.

Водно – болотний масив має велике наукове значення і являється ядром біорізноманіття Західного Полісся, має абсолютний заповідний режим.

В Черемському ПЗ нараховується близько 800 видів вищих судинних рослин, з них велика кількість зростає на Черемському болотному масиві такі, як Росичка англійська, Росичка середня, Альдрованда пухирчаста й інші, та Шейхцерія болотна, яка є наче візиткою й зображена на логотипі заповідника. На території водно – болотного масиву є два озера: Редичі й Черемське, де зафіксовані рідкісні види риби такі, як уклейка, щипавка звичайна, верхівка, тощо. Однією з найрізноманітніших груп тварин Черемського болота є птахи, з них багато видів мають тут постійне гніздування. Окремі види птахів занесені до Додатку II Бернської конвенції: бугай, волове очко, гаївка болотна, жовна чорна, канюк звичайний, тощо. Окрім гніздування таких рідкісних птахів, як скопа, зміїд, журавель сірий, Черемське болото є чудовою кормовою базою для багатьох перелітних птахів. Через територію болотного масиву пролягають міграційні шляхи перельотів водно-болотних птахів.

На території Черемського озерно – болотного комплексу проходить канал, який забезпечує гідрологічний баланс усіх водно – болотних угідь. Канал є центром розмноження та міграції в'юна, щипавки звичайної, які занесені до Додатку III Бернської Конвенції, як види, що підлягають особливій охороні. Завдяки зв'язку каналу з озером сюди на нерест приходять чимало видів інших риб.

Внаслідок процесів, що відбуваються в каналі проходять негативні явища, такі як замулення, заростання прибережною рослинністю. Отож, з метою покращення гідрологічного режиму каналу та з метою покращення життєдіяльності тваринного й рослинного світу проводилась розчистка західної частини центрального каналу від загатів та завалів. Вздовж каналу вирубані вербові чагарники. Працівниками охорони із русла каналу проведена розчистка від гілок дерев. В урочищі «Гвуздець» побудований місток. Проведена робота по

розширенню русла, штучно зроблені перетоки засипані ґрунтом, а також важко прохідні місця доріг.

Науковцями Черемського ПЗ ведуться спостереження за станом флори й фауни, на постійних пробних площах, які закладені в усіх екотопах заповідника. З них 5 моніторингових ділянок функціонує на водно – болотному масиві.

На озері Черемське встановлена водомірна рейка, де ведуться спостереження за рівнем води. Через водно – болотний масив пролягає ценотичний профіль (протяжністю 3 км.), де також проводяться спостереження за тваринним й рослинним світом заповідника.

З метою охорони водно – болотних угідь постійно проводяться екологічні заходи у вигляді бесід та лекцій.

Два водно-болотні угіддя міжнародного значення (основна частина ВБУ «Заплава Прип'яті», загальною площею 12000 га та крайня північна частина ВБУ «Заплава Стоходу», загальною площею 10000 га), знаходяться на території національного природного парку «Прип'ять-Стохід».

Загалом екологічний стан ВБУ на території НПП «Прип'ять-Стохід» задовільний. Такому стану справ сприяла, зокрема стабілізація гідрологічного режиму на ключовій ділянці: р.Прип'ять - Вижівський водозабір - канал Вижівський - оз.Біле, а також на ділянці р. Прип'ять від Вижівського водозабору до кордону з Рівненською областю (стабілізація спостерігається упродовж 2 останніх років).

На території зазначених вище ВБУ протягом вегетаційного періоду і періоду масового розмноження тварин, поряд з цим були загалом стабільні рівні води на усіх водоймах НПП, що забезпечило разом з охороною території НПП їх оптимальне відтворення.

Національний природний парк «Прип'ять-Стохід» (далі – парк) займає площу 39315,5 га, і з моменту утворення (2007 р.) ландшафтне та біологічне різноманіття взяте під посилену охорону.

На території парку знаходяться частини 2 водно-болотних угідь міжнародного значення: «Заплава Прип'яті» та «Заплава Стоходу», а також транскордонне водно-болотно-угіддя «Стохід-Прип'ять-Простир» (українсько-білоруське водно-болотне угіддя). На цих територіях під особливу охорону взяті місця зростання рідкісних видів рослин і місця поширення рідкісних видів тварин, головним чином водоплавні та болотні види птахів, які у період міграцій утворюють скупчення до 20 тисяч особин.

5.4.3. Біосферні резервати та Всесвітня природна спадщина

Біосферні резервати створені для вирішення найважливіших питань по проблемах охорони природи і збереження біологічного різноманіття і біологічних ресурсів. Концепція біосферного резервата була розроблена в 1974 році робочою групою програми «Людина і біосфера» МАВ ЮНЕСКО.

В існуючій на сьогодні в Україні мережі національних природних парків Шацький НПП, виходячи з ландшафтних позицій, представляє озерні, та болотні

екосистеми західнополіського типу, і за характером озерного комплексу, флористичними, фітоценотичними і геоморфологічними особливостями, за характером орнітофауни не має аналогів в Україні. У результаті вивчення рослинного покриву та тваринного світу Шацького НПП (на площі 32830 га) підтверджено важливе природоохоронне значення цього об'єкта для збереження біоти регіону Західного Полісся в цілому. Разом з тим репрезентативність Шацького парку ще не відповідає сучасним вимогам до природоохоронних територій такого рангу і потребувала підвищення.

З поліпшення збереження, відтворення, а також раціонального використання унікальних поліських комплексів Шацького поозер'я, посилення охорони водно-болотних угідь міжнародного значення і сприяння розвитку міжнародного співробітництва в галузі збереження біологічного та ландшафтного різноманіття Указом Президента України за № 992/99 від 16 серпня 1999 року територію парку розширено на 16166,6 га і становить 48977 га.

Рішенням 17-ї сесії Бюро Координаційного Комітету ЮНЕСКО-МАВ від 29 березня 2002 року Шацькому національному парку було надано статус «Шацького біосферного резервату ЮНЕСКО МАВ».

За результатами рішень Бюро Координаційного Комітету ЮНЕСКО МАВ адміністрації Шацького парку, було запропоновано провести відповідну роботу по розширенню території «Шацького резервату біосфери» за рахунок земель, що знаходяться на південному заході та півночі і межують із державним кордоном України, що дозволило б поєднати міждержавні природоохоронні території для збереження біорізноманіття та сталого розвитку і соціально-економічного стану регіону.

Після розширення Шацький НПП в існуючих границях має високий рівень статично-об'єктної репрезентативності щодо флори та рослинності і практично забезпечує повне виявлення біорізноманітності Західнополіського регіону. З включенням у межі парку оригінальних лісових масивів ДП «Шацьке УДЛГ», зокрема урочищ «Тугор», «Втенське», «Красний Бір», «Ялинник» флористичне і фітоценотичне представництво значно зросло. До того ж північно-західна приєднана частина сучасної території Шацького НПП є досить різноманітною і в геоморфологічному, і в ботанічному, і в лісівничому відношеннях.

В межах території приєднання знаходяться найбільші підвищення у рельєфі (околиці с.Ростань), представлені моренними горбами та підвищеннями з близьким заляганням крейди, що значно розширило спектр екологічних умов Шацького НПП. Особливості геологічних відкладів та рельєфу зумовлюють розподіл рослинності та формування рослинних угруповань, структуру екологічних рядів.

Характеризуючи рослинність цієї частини, слід зазначити, що переважаючими по площі тут є різновікові соснові та вільхові ліси. Соснові бори представлені насадженнями широкого екологічного спектру – від сухих до мокрих; значною є участь лісових культур сосни різного віку. Так, моренні гряди вкриті сосняками кладонієвими (з перевагою кладонії оленячої, лісової, бокальчатої, цетрарії ісландської та участю ксерофітів - костриці овечої, булавоносія сіруватого тощо). Зрідка трапляються й куртини сосни з домінуванням мучниці

звичайної в наземному покриві; як правило вони формуються в місцях, пройдених лісовими пожежами. Екологічний ряд соснових фітоценозів є типовим для Полісся: на вершинах горбів формуються соснові ліси лишайникові, нижче по схилу – вересові, далі їх заміщують зеленомохові, орляково-чорницеві, молінієві, лохинові, багнові та сфагнові угруповання). Соснові ліси сфагнові з подальшим підвищенням рівня обводненості і застійності води змінюються рідколісними сосново-пухівково-сфагновими болотами (наприклад, болото Втенське). Відмічено й фрагменти таких цікавих асоціацій як сосняки мітлицеві (постпірогенні та постпасквальні варіанти сукцесійних змін соснових лісів), а також сосняки лерхенфельдієві, що приурочені до моренних відкладів.

Підвищення з близьким заляганням крейди зайняті насадженнями неморального типу з перевагою граба, дуба, участю ільма та вільхи в пониженнях. В таких насадженнях зростає багато рідкісних видів рослин-мегатрофів, але домінантами трав'яного покриву переважно є зірочник гайовий, яглиця, квасениця, деколи трапляється участь плюща в приземному ярусі фітоценозів.

Вільхові ліси, як правило, заболочені, і представлені вільшняками побережноосоковими з участю болотного різнотрав'я, кропивними, а на сухіших ділянках – вільшняками гравілатовими.

Фрагментарно представлені похідні березові (звичайномітлицеві, чорницеві, жіночопаротеві) та осикові ліси. Останні, як правило, формують кільцеві смуги довкола блюдцеподібних середлісових западин. Відмічені й угруповання тополі білої, вірогідно антропогенного походження.

5.4.4. Формування Смарагдової мережі

Угодою про асоціацію між Україною та ЄС визначено ряд зобов'язань в сфері охорони навколишнього природного середовища, зокрема і тих, що мають відношення до природоохоронних територій.

Так на виконання Угоди про асоціацію розроблена Смарагдова мережа, яка має переважно ті самі основи формування, що й НАТУРА 2000, але діє за межами Європейського Союзу, розвиваючи загальноєвропейський підхід щодо охорони типів природних оселищ.

Об'єкти в межах Смарагдової мережі разом із територіями НАТУРА 2000 становлять ядро Загальноєвропейської екологічної мережі (PanEuropean Ecological Network (PEEN)), яка також підтримується Бернською конвенцією. Держави – члени Європейського Союзу виконують вимоги Бернської конвенції шляхом розвитку мережі НАТУРА 2000, а території особливої охорони НАТУРА 2000 відповідають територіям особливої природоохоронної значення Смарагдової мережі.

Повний перелік Смарагдової мережі України, затверджений Постійним комітетом Бернської конвенції, включає 377 територій. Постійним комітетом Бернської конвенції 06 грудня 2019 року затверджено оновлений перелік об'єктів Смарагдової мережі України, в які увійшли 15 територій Смарагдової мережі Волинської області.

Території національних природних парків Шацького та Прип'ять-Стохід, а також Черемського природного заповідника мають статус водно-болотних угідь міжнародного значення відповідно до Рамсарської конвенції про водно-болотні угіддя, що мають міжнародне значення, головним чином як середовище існування водоплавних птахів.

5.5. Еколого-освітня та рекреаційна діяльність у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду

Волинська область володіє значними туристично-рекреаційними ресурсами, які використовуються не в повній мірі та мають потенціал для організації відпочинку та оздоровлення, в'їзного та внутрішнього туризму, екскурсійної діяльності.

Варто зазначити, що у вересні 2022 року затверджено Програму розвитку туризму на Волині протягом 2022-2026, розроблену департаментом зовнішніх зносин, залучення інвестицій та з питань туризму і курортів Волинської обласної державної адміністрації.

До слова, на Волині під охороною держави перебувають 1534 об'єкти культурної спадщини, нараховується 20 історичних населених місць, два історико-культурні заповідники, 265 озер, 231 рекреаційна зона та три Національні природні парки.

Реалізація заходів програми розвитку туризму на 2022-2026 роки дозволить розширити мережу закладів туристичної інфраструктури області, підвищити якість туристичних послуг та безпеку туристів, поживавити розвиток сільського туризму, підвищити рівень зайнятості населення, утримувати в належному стані об'єкти історико-культурної спадщини, збільшити кількість туристичних відвідувань краю та надходження від туризму до бюджетів усіх рівнів, зокрема від туристичного збору.

Серед заходів програми:

- обстеження пляжів, місць масового відпочинку, функціонування рятувальних постів;
- ведення електронного каталогу інвестиційних проєктів у сфері туризму;
- створення та облаштування еколого-освітніх стежок і туристичних маршрутів на територіях та об'єктах природно-заповідного фонду;
- розробка спільних вело-, піших та інших маршрутів між близько розташованими національними парками та в межах рекреаційних пунктів області;
- розвиток мережі велоінфраструктури;
- сприяння облаштуванню туристичних об'єктів та прилеглих до них територій під'їздами, зупинками, туалетами тощо;
- установлення інформаційно-вказівних знаків до об'єктів туристичної інфраструктури українською та англійською мовами;
- створення сучасних туристично-інформаційних центрів;
- проведення конкурсу проєктів громадських ініціатив, спрямованих на розвиток туризму в області;
- створення та поновлення Е-реєстру екскурсіводів, гідів-перекладачів;

- проведення досліджень щодо створення та визнання природних територій курортами місцевого та державного значення;
- виготовлення друкованої продукції, промоматеріалів щодо туристичних можливостей області тощо.

Загалом, на території області функціонують 2 природоохоронні, науково-дослідні, рекреаційні установи загальнодержавного значення – Шацький національний природний парк та національний природний парк «Прип'ять-Стохід», на території яких, відповідно до функціонального зонування, виділено зони стаціонарної та регульованої рекреації.

Варто зазначити, що у перспективних планах оголошення рекреаційної зони Шацьких озер курортом державного значення та залучення інвестицій у будівництво цілорічних закладів санаторно-курортного типу. У результаті прогнозованих очікувань – створення позитивного туристичного іміджу курорту на державному та міжнародному рівні, оскільки до реноме Шацька як відпочинкового центру додається ще й статус оздоровчого.

Шацький НПП базується на системі природоохоронних і рекреаційних територій, доріг, туристично-екскурсійних маршрутів, центрів обслуговування, населених пунктів, в якій виділена головна під'їзна транспортно-екскурсійна дорога Ковель – Любомль – Брест, що пересікає парк з півдня на північ, визначаючи основні в'їзди в парк південний – Любомльський і північний – Брестський.

Структура території Шацького національного природного парку прийнята з врахуванням сучасного та перспективного господарського і рекреаційного використання територій і базується на комплексному аналізі, характеристики і оцінки його природних ресурсів.

Багаті рекреаційно-курортні ресурси району розташування Шацького НПП роблять його перспективним для організації відпочинку, туризму, санаторного лікування.

Система доріг і туристичних маршрутів об'єднує територію в єдину планувальну систему і сприяє оптимальному обслуговуванню і ознайомленню з ландшафтами і видатними місцями парку.

Озера Світязь, Пісочне, Пулемецьке, Люцимер, Соминець, Кримно, Чорне і прилеглі до них території, являються традиційними місцями масового організованого і не організованого відпочинку, і складають територію, яка найбільш піддається впливу урбанізації. Вона представлена типовим Поліським ландшафтом з рівнинним рельєфом та відкритими просторами прилеглими, як правило, до озер заболоченими територіями, та лісовими масивами, що складаються з соснових, дубових, вільхових, і березових насаджень.

Варто зазначити, що значна робота проведена лісгосподарськими підприємствами області в частині створення та розміщення рекреаційних пунктів короткочасного відпочинку вздовж автомобільних доріг, навколо озерних та річкових комплексів області в межах лісового фонду.

Волинські ліси – це потужний потенціал для розвитку туризму. Волинь має унікальні туристично-рекреаційні та природні ресурси, однак, не завжди цей

ресурсний потенціал використовується ефективно. Тому облаштування волинськими лісівниками рекреаційних пунктів допомагає зробити регіон туристично привабливим як для місцевих жителів, так і для іноземних туристів та потенційних інвесторів. Зокрема, йдеться про зони відпочинку у Ковельському, Володимир-Волинському, Прибузькому, Маневицькому, Колківському лісових господарствах, ДП «СЛАП «Ратнеаголіс». Загалом у лісах Волині облаштовано 127 великих та 655 малих зон відпочинку.

Водні ресурси області мають значний нереалізований потенціал і можуть служити основою для будівництва на їх берегах будинків і баз відпочинку, пансіонатів, створення рекреаційних зон короткочасного відпочинку.

5.6. Державна політика та заходи збереження біорізноманіття

Природоохоронні заходи, спрямовані на збереження біорізноманіття в області, виконувалися в межах реалізації Регіональної екологічної програми «Екологія 2016 – 2022», затвердженої рішенням Волинської обласної ради від 10.02.2016 № 2/27 (зі змінами) та місцевих програм екологічного спрямування.

У 2022 році за кошти місцевих бюджетів (в тому числі фондів охорони навколишнього природного середовища) виконувалися наступні заходи:

- виготовлення технічної документації із землеустрою щодо встановлення меж загальнозоологічного заказника місцевого значення «Озерянський» на території Турійської СТГ - 20,0 тис. гривень;

- розроблення технічної документації із землеустрою щодо інвентаризації земельної ділянки для збереження та використання парку-пам'ятки садово-паркового мистецтва «Горохівський» - 32,0 тис. гривень;

- підготовка експертного висновку та наукового обґрунтування щодо зміни меж об'єктів ПЗФ на території Луцької МТГ - 50,0 тис. гривень;

- утримання територій та об'єктів природно-заповідного фонду (Черемський природний заповідник) - 29,8 тис. гривень;

- утримання територій та об'єктів природно-заповідного фонду на території Луцької МТГ - 34,74 тис. гривень;

- розроблення схеми екологічної мережі Ковельської МТГ - 49,0 тис. гривень;

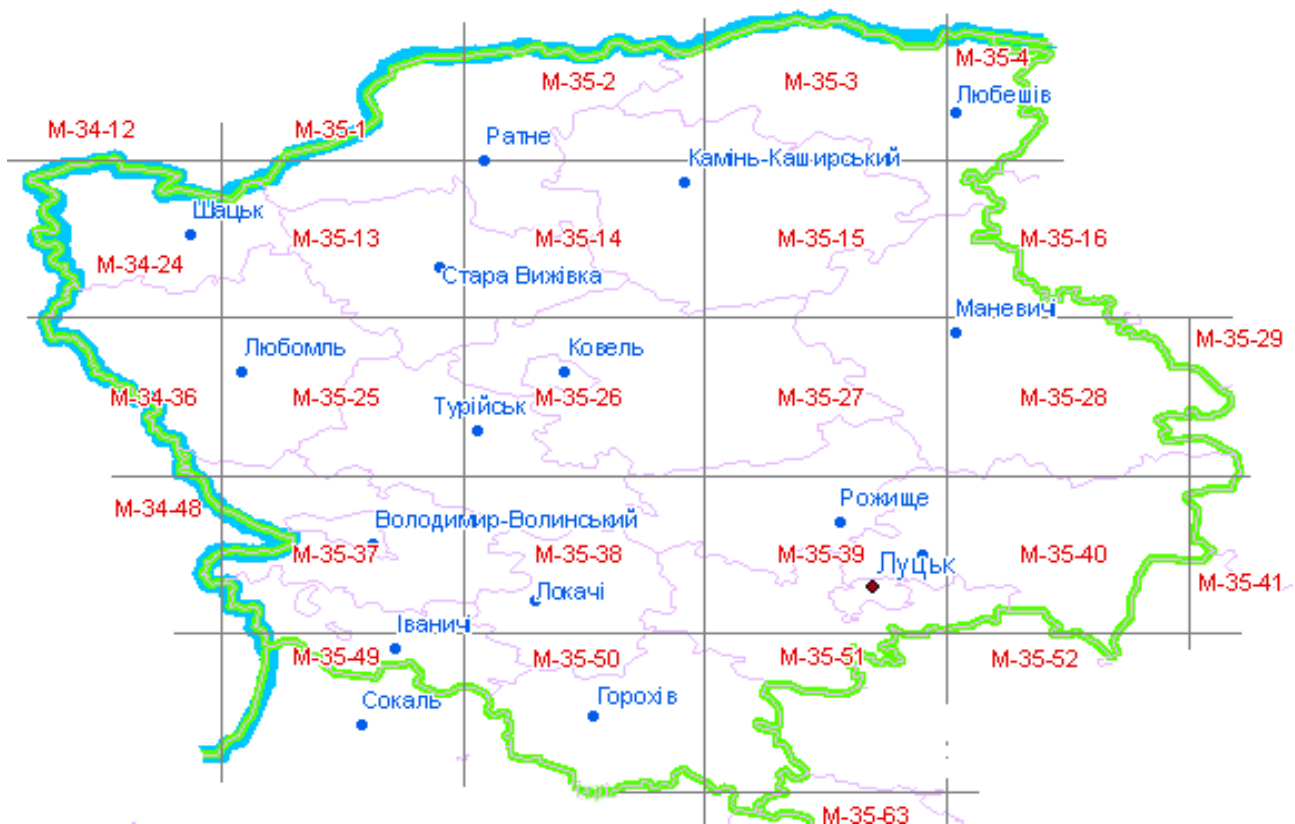
- збереження тварин, занесених до Червоної книги (придбання кормів) - 20,0 тис. гривень;

- запобігання поширенню чужорідних видів рослин, які загрожують природним екосистемам на території Луцької МТГ - 74,6 тис. гривень та Ковельської МТГ - 150,0 тис. гривень.

6. Земельні ресурси та ґрунти

6.1. Структура та стан земель

6.1.1. Структура та динаміка основних видів земельних угідь

Земельний фонд області за станом на 01.01.2023 року становить 2014,4 тис. га, з них 1047,5 тис. га або 52% відсотка займають сільськогосподарські угіддя, що свідчить про високий рівень сільськогосподарської освоєності земель. За останні 15 років у структурі земельного фонду Волинської області відбулися незначні зміни, загальна площа земель залишилася незмінною (2014,4 тис. га). Площа сільськогосподарських угідь збільшилась на 0,4 %.

Важливим показником, який характеризує територію з екологічного погляду є наявність відкритих земель без рослинного покриву, до котрих відносять яри, кам'яністі місця та піски. Проте землі без рослинного покриву розміщені на території області нерівномірно. Екологічно нестабільні землі переважають у північних районах області. Це можна пояснити ґрунтово-геологічними умовами поліського регіону. Найбільшу кількість земель без рослинного покриву зосереджено на території Володимир-Волинського району. Практично відсутні порушені землі без рослинного покриву у південних та центральних районах області.

Найменш аграрно освоєними є північні райони області, частка орних земель у їх структурі не перевищує 20 %. Найменше орних земель у Шацькому, Любешівському, Маневицькому, Камінь-Каширському районах. Це зумовлено високою лісистістю та наявністю природоохоронних об'єктів.

На основі різночасового аналізу структури землекористування вдалося встановити певні особливості: у межах поліської частини Волинської області переважають території, які збереглися у природному стані, а саме: ліси та лісовкриті території, луки й пасовища; у південних лісостепових районах переважають антропогенно змінені землі – землі сільськогосподарського призначення.

Структура земельного фонду області свідчить, що більше половини території зайнято сільськогосподарськими землями.

6.1.2. Стан ґрунтів

Ґрунти є одна із найважливіших складових частин природних комплексів, оскільки вони утворилися внаслідок взаємодії компонентів ландшафту.

Ґрунтовий покрив області надзвичайно строкатий, особливо в поліській зоні, що зумовлено впливом геологічних і геоморфологічних особливостей місцевості, клімату й рослинності. Поряд із ґрунтами, які мають високу природну родючість, наявні низькородючі, що мають відповідні фізико-хімічні особливості, запаси поживних речовин, гранулометричний склад й інші показники. Це впливає на розміщення сільськогосподарських культур, технологію їх вирощування, концентрацію та спеціалізацію виробництва, на величину і якість урожаю.

Відмінні особливості природних умов Полісся й Волинської височини позначилися на процесах ґрунтоутворення. На Поліссі переважають дерново-підзолисті, дернові оглеєні, лучно-болотні, торф'яно-болотні та торфові на торфовищах низинних, а на Волинській височині – сірі й темно-сірі опідзолені та чорноземи, на заплавах приток Західного Бугу й Стиру – торф'яно-болотні та торфові на торфовищах низинних.

Торфові ґрунти охоплюють 244,3 тис. га, або 12,9 %. Займають найбільші площі в долині річки Прип'ять та межиріччя Турії й Стоходу північніше Камінь-Каширського, а також межиріччя Стоходу та Стиру північніше від Маневич і на північний захід від Любомля до Західного Бугу. Площа всіх типів ґрунтів на території Волинської області сягає 1903,0 тис. га.

У структурі ґрунтового покриву Волинської області значні площі – 1076,7 тис. га (56,7 %) – займають гідроморфні ґрунти; серед них – лучно-болотні, болотні, торфово-болотні й торфові – 411,4 тис. га (21,7 %). Вони поширені майже в усіх адміністративних районах, із них площа антропогенно-змінених ґрунтів, що утворилися внаслідок осушення, становить 59,2 тис. га (3,1 % загальної площі сільськогосподарських угідь) і має тенденцію до зростання.

Реакція ґрунтового розчину відіграє важливу роль у розвитку рослин і ґрунтових мікроорганізмів, впливає на швидкість і напрямок перебігу в ньому хімічних і біохімічних процесів. Засвоєння рослинами елементів живлення, інтенсивність мікробіологічної життєдіяльності, мінералізація органічної речовини, розкладення ґрунтових мінералів і розчинення різноманітних важкорозчинних сполук, коагуляція і пептизація колоїдів та інші фізико-хімічні процеси великою мірою визначають реакцію ґрунту.

Для забезпечення нормального розвитку сільськогосподарських культур в

умовах зростаючого забруднення оточуючого середовища ґрунти потребують тривалого екологічного обстеження – моніторингу.

В області моніторинг за станом забруднення ґрунтів здійснюють:

- Волинська філія ДУ «Держґрунтохорона»;
- Державна екологічна інспекція у Волинській області;
- Головне управління Держгеокадастру у Волинській області.

Волинською філією щорічно проводиться агрохімічне обстеження та паспортизація земель сільськогосподарського призначення у господарствах всіх форм власності і сільських радах на площі близько 100 тис. гектарів, з якої відбирається 12 – 13 тисяч ґрунтових зразків і проводяться до 60 тисяч аналізів з метою визначення показників родючості ґрунтів і рівнів забруднення їх важкими металами, радіонуклідами і залишковими кількостями пестицидів. На основі цих досліджень проводиться узагальнення отриманих результатів агрохімічного обстеження ґрунтів за типами сільськогосподарських угідь, розробляються агрохімічні картографи та паспорти кожного поля (ділянки) та конкретні науково обґрунтовані рекомендації по ефективному, екологічно безпечному застосуванню агрохімічних заходів.

6.1.3. Деградація земель

Однією з найважливіших оцінок стану навколишнього природного середовища є родючість ґрунтів, збереження якої залишається ключовою проблемою охорони природи і благополучної життєдіяльності людей. Показником родючості є вміст органічної речовини ґрунту, основну частину якої складає гумус. Він визначає рівень природної родючості ґрунту, вміст елементів мінерального живлення рослин і його фізико-хімічні властивості. Гумус відіграє важливу роль у ґрунтоутворенні і розвитку родючості, в формуванні профілю ґрунту у всіх природних зонах, причому характер цієї участі в значній мірі обумовлений складом гумусових речовин.

Досвід показує, що в сільськогосподарських підприємствах, особливо останніми роками, порушуються землеробські технології господарювання – не дотримуються сівозміни, вносяться низькі норми органічних і мінеральних добрив, не виконується вапнування кислих ґрунтів. Все це призводить до недобору врожаю і зниження родючості ґрунтів, погіршення екологічної ситуації в цілому. Під деградацією ґрунтів слід розуміти погіршення властивостей, родючості і якості ґрунту, яке обумовлено зміною умов ґрунтоутворення внаслідок впливу природних або антропогенних чинників. У більш широкому розумінні поняття «деградація ґрунтів» охоплює як погіршення основних якісних показників родючості без помітних ознак руйнування або зникнення генетичних особливостей ґрунтів, так і фізичне руйнування ґрунтових горизонтів аж до втрати ґрунтом не лише своїх функцій як середовища існування, а й повного його фізичного зникнення. Це негативне явище супроводжується зменшенням вмісту гумусу, руйнуванням структури та зниженням родючості ґрунтів. Деградація ґрунтів, а нерідко і повне їх виключення із сільськогосподарського використання, відбувається внаслідок процесів водної та вітрової ерозії, дегуміфікації,

декальцинації, переущільнення сільськогосподарською технікою, нераціональної експлуатації зрошувальних систем, яка призводить до підтоплення і заболочування, вторинного засолення й осолонцювання ґрунтів, через порушення агротехніки, заростання бур'янами та чагарниками, незбалансоване застосування мінеральних добрив, забруднення токсичними речовинами, радіонуклідами, нерегульоване випасання худоби, тощо.

За умов екстенсивного господарювання особливо розвивається агрохімічна й агрофізична або землеробська деградація ґрунтів. Для агрохімічної характерне підкислення ґрунту, зниження вмісту фосфору, калію, гумусу. Дослідження агрохімічного стану ґрунтів, дають змогу контролювати вміст цих елементів родючості. Оскільки ґрунтовий покрив області сформований переважно малогумусними ґрунтами легкого гранулометричного складу, що визначає їх низьку ємність вбирання та малу буферність, трансформація показників родючості може відбуватися в стислі терміни. Землеробська деградація призводить до порушення складу ґрунтового покриву, погіршення його водно-повітряного режиму, фізичних умов існування ґрунтової біоти і рослин. Усе це є першопричиною появи ерозійних процесів.

6.2. Основні чинники антропогенного впливу на земельні ресурси та ґрунти

Антропогенне навантаження на навколишнє природне середовище протягом багатьох десятиріч спричинило значну техногенну ураженість агросфери. Основними чинниками антропогенного впливу на земельні ресурси регіону є сільське господарство, промисловість та транспорт. Найбільшу загрозу становлять явища, які спостерігаються в ґрунтовому покриві, де внаслідок ерозії, відкритих розробок корисних копалин та будівельної сировини, забруднення хімічними речовинами і промисловими викидами, неправильної агротехніки деградовано й виведено з використання великі площі продуктивних земель.

За низької культури сільськогосподарського природокористування, недосконалості й відсутності спеціальної сільськогосподарської техніки посилюються несприятливі процеси у ландшафтних комплексах. Це призводить до того, що природне середовище втрачає притаманні йому властивості до саморегуляції. Через частий обробіток землі розпилюється поверхня ґрунту, здійснюється його ущільнення колесами важких тракторів і комбайнів. Однією з причин втрати родючості – є багаторазовий обробіток ґрунтів різними знаряддями за допомогою потужної і важкої техніки. Глобальною проблемою сьогодні є постійне зменшення вмісту гумусу, який відіграє провідну роль у формуванні ґрунту, його цінних агрохімічних властивостей.

Найбільш негативно впливає на земельні ресурси гірничодобувна галузь промисловості. Під час гірничодобувних робіт змінюються природні ландшафти місцевості, порушується ґрунтово-рослинний покрив. В регіоні недостатню увагу приділяють здійсненню рекультивації земель на місці відпрацьованих відкритим способом родовищ корисних копалин, відновленню родючості й народногосподарської цінності порушених земель.

6.3. Державна політика та заходи у сфері охорони земель

Аналізом існуючого стану факторів, що не сприяють поліпшенню ситуації в питаннях земельних відносин на території області, які в цілому негативно впливають на стан дотримання вимог законодавства про охорону земель, на ефективність системи державного управління земельними ресурсами, від чого залежить координованість діяльності органів виконавчої влади в області земельних відносин, слід віднести:

- відсутність матеріалів планування території області, районів, їх окремих частин (сільських рад та їх частин) з визначенням заходів реалізації державної політики та врахуванням державних інтересів під час планування території, історичних, економічних, екологічних, географічних і демографічних особливостей, етнічних та культурних традицій вказаних територій;

- відсутність відкоригованих у відповідності до умов сучасного розвитку планування і забудови та вимог діючого законодавства України генеральних планів населених пунктів, в тому числі міст обласного підпорядкування;

- відсутність затвердженої проектної документації по визначенню та встановленню водоохоронних зон та прибережних водозахисних смуг вздовж відкритих водойм на території області, включаючи природно-заповідний фонд;

- відсутність проектної документації по організації територій об'єктів природно-заповідного фонду, межі ПЗФ не винесені в натуру.

6.3.1. Практичні заходи

Система заходів у сфері охорони земель включає:

- 1) державну комплексну систему спостережень, тобто здійснення топографо-геодезичних, картографічних, ґрунтових, агрохімічних, радіологічних та інших обстежень і розвідування стану земель і ґрунтів, їх моніторинг.

- 2) розробку загальнодержавних і регіональних програм використання та охорони земель, документації із землеустрою в галузі охорони земель;

- 3) створення екологічної мережі;

- 4) здійснення природно-сільськогосподарського, еколого-економічного, протиерозійного та інших видів районування (зонування) земель, що включає в себе:

- поділ земель за цільовим призначенням з урахуванням природних умов, агробіологічних вимог сільськогосподарських культур, розвитку господарської діяльності та пріоритету вимог екологічної безпеки;

- установлення вимог щодо раціонального використання земель відповідно до району (зони);

- визначення територій, що потребують особливого захисту від антропогенного впливу;

- установлення в межах окремих зон необхідних видів екологічних обмежень у використанні земель або ґрунтів з урахуванням їх геоморфологічних, природно-кліматичних, ґрунтових, протиерозійних та інших особливостей відповідно до екологічного району (зони).

- 5) економічне стимулювання впровадження заходів щодо охорони та

використання земель і підвищення родючості ґрунтів здійснюється шляхом:

- надання податкових і кредитних пільг фізичним і юридичним особам, які здійснюють за власні кошти заходи щодо захисту земель від ерозії, підвищення родючості ґрунтів та інші заходи, передбачені загальнодержавними і регіональними програмами використання та охорони земель;
- звільнення землевласників і землекористувачів від плати за землю, за земельні ділянки, на яких виконуються роботи з меліорації, рекультивації, консервації земель та інші роботи щодо охорони земель на період тимчасової консервації, будівництва та сільськогосподарського освоєння земель відповідно до затвердженої документації із землеустрою;
- компенсування сільськогосподарським товаровиробникам недоодержаної частки доходу внаслідок консервації деградованих, малопродуктивних, а також техногенно забруднених земель;
- застосування прискореної амортизації основних фондів землеохоронного і природоохоронного призначення.

7. Надра

7.1. Мінерально-сировинна база

7.1.1. Стан та використання мінерально-сировинної бази

В надрах Волині знаходиться досить значний мінерально-сировинний потенціал. Мінерально-сировинна база області складається з корисних копалин паливно-енергетичного напрямку (газ, вугілля, торф) - 29,12%, сапропелю - 45,35%, сировини для виробництва будівельних матеріалів - 19,33%, прісних та мінеральних підземних вод - 5,73%, металічних та гірничохімічних корисних копалин - по 0,24%.

У межах області відоме одне розвідане родовище газу – Локачинське, яке введене в експлуатацію і передане в промислову розробку в 1999 р. Балансові (видобувні) запаси вільного газу по родовищу складають 1,022 млрд.м³, видобуток в 2017 р. склав 0,029 млрд.м³.

Крім того, в області налічується 2 нафтогазоперспективних об'єкта, підготовлені до глибокого буріння, перспективні ресурси (кат. С3) вільного газу на яких оцінюються в 1,553 млрд.м³, а нафти – 0,085 млн.т.

Важливе промислове значення для області має наявність власної паливно-енергетичної сировинної бази кам'яного вугілля. На сьогоднішній день в області налічується 11 розвіданих родовищ, запаси яких оцінюються в 67,4 млн.т. Розробка родовищ здійснюється 2-ма шахтами загальною виробничою потужністю 0,43 млн. т вугілля на рік і запасами 8,66 млн. т. У 2017 р. загальний видобуток по всіх діючих шахтах склав 75 тис. т. На стадії будівництва знаходиться ще одна шахта виробничою потужністю 0,9 млн. т вугілля за рік. У 2017 р. видобуток при проведенні гірничих робіт по шахті склав 1 тис. т. Підраховані запаси германію у вугіллі складають 218,3 т категорії С1. Підготовленого резерву під будівництво низки нових шахт на даний час в межах області не існує.

Одне з провідних місць за кількістю розвіданих родовищ посідає торф,

геологічні запаси якого у 2020 році налічують 419388 тис.т. На сьогоднішній день кількість родовищ – 308, балансових – 99, в тому числі 7 – розробляються.

Незважаючи на те, що видобуток органічних та мінеральних, досить часто карбонатних, відкладів сучасних озер та торфу за останні роки значно знизився, що в свою чергу спричинило дефіцит мінеральних добрив та їх суттєве подорожчання, вже найближчим часом можливе зростання попиту на торф і сапропель.

Всі балансові запаси сапропелю придатні для добрива, а деякі види органовапнистого і змішано-водоростевого типів можуть використовуватись для підкормки худоби і в медицині. Періодично розробляється 4 родовища сапропелю у Волинській області. ТОВ «Зендер-Україна» має спеціальні дозволи на розробку озера Біле в Старовижівському районі та озера Прибич в Любомльському районі; ТОВ «ДПЗКУ – Українські органічні ресурси» та ТОВ «Волиньсапрофос» - озера Синове в Старовижівському районі; ТОВ «Корнер Озерне» - озера «Мшане» у Ратнівському районі. У 2019 році на ділянці озера «Синове» ТОВ «Волиньсапрофос» видобуто 0,3 тис. т сапропелю.

Зруденіння міді представлені також самородною міддю в траповій формації Волино-Подільської металогенічної області. Розміри рудопроявів, в основному, не досягають промислових значень. Найбільш перспективним є Волинський рудний район (північна частина Волино-Подільської плити). За генезисом мідь самородна і супроводжується супутньою мінералізацією срібла, золота та платиноїдів. Найбільш вивченою у Волинському рудному районі є Турсько-Лугівське рудне поле. В 2016 році ВК «Геолог» відповідно до технічного завдання КП «ВОЛИНЬПРИОДРЕСУРС» проведено геолого-економічну оцінку ділянки мідних руд Жиричі, яка розташована в межах Поліської низовини на території Ратнівського району Волинської області. За результатами робіт запаси та ресурси комплексних (Au, Ag, Pt, Pd) мідних руд та міді апробовані рішенням ДКЗ України в якості сировини, придатної для виробництва товарних концентратів за технологією КП «ВОЛИНЬПРИОДРЕСУРС».

Вперше запаси комплексних золото-срібних руд міді враховані Держбалансом по родовищу Жиричі станом на 01.01.2017 р. Спеціальний дозвіл з метою видобування самородно-мідної руди надано КП «ВОЛИНЬПРИОДРЕСУРС». ДП «Українська геологічна компанія» завершені пошукові роботи в межах рудопроявів Волинського міднорудного району та прогнозних ресурсів категорії РЗ. За результатами робіт проведено районування з виділенням металогенічних районів: Волинського, Кухотсько-Вольського, Маневицького, в їх межах рудоносні поля і окремі рудопрояви (Заліси-Шменьки, Південно-Рафалівський), які можна вважати потенційними родовищами.

Таким чином, металічні корисні копалини в області представлені єдиним комплексним родовищем золото-срібних мідних руд – Жиричі, запаси якого вперше враховані Держбалансом в 2017 році. За результатами геологорозвідувальних робіт запаси та перспективні ресурси золото-срібних мідних руд апробовані рішенням ДКЗ України в 2016 році. Відзначена наявність прогнозних ресурсів супутніх корисних компонентів в руді – Pt та Pd.

ДП«Українська геологічна компанія» продовжуються пошуки самородної міді в межах Ратнівського рудного поля північно-західної частини Волинського рудного району.

Будівельна індустрія області базується на власній, в цілому добре розвиненій, сировинній базі крейди, каменю будівельного, піску будівельного та цегельно-черепичної сировини з загальною кількістю родовищ 85 (в т.ч. 2 об'єкта обліку), експлуатується 24 родовища (в т.ч. 1 об'єкт обліку).

Так, в області налічується 7 родовищ та 1 об'єкт обліку крейди із загальними запасами 27,11 млн. т, а до розробки залучено 2 родовища та 1 об'єкт обліку, на яких запаси крейди складають 11486,75 тис. т за категоріями А+В+С1. Видобуток сировини на цих родовищах у 2017 році склав 2,01 тис. т (1,11% від загального видобутку в Україні).

Дуже гострою для області є проблема будівельного піску (виготовлення бетону, силікатних виробів, будівельних розчинів, баластування залізниць, покриття автодоріг тощо). Із врахованих Державним балансом 36 родовищ та 1 об'єкту обліку, із загальними запасами піску 61252,43 тис. м³, до розробки залучено лише 14 родовищ із сумарними запасами піску 6577,95 тис. м³ за категоріями А+В+С1. Видобуток корисної копалини у 2017 році склав 304,33 тис. м³.

Цегельно-черепична сировина посідає одне з перших місць серед будівельних матеріалів і представлена 36 розвіданими родовищами, запаси яких складають 42977,85 тис. м³ за промисловими категоріями А+В+С1. На даний час розробляється 6 родовищ з запасами 5300,36 тис. м³ за промисловими категоріями А+В+С1. Видобуток сировини в 2017 р. склав 56,13 тис. м³.

В області налічується одне родовище піску для пісочниць локомотивів – Радошинське, запаси якого підраховані за категоріями А+В+С1 кількістю 1412 тис. м³. На даний час родовище не експлуатується.

Камінь будівельний представлений одним, але великим за обсягом розвіданих запасів (17,96 млн. м³) Малоосницьким родовищем базальту. Запаси корисної копалини були затверджені ще в 1986 році. Щебінь і камінь бутовий на будівельні об'єкти завозяться із сусідніх областей.

Ресурси бурштину в Україні достатньо значні. Розміщені вони у північній її частині, в межах Прип'ятського бурштиноносного олігоценового басейну. У 2016-2017 рр. отримані спецдозволи на видобування бурштину Західної частини ділянки родовищ Маневицьке 1, Маневицьке 2, Камінь-Каширське 1, Камінь-Каширське 2 (загалом 4 родовища) із прогнозованими запасами в 999621 кг.

Відповідно до інформації Державної служби геології та надр України, наданої листом від 14.08.2023 № 4618/05-2/2-23, у зв'язку із відсутністю фінансування «Загальнодержавної програми розвитку мінерально-сировинної бази України на період до 2030 року» дані щодо стану мінерально-сировинної бази Волинської області за 2022 рік буде підготовлена у вересні 2023 року. Тому, відомості щодо мінерально-сировинної бази області надаються станом на 01.01.2022.

Стан мінерально-сировинної бази приведено в наступних таблицях**

№	Баланс Сорт, марка корисної копалини	Кількість об'єктів обліку		Одиниця виміру	Балансові запаси на 01.01.2022		Погашення на 2021 рік	
		Всього	Розробляються		Всього	Розробляються	Видобуток	Втрати
Волинська область*								
ГОРЮЧІ КОРИСНІ КОПАЛИНИ								
Газоподібні корисні копалини								
1	Газ природний вільний	1	1	млн. м3	914	914	25	0
	Від всього в Україні, %	0,2	0,3		0,1	0,2	0,12	0

* об'єкти обліку запасів, які входять до складу комплексних родовищ

** У зв'язку із військовим станом, що введений в дію Указом Президента України від 24.02.2022 № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні», підпункту 4 пункту 1 постанови Кабінету Міністрів України від 12.03.2022 року №263 «Деякі питання забезпечення функціонування інформаційно-комунікаційних систем, публічних електронних реєстрів в умовах воєнного стану» та з метою відведення загрози національній безпеці, тимчасово призупинено доступ до публічних реєстрів та баз даних, розміщених на сайті ДНВП «Геоінформ України».

№	Корисна копалина	Кількість родовищ		Одиниця виміру	Балансові запаси на 01.01. 2022р.				Погашено	
		Всього	Розроб- люється		всього		що розробляються		Видо- буток	Втра- ти
					A+B+C1	C2	A+B+C1	C2		
ГОРЮЧІ КОРИСНІ КОПАЛИНИ										
Тверді корисні копалини										
1	Вугілля Кам'яне	11 1.06	2 .72	тис.т	67361 0.16		7113 .09		16 .1	1 .03
2	Горф	100 14.58	5 12.5	тис.т	142665 22.63	11334 9.58	16977 33.4		10 4	20 71.43
Від всього в Україні, %										
МЕТАЛІЧНІ КОРИСНІ КОПАЛИНИ										
Руди кольорових металів										
3	Руди міді	1*	1*	руда, тис.т	0	20488				
	Від всього в Україні, %				0	58.73				
				метал (Cu), тис.т	0	73				
	Від всього в Україні, %				0	72				
Елементи розсіяні										
4	Германій Всього	1*		Вугілля (тисячі тонн)	37837 0.43					
	Від всього в Україні, %	.46								
	Всього			Германій (тонни)	218. 3					
	Від всього в Україні, %									
	Вугілля			Вугілля (тисячі тонн)	37837 0.43					
	Від всього в Україні, %									
	Германій			Германій (тонни)	218. 3					
	Від всього в Україні, %									
НЕМЕТАЛІЧНІ КОРИСНІ										
Гірничохімічні корисні копалини										

5	Сапропель	191 61.81	4 100	тис.т	5560 2	11296 46.66	2677 100			
6	Фосфорит	1 11.11		руда, тис.т	4190.38 1.07					
	Всього			P2O5, тис.т	391.02					
	Від всього в Україні, %				3.53					
Гіринчорудні корисні копалини										
7	Бурштин	4 19.05	4 44.44	кг		992722. 93		992722.93 *	4836.55	
	Всього								24.85	
Будівельні корисні копалини										
8	Крейд	7+1* 11.76	1+1* 20	тис.т	27031.44 5.71		10802.53 7.17		32.21 16.86	.49 31.21
9	Сировина скляна	2 4.35		тис.т	210 9					
	Всього									
	Від всього в Україні, %									
	Кварцевий пісок			тис.т	2109					

№	Корисна копалина	Кількість родовищ		Одиниця виміру	Балансові запаси на 01.01. 2022р.				Погашено	
		Всього	Розроблюється		всього		що розробляються		Видобуток	Втрати
					A+B+C1	C2	A+B+C1	C2		
	Кварцевий пісок			тис.т	2109					
	Від всього в Україні, %									
10	Пісок будівельний	39+1* 5.9	11 4.64	тис. куб.м	61585.31 2.02	9529.4 1.94	10176.66 .95		372.43 2.05	37.56 4.46
	Від всього в Україні, %	1								
11	Пісок для пісочниць локомотивів	1 12.5		тис. куб.м	1412					
	Від всього в Україні, %				1412					
12	Камінь будівельний	1 .11	1 .25	тис. куб.м	17966 0.23		17966 .54			
	Від всього в Україні, %									
	Базальт			тис. куб.м	17966		17			
	Від всього в Україні, %				6		96			
					15.4		6			
13	Сировина цегельно-черепична	37 1.9	6 2.33	тис. куб.м	43180.8 1.91	1083 .68	3928.19 1.3	816 18.92	89.02 4.11	1.94 6.37
	Від всього в Україні, %									
	Глина			тис. куб.м	4727.61		379.51		6.22	.73
	Від всього в Україні, %				0.92		.45		1.65	13.17
	Суглинок			тис. куб.м	38453.19	1083	3548.68	816	82.8	1.21
	Від всього в Україні, %				2.53	.84	1.97	38.44	5.4	5.83

7.2. Система моніторингу геологічного середовища

Підземні води є складовою частиною геологічного середовища. Державна система моніторингу підземних вод – це система проведення спостережень, збирання обробки, підготовки та передавання інформації про стан підземних вод, прогнозування його змін у природних умовах та під впливом господарської діяльності та розробки науково обґрунтованих рекомендацій для прийняття рішень про запобігання негативним змінам гідрогеологічної обстановки та дотримання вимог екологічної безпеки.

У 2006 році на території Волинської області було затверджено Державною геологічною службою України 25 спостережних пунктів (с.п.) державного рівня моніторингу підземних вод (12 с.п. – на ґрунтові води, 9 с.п. – на міжпластові, 4 с.п. – на ділянках водозаборів). У 2018 році було проведено інвентаризацію свердловин державного рівня моніторингу, в результаті якої виявлено 10 с.п. – ліквідовано, 10 с.п. – потребують прочистки до глибини заданими буріння, стан 5 свердловин – не відомий. Станом на 01.01.2019 року у робочому стані знаходиться 8 свердловин.

У попередні роки на даній території було виявлено три осередки забруднення. З 2010 року даних до ДНВП «Геоінформ України» не надходило.

Разом з тим, спостереження за екзогенними та ендегенними геодинамічними процесами на території області можуть проводити Волинська геологічна експедиція та Рівненська комплексна геологічна корпорація ДП «Українська геологічна компанія». Проте, від зазначених організації інформація, необхідна для формування щомісячного та щоквартального моніторингу стану довкілля регіону, не надходить у зв'язку з відсутністю фінансування на проведення зазначених спостережень.

7.2.1. Підземні води: ресурси, використання, якість

Прогнозні ресурси підземних вод в Волинській області складають 2586,3 тис. м³/добу з мінералізацією до 1 г/дм³.

Волинська область розташована в межах Волино-Подільського артезіанського басейну. Основний водоносний горизонт підземних питних і технічних вод приурочений до відкладів верхньої крейди, місцями в комплексі з девонськими відкладами, представлених крейдою, мергелем тріщинуватим та вапняком. За хімічним складом води гідрокарбонатні магнієво-кальцієві. У 2017 році ДКЗ України затвердила балансові експлуатаційні запаси підземних питних вод на родовищах:

- Луцьке (ділянка Північно-Східна) у відкладах мергельно-крейдної товщі верхньої крейди у кількості 0,582 тис. м³/добу за категоріями: А – 0,175 тис. м³/добу, В – 0,175 тис. м³/добу, С1 – 0,232 тис. м³/добу;
- Павлівське (ділянка Павлівська) у відкладах мергельно-крейдної товщі верхньої крейди у кількості 0,452 тис. м³/добу за категоріями: А – 0,098 тис. м³/добу, В – 0,354 тис. м³/добу.

Сума приросту балансових експлуатаційних запасів підземних питних вод в області склала 1,034 тис. м³/добу за категоріями А+В+С1. На території області

розвідані та взяті на облік балансові експлуатаційні запаси підземних питних і технічних вод, які затверджені ДКЗ СРСР, ТКЗ України, ДКЗ України на 10 родовищах, які включають 25 ділянок з експлуатаційними запасами у кількості 332,289 тис. м³/добу за сумою категорій А+В+С₁ та 21,800 тис. м³/добу – за категорією С₂. У 2017 році розроблялись 17 ділянок, з них використовувались 17, не розроблялись 8 ділянок.

На території області розвідані та взяті на облік балансові експлуатаційні запаси питних і технічних підземних вод, які затверджені ДКЗ СРСР, ТКЗ України, ДКЗ України по 22 ділянках з експлуатаційними запасами у кількості 329,855 тис. м³/добу за категоріями А+В+С₁ та 21,80 тис. м³/добу - за категорією С₂. Розвіданість ресурсу становить 14%.

Основні водоносні горизонти мінеральних підземних вод Волинської області приурочені до пісковиків кембрію та поліської світи протерозою, а також до відкладів верхнього девону, представлених вапняками. Мінеральні води відносяться до типу бромних, маломінералізованих без специфічних компонентів і властивостей та природно-столових. Видобуток становив 6,948 м³/добу. Одне з таких родовищ мінеральних вод – це «Лісова пісня», де на базі однойменного санаторію споруджено свердловину «Шацьк» глибиною 1258,0 м. За встановленою гідрохімічною зональністю в інтервалі глибин 1178–1252 м розкрита хлоридно-натрієва ропа з мінералізацією 70,2 г/дм³. Продуктивність свердловини незначна – 0,57 м³/год, при цьому рівень води знижується до глибини 172,0 м. Вода може використовуватися для лікувальних потреб при змішуванні з пріснішою, що циркулює у водоносних комплексах, які залягають вище.

Загалом, водозабори області працюють в сталому гідродинамічному та гідрохімічному режимі без перевищення розрахункових величин.

ВОЛИНСЬКА СТАН МІНЕРАЛЬНО-СИРОВИННОЇ БАЗИ										
№	Корисна копалина	Кількість родовищ (ділянок)		Одиниця виміру	Балансові запаси на 01.01.2022 р.				Погашено запасів	
		Всього	Розроблюється		всього		що розробляються		Видобуток	Втрати
					А+В+С ₁	С ₂	А+В+С ₁	С ₂		
ПІДЗЕМНІ ВОДИ*										
1	Води питні і технічні Від всього в Україні, %	26 1.71	17 1.12	тис.м ³ /добу	332.289 2.19	2.19	200.567		70.608 5.42	4.130 5.83
2	Води мінеральні Від всього в Україні, %	4 1.14		м ³ /добу	690.000 0.73		0.000 0.00			

* За даними бази даних «Державний водний кадастр» станом на 01.01.2022

7.2.2. Екзогенні геологічні процеси

У 2022 році моніторингові спостереження в межах Волинської області не

проводились, тому останні дані отримані в 2021 році.

Територія Волинської області знаходиться в межах акумулятивно-денудаційних рівнин Волинського Полісся та Волинської височини. Геологічна будова, тектоніка, гідрогеологічні умови, кліматичні особливості, метеофактори обумовили широкий розвиток екзогенних геологічних процесів: карст, підтоплення, бічна ерозія, осідання денної поверхні над гірничими виробками та в районі водозаборів (табл.1).

Поширення ЕГП на території Волинської області

№ з/п	Вид ЕГП	Площа поширення, ТМСКМ ²	Кількість проявів, шт	Ураженість, %
1	Карст (відклади, що здатні до карстування), з них: відкритого типу покритого типу перекритого типу	20,2	2016*	100,0
		2,3		11,4
		9,64		47,7
		8,26		40,9
2	Підтоплення	15,6	59**	77,2
3	Лесові ґрунти, що здатні до просідання (І типу)	2,92		14,5
4	Ерозія бічна	1,99 км	17	16,1
5	Осідання на гірничими виробками	0,0262	2**	0,13

* поверхневи карстопрояв

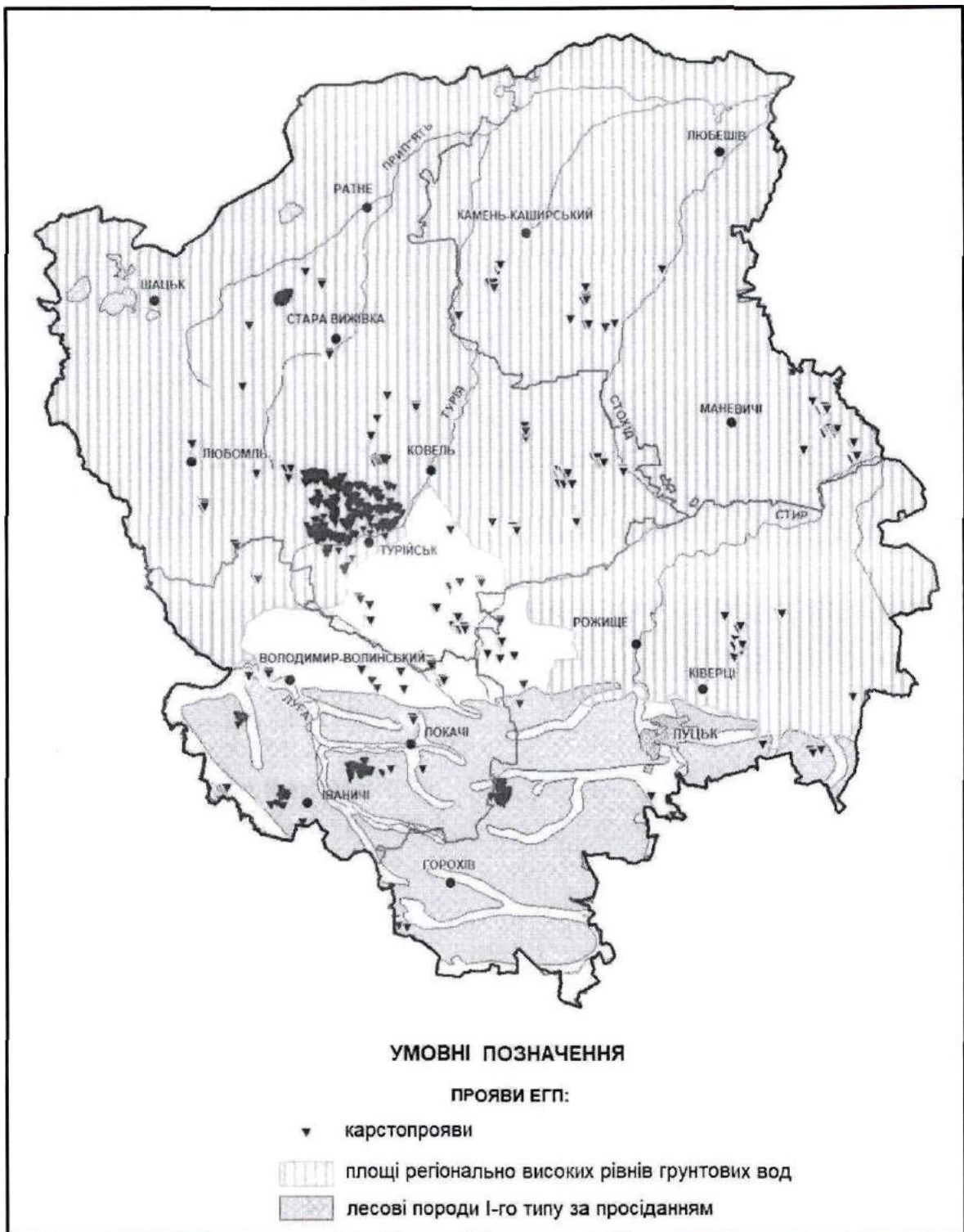
** населений пункт

На Волинському Поліссі є всі умови для інтенсивного розвитку карстового процесу. Основними серед них є: наявність розчинних водою порід, їх водопровідність; наявність рухомих вод і їх розчинна здатність.

Інтенсивний розвиток карсту обумовлений близьким заляганням від денної поверхні крейдових відкладів. Потужність їх збільшується зі сходу на захід від декількох десятків метрів до 280-300 м (м.Любомль). Відклади крейди представлені білим мергелем, писальною крейдою та поширені на всій території області. Вони залягають вище базисів ерозії й нерідко відслонюються в долинах річок та на схилах підвищених ділянок вододілів.

Найбільше піддаються процесу карстування території з відкритим типом карсту — 2,3 тис.км² (11,4% території області) та покритим 9.64 тис.км² (47,7%). У межах області обліковано 2016 поверхневих карстопроявів, вони розміщені, переважно, в зонах розломів, тектонічних порушень, глибоких ерозійних урізів. Серед карстових форм рельєфу найбільше розвинуті воронки та западини. Багато карстових форм, які розташовані на сільгоспугіддях, розорюються та знищуються під час проведення меліоративних робіт. Крім явно карстових форм, виявлена велика кількість понижень, які за морфологічними ознаками віднесені до западин невизначеного генезису.

На території області існує багато озер карстового походження, серед яких оз. Світязь, що має глибини до 58 м.

Рисунок 1 - Поширення ЕГП на території Волинської області

На півночі Полісся *підтоплення* зумовлене геологічною будовою, геоморфологією, природною зональністю і пов'язане з формуванням області регіонального високого положення рівнів ґрунтових вод. Саме тут гідрогеологічні умови є визначальним фактором розвитку процесів підтоплення та заболочування. Рівні ґрунтових вод залягають на глибинах від 0,0 до 2,0 м, частіше 0,2-0,5 м. Загальна площа підтоплення складає 15,6 тис.км² (77,2%).

Волинське Полісся є природно підтопленою територією, але додаткове техногенне навантаження в міських зонах (витоки з водонесучих мереж, неправильна забудова) призводить до підйому рівнів ґрунтових вод до критичних.

Сезонного природного підтоплення зазнають населені пункти, розташовані в заплавах річок та в найбільш понижених ділянках рельєфу південної частини області. Зважаючи на метеорологічні умови останніх років складається тенденція до поступового зменшення підтоплюваних територій.

Спостереження за процесом підтоплення у 2021 р. не проводились.

Осідання земної поверхні над гірничими виробками зафіксовано в південно-західній частині Волинської області в результаті розробки покладів кам'яного вугілля в Львівсько-Волинському вугільному басейні. Тут на ділянці площею 26,2 км² відбуваються зміни напруженого стану гірських порід над виробленим простором. Зсування та деформації гірських порід та земної поверхні при несприятливих умовах може викликати деформацію об'єктів, розташованих в зоні впливу гірських виробок. Глибина осідання земної поверхні сягає 2,5-3,0 м. В зоні підробки знаходиться місто Нововолинськ та навколишні населені пункти.

Лесові ґрунти, що характеризуються І-м типом ґрунтових умов за просіданням, поширені в південній частині області в межах Волино-Подільської височини на площі 2,92 тис.км².

Розвиток *бічної ерозії* в межах області спостерігається на р. Стир. У 2021 році в межах Стирської ерозійної ділянки найбільш активними були ділянки між селами Вербаїв та Мстишин.

Поширеність небезпечних екзогенних геологічних процесів (за останні 5 років)

Таблиця 7.2

Рік	Підтоплення		Карст			Зсуви					
	площа, тис. км ²	% від площі території регіону	площа поширення порід, здатних до карстування, тис. км ²	%	кількість карсто-проявів, од.	загальна кількість, од.	площа, км ²	%	кількість активних, од.	площа активних, км ²	%
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
2018	0,045	0,2	-	-	-	-	-	-	-	-	-
2019	0,01	0,05	-	-	-	-	-	-	-	-	-
2020	0,2	1,0	-	-	-	-	-	-	-	-	-
2021	0,24	1,2	-	-	-	-	-	-	-	-	-
2022	0,003	0,01	-	-	-	-	-	-	-	-	-

7.3. Дозвільна діяльність у сфері використання надр

Спеціальні дозволи на користування надрами надаються Державною службою геології та надр України відповідно до Порядку надання спеціальних дозволів на користування надрами, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 30.05.2011 № 615 (в разі отримання спеціального дозволу без проведення аукціону) та «Порядку проведення аукціонів з продажу спеціальних дозволів на користування надрами», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 30 травня 2011 р. № 594 (в разі отримання спеціального дозволу за процедурою продажу з аукціону).

Отримання дозволу на користування надрами, переоформлення, внесення змін до дозволу, продовження терміну дії повинно здійснюватись у разі виникнення підстав, передбачених чинним законодавством у сфері геологічного вивчення та забезпечення раціонального використання надр.

Відповідно до відомостей, що обліковуються Державним науково-виробничим підприємством «Державний інформаційний геологічний фонд України» кількість виданих у 2022 році спеціальних дозволів на користування надрами на території Волинської області складає – 4, кількість анульованих дозволів – 4.

7.4. Геологічний контроль за вивченням та використанням надр

Здійснення державного контролю за геологічним вивченням та раціональним і ефективним використанням надр проводиться Державною службою геології та надр України.

7.5. Державна політика та заходи щодо геологічного вивчення та раціонального використання надр

2 листопада 2021 року між Державною службою геології та надр України, Волинською облдержадміністрацією та Волинською обласною радою підписаний Меморандум про співпрацю.

Відповідно до Меморандуму сторони співпрацюють із територіальними громадами області з метою геологічного вивчення та видобування корисних копалин на території регіону, залучення інвестицій та раціонального використання потенціалу надр Волині. Контрольоване використання надр області дасть можливість розвивати територіальні громади та наповнить їхні місцеві бюджети. Зокрема, йдеться про північні райони області, де є поклади корисних копалин і не має можливості розвивати сільське господарство.

Загалом, мінерально-сировинна база Волині станом на 01.01.2022 налічувала 409 підтверджених родовищ корисних копалин, однак видано лише 55 спеціальних дозволів на користування цими надрами. Серед основних причин такої невідповідності – складність оформлення профільної документації.

8. Відходи

8.1. Структура утворення та накопичення відходів

Основним джерелом утворення відходів у Волинській області є

підприємства гірничо-добувного, машинобудівного, будівельного, деревообробного комплексів.

Протягом 2022 року в області утворювалися відходи I-III класу небезпеки (відпрацьовані люмінесцентні лампи, акумулятори, нафтопродукти, шлами гальванічного виробництва), IV класу небезпеки (відходи деревообробної промисловості), а також побутові відходи та відходи вуглевидобувної промисловості

Накопичення відходів суб'єктами господарювання

Таблиця 8.1

№ з/п	Показник	Одиниця виміру	Кількість	Примітка
1	Суб'єкти підприємницької діяльності, виробнича діяльність яких пов'язана з утворенням небезпечних відходів	од.	112	
2	Накопичено небезпечних відходів (I-III кл.), усього	т	52,967	
	у тому числі:			
3	відходи 1 класу небезпеки	т	4,884	
4	відходи 2 класу небезпеки	т	40,602	
5	відходи 3 класу небезпеки	т	7,481	

Показники утворення відходів у динаміці за 2020 - 2022 роки

Таблиця 8.2

№ з/п	Показник	2020 рік	2021 рік	2022 рік
1	Обсяги утворення відходів:			
	Промислові (у т.ч. гірничопромислові) відходи, т *	66413,0	45640,0	16754,0
	Відходи за формою 14-МТП (номенклатура з 17 видів), т	-	-	-
	Небезпечні (токсичні) відходи(за формою звітності № 1 – небезпечні відходи), т	25,442	14,814	22,771
	Відходи житлово-комунального господарства, тис. м ³	1177,9	1225	1223,7
	Загальна кількість відходів, т	630,242	515,783	566,103
2	Інтенсивність утворення відходів:			
	Загальна кількість відходів на одиницю ВРП, кг/ 1 млн.грн	**	**	**
	Утворення небезпечних (токсичних) відходів I-III класів небезпеки на одиницю ВРП, кг/ 1 млн.грн**	**	**	**
	Утворення твердих побутових відходів на особу, м ³ / на 1 чол.	0,001	0,001	0,001

* відходи (пуста порода від днопоглиблювальних робіт);

** інформація відсутня у зв'язку з відсутністю поданих Головним управлінням статистики у Волинській області статистичних даних за 2022 рік з урахуванням Закону України «Про захист інтересів суб'єктів подання звітності та інших документів у період дії воєнного стану або стану війни».

8.2. Поводження з відходами (збирання, зберігання, утилізація та видалення)

Значна кількість небезпечних відходів, яка утворилася в 2022 році на території області була передана підприємствам, діяльність яких пов'язана із збиранням, перевезенням та утилізацією відходів.

З метою вилучення небезпечних відходів із загальної маси ТПВ в дошкільних навчальних закладах та школах Луцької міської територіальної громади встановлений 101 спеціальний контейнер для збору побутових хімічних джерел струму (батареї та акумулятори) та 45 приймальних пунктів небезпечних відходів у м. Ковель.

Разом з тим, в дошкільних навчальних закладах та школах Луцької громади встановлено 69 компостерів для органічних відходів.

Крім того, на території громади (м. Луцьк, бульвар Дружби Народів, 13 та вул. Богдана Хмельницького, 40а, а також с. Княгининок, с. Жидичин, с. Забороль) встановлені комплекти контейнерів для збору побутових відпрацьованих люмінесцентних ламп та ртутних термометрів.

Також, в 2022 році у м. Луцьку по вулиці Трунка, 7 облаштували перший центр управління відходами для фізичних осіб, де можна відсортувати чотирнадцять фракцій сміття (пластик, папір, скло, побутова техніка, одяг тощо).

Значна кількість небезпечних відходів, яка утворилася в 2022 році на території області була передана підприємствам, діяльність яких пов'язана із збиранням, видаленням та утилізацією відходів. Так, приватним підприємством «Айслаг» на території Волинської області зібрано 15779 літрів відпрацьованих нафтопродуктів; відпрацьовані батареї, які були зібрані протягом року, доставлені у м. Львів на підприємство «Аргентум» для подальшої переробки.

Основні показники поведінки з відходами I-IV класів небезпеки

Таблиця 8.3 (тис т)

№ з/п	Показники	2020	2021	2022
1	Утворилося	668,1	630,242	566,103
2	Одержано від інших підприємств	-	—	-
3	у тому числі з інших країн	-	-	-
4	Використано	55,684	109,89	177,95
5	Знешкоджено (знищено)	-	-	-
6	у тому числі спалено	17,15	14,71	23,742
7	Направлено в сховища організованого складування (поховання)	300,15	242,29	189,739
8	Передано іншим підприємствам	368,8	413,045	367,644
9	у тому числі іншим країнам	-	-	-
10	Направлено в місця неорганізованого складування за межі підприємств	-	-	-
11	Втрати відходів внаслідок витікання, випаровування, пожеж, крадіжок	0,1	*	*
12	Наявність на кінець року у сховищах організованого складування та на території підприємств	8466	7384	3478

* інформація надається станом на 01.01.2021 у зв'язку з відсутністю поданих Головним

управлінням статистики у Волинській області статистичних даних за 2022 рік з урахуванням Закону України «Про захист інтересів суб'єктів подання звітності та інших документів у період дії воєнного стану або стану війни».

В області існує проблема поводження з твердими побутовими відходами, яких на території області за рік накопичується близько 1,0 млн. тон. Збирання побутових відходів не носить систематичного і організованого характеру.

Основним способом видалення твердих побутових відходів є їх захоронення на сміттєзвалищах, що в переважній більшості не відповідає санітарно-екологічним нормам. На даний час в області існує унітарна система збирання відходів, при якій всі побутові відходи збираються в одну ємність. Ситуацію ускладнює відсутність ефективної системи збору та формування окремих видів відходів як вторинної сировини. Як результат, на сміттєзвалище потрапляє значна кількість матеріалів, які мають високу ресурсну цінність та підлягають переробці (скло, папір, метал).

Система роздільного збирання відходів впроваджується поетапно на основі ПЕТ- пляшки.

У 2022 році збільшилась кількість населених пунктів області, де запроваджено часткове роздільне збирання побутових відходів.

Частковим роздільним збиранням побутових відходів охоплено орієнтовно до 69 % населення.

На даний час таке збирання проводиться в містах Луцьку, Ковелі, Володимир-Волинському, Нововолинську, Горохові, Ківерці, селищах міського типу Шацьк, Локачі, Турійськ, Олика та в окремих населених пунктах області.

В окремих населених пунктах, крім ПЕТ – пляшки, ще роздільно збирається скло та папір.

Станом на 01.01.2023 року на території області налічується 254 діючих місць видалення відходів, а це 11 полігонів твердих побутових відходів та 243 сміттєзвалищ, з них паспортизовано лише 28% та 6% мають оформлені державні акти на земельні ділянки або договори оренди землі, а це близько 226 га земель, на яких накопичено понад 1 млн тонн сміття.

Полігони твердих побутових відходів (далі - ТПВ) розташовані на території міст Луцька, Ковеля, Володимир-Волинського, Нововолинська та Камінь-Каширського, Ковельського, Володимир-Волинського та Луцького районів та побудовані відповідно до розробленої та погодженої у встановленому законодавством порядку проектно-кошторисної документації.

Із 11 діючих полігонів ТПВ, 4 полігони (м. Луцьк, смт Шацьк, смт Любешів, смт. Локачі) переповнені, полігони м. Нововолинськ та м. Ковель заповнені від 80 до 99%, решта 5 полігонів спроможні на певний період (від 2 до 5 років) забезпечити потребу своїх населених пунктів у розміщенні побутових відходів.

Основним способом видалення твердих побутових відходів в області є їх захоронення на сміттєзвалищах. Система роздільного збирання відходів впроваджується в основному на ПЕТ- пляшки.

Інформація про кількість полігонів та сміттєзвалищ ТПВ, яка надана органами місцевого самоврядування (у розрізі районів та міст обласного значення), подана в таблиці 8.4.

Інформація про кількість сміттєзвалищ (полігонів) станом на 01.01.2023 року

<i>№ з/п</i>	<i>Назва одиниці адміністративно-територіального устрою регіону</i>	<i>Кількість</i>	<i>Площі під твердими побутовими відходами, га</i>	<i>Зміни площі (+/-) у відношенні до попереднього року</i>
1	2	3	4	5
	Сміттєзвалища:	243	246,3839 (фактична)	
	в тому числі:			
1	Володимир-Волинський район	49	56,1298	
2	Камінь-Каширський район	65	87,034	
3	Ковельський район	126	86,05	
4	Луцький район	3	17,1701	
	Полігони:	11	30,445 (проектна)	
	в тому числі:			
1	Володимир-Волинський район	3	7,79	
2	м. Ковель	4	10,26	
3	Луцький район	2	6,235	
4	м. Камінь-Каширський	2	6,16	
	Заводи по переробці твердих побутових відходів	-	-	-

8.3. Транскордонне перевезення небезпечних відходів

На виконання міжнародних зобов'язань України, що впливають з її участі у Базельській конвенції про контроль за транскордонними перевезеннями небезпечних відходів та їх видаленням (1989 р.) та з метою забезпечення дотримання вимог екологічної безпеки під час транскордонних перевезень небезпечних відходів, функції компетентного органу з питань контролю за перевезеннями небезпечних відходів та їх утилізацією/видаленням в Україні, відповідно до положень постанови КМУ від 13.07.2000 № 1120 «Про затвердження Положення про контроль за транскордонними перевезеннями небезпечних відходів та їх утилізацією/видаленням і Жовтого та Зеленого переліків відходів», виконує Міндовкілля України.

Пунктом в) статті 17 Закону України «Про відходи» передбачено, що суб'єкти господарської діяльності у сфері поводження з відходами зобов'язані визначати склад і властивості відходів, що утворюються, а також ступінь небезпечності відходів для навколишнього природного середовища та здоров'я людини відповідно до нормативно-правових актів, які затверджуються центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері санітарного та епідемічного благополуччя населення, за погодженням із центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері охорони навколишнього природного середовища.

Враховуючи вищезазначене, інформація щодо транскордонного переміщення небезпечних відходів за 2022 рік відсутня.

8.4. Державна політика та заходи у сфері поводження з відходами

У 2022 році роботи щодо будівництва (реконструкції) полігонів ТПВ на території області не проводились у зв'язку з відсутністю фінансування.

Проте, відповідно до Регіональної екологічної програми «Екологія 2016 – 2022», затвердженої рішенням Волинської обласної ради від 10.02.2016 № 2/27 (зі змінами), Регіонального плану управління відходами у Волинській області до 2030 року, затвердженого рішенням обласної ради від 15 вересня 2021 року № 18/8, та місцевих програм екологічного спрямування у 2022 році проведено:

- за кошти місцевих фондів охорони навколишнього природного середовища в сумі 802,5 тис. гривень - природоохоронні заходи із забезпечення екологічно безпечного збирання, перевезення і захоронення твердих побутових відходів (упорядкування сміттєзвалищ та придбання спеціального обладнання) у територіальних громадах Волинської області;

- за власні кошти ДП «АСЗ № 1» АТ «АК "Богдан Моторс"» та ПрАТ «СКФ Україна» в сумі 883,3 тис. гривень - заходи щодо забезпечення екологічно безпечного збирання, зберігання та утилізації відходів.

На виконання вимог положення про електронний сервіс «Інтерактивна мапа Міністерства екології та природних ресурсів України» (esomara.gov.ua), затвердженого наказом Міністерства екології та природних ресурсів України від 23.01.2017 №17, починаючи з 2016 року управлінням через електронний кабінет електронних звернень заявників щодо виявлення місць чи об'єктів несанкціонованих та неконтрольованих звалищ відходів приймалися звернення громадян та надавалися відповіді на порушені питання.

З технічних причин, після кібератаки, що сталася в ніч з 13 на 14 січня 2022 року, відновити роботу електронного сервісу «Екомапа» <https://esomara.gov.ua/> не має можливості. Тому, обмін інформацією (даними) на сервісі на даний момент здійснюється з використанням мережі Інтернет на безкоштовну гарячу лінію «Міндовкілля на зв'язку», експрес-чат «Допомога онлайн», що розміщений на головній сторінці вебсайту Міндовкілля та через чат-бот SaveEcoBot в Telegram та Rakuten Viber.

9. Екологічна безпека

9.1. Об'єкти підвищеної небезпеки

Загальний стан екологічної безпеки у техногенній сфері продовжує залишатися складним. На це впливає значна насиченість території промисловими об'єктами, рівень амортизації обладнання більшості яких наближається до критичного, в зв'язку з чим зростає ризик виникнення аварій і катастроф техногенного походження. Значний вплив на ризик виникнення надзвичайних ситуацій мають такі фактори як погіршення матеріально-технічного забезпечення, зменшення виробничої і техногенної дисципліни, ігнорування екологічних вимог і стандартів, низький рівень застосування прогресивних ресурсозберігаючих і екологобезпечних технологій.

Основними забруднювачами повітря були підприємства добувної та переробної промисловості, сільського, лісового та рибного господарства, а також здійснення діяльності у сфері постачання електроенергії, газу, пари та

конденсованого повітря. На них припадає понад 91% загальнообласних викидів.

Серед основних забруднювачів – ТзОВ «Птахокомплекс Губин» (6,3%), Локачинський ЦВНТК ПАТ «Укргазвидобування» (8,3 %), ТзОВ «Луцька аграрна компанія» (16,6 %), ДП «Волиньторф» (6,2 %), ТзОВ «Агротехніка» (4,2 %).

Разом з тим, станом на 01.01.2023 в області налічується близько 200 вибухо-пожежонебезпечних об'єктів (АЗС, АГНКС, склади ПММ), що отримали дозволи на викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами.

9.3. Радіаційна безпека

Найбільшу потенційну небезпеку для людини та навколишнього природного середовища при провадженні діяльності у сфері використання ядерної енергії несе використання радіоактивних матеріалів (ядерних матеріалів, радіонуклідних джерел іонізуючого випромінювання, радіоактивних відходів).

За інформацією Головного управління Держпродспоживслужби у Волинській області станом на 01.01.2023 на території регіону зареєстровано 8 суб'єктів господарювання (власників), які проваджують діяльність з використанням джерел іонізуючого випромінювання (далі - ДІВ). Більшість суб'єктів використовують у своїй діяльності джерела іонізуючого випромінювання у вигляді пристроїв, що генерують іонізуюче випромінювання. Переважно це суб'єкти, що застосовують радіаційні технології у медичній галузі з метою діагностування та терапії різних захворювань. Медичне опромінення, яке людина отримує під час проведення діагностичних та терапевтичних процедур, займає друге місце після природного опромінення та складає 15 % від загального опромінення людини.

Радіаційних аварій або інцидентів, пов'язаних з провадженням суб'єктами діяльності з використання радіоактивних матеріалів (радіонуклідних ДІВ) та випадків виявлення радіоактивних матеріалів у незаконному обігу на території області у 2022 році не зафіксовано.

9.3.1. Стан радіаційного забруднення території адміністративно-територіальної одиниці

До 1986 року регіон Волинського Полісся відрізнявся найнижчим рівнем антропогенного навантаження і вважався одним із найчистіших в екологічному аспекті.

В результаті аварії на Чорнобильській АЕС підвищеного радіоактивного забруднення зазнала територія трьох північних районів області – Камінь-Каширського, Любешівського і Маневицького (до проведення адміністративно-територіальної реформи в Україні).

До розміщення Чорнобильської АЕС середні рівні забруднення ґрунту цезієм-137 складали 0,046 Кі/км², стронцієм - 0,037 Кі/км², аналогічними вони були і на території області. За даними радіологічних досліджень,

радіоактивного забруднення зазнала вся територія області. В порівнянні з доаварійним періодом забруднення цезієм загалом по області зросло в 5-10 разів, а на території підвищеного радіоактивного забруднення – від 20 до 50 разів.

За результатами проведених досліджень по уточненню радіаційного стану на території області шляхом здійснення аерогаммаспектрозйомки у 1990 році, наземного обстеження у 1990-1993 роках усіх 1316 населених пунктів області, включаючи хутори, сільськогосподарських угідь в 192 господарствах на прощі близько 500 тис. га, лісів Держлісфонду на площі 200 тис. га міжгосподарських лісів на площі 180 тис. га, 491 водних об'єктів, було встановлено дійсний стан радіоактивного забруднення території області. Радіоактивне забруднення – це наявність або поширення радіоактивних речовин понад їх природний вміст у навколишнього середовищі та/чи на тілі людини.

Щільність забруднення ^{137}Cs населених пунктів області коливається від 0,2 до 2 Кі/км².

Загальна площа території області зі щільністю забруднення ^{137}Cs від 1 до 5 Кі/км² складає близько 60 тис.га, серед них - близько 12 тис.га сільськогосподарських угідь. Площа міжколгоспних лісових масивів зі щільністю забруднення від 1 до 5 Кі/км² складає 15,3 тис.га, з них – у Камінь-Каширському районі – 6,3 тис.га, у Любешівському районі – 3,2 тис.га, у Маневицькому районі – 4,9 тис.га, у Ковельському- 0,75 тис.га. Площа лісів Держлісфонду із забрудненням цезієм-137 складає 27,6 тис.га, з них у Маневицькому районі – 21,0 тис.га, Камінь-Каширському районі – 3,05 тис.га, у Любешівському – 3,02 тис.га (до проведення адміністративно-територіальної реформи в Україні).

Радіоактивне забруднення води у річках, озерах та ставках не перевищує 0,25 пКі/л ^{137}Cs та ^{90}S 20 пКі/л при допустимих концентраціях - ^{137}Cs 500 пКі/л та ^{90}S – 100 пКі/л.

Відповідно до п.3 ст.2 Закону України «Про правовий режим території, що зазнала радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи» - зона гарантованого добровільного відселення – це територія зі щільністю забруднення ґрунту понад доаварійний період ізотопами цезію від 5,0 до 15,0 Кі/км, або стронцію від 0,15 до 3,0 Кі/км², або плутонію від 0,01 до 0,1 Кі/км², де розрахункова ефективна еквівалентна доза опромінення людини з урахуванням коефіцієнту міграції радіонуклідів у рослини та інших факторів може перевищувати 1,0 мЗв (0,1 бер) за рік понад дозу, яку вона одержала у доаварійний період.

Відповідно додатку № 1 Постанови Кабінету Міністрів Української РСР № 106 від 23 липня 1991 року згідно з розрахунками доз додаткового опромінення с.Галузія і Прилісне Маневицького району були віднесені до зони безумовно (обов'язкового) відселення, до зони гарантованого добровільного відселення було віднесено 64 населені пункти Камінь-Каширського району, пізніше було включено с.Кримно, 47 населених пунктів Любешівського району, 53 населені пункти Маневицького району (до проведення адміністративно-територіальної реформи в Україні).

Починаючи з 1993 року, сумарна еквівалентна доза опромінення в цих населених пунктах не відповідала критерію 2 зони, тому постановою Кабінету Міністрів України від 12 травня 2004 року № 622 до Закону України «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи» було внесено зміни, якими села Галузія і Прилісне колишнього Маневицького району переведено із зони безумовного (обов'язкового) відселення до зони гарантовано добровільного відселення.

На підставі експертних висновків Національної комісії з радіаційного захисту населення «Про радіологічний стан населених пунктів Волинської області» за 2012 рік, у Волинській області критерію 3 зони гарантованого (добровільного) відселення (паспортна доза більше 1 мЗв) відповідає 3 населених пункти Маневицького району: с.Галузія, с.Серхів, с.Велика Яблунька, критерію 4 зони посиленого радіоекологічного контролю (паспортна доза від 0,5 до 1 мЗв) відповідає: 14 населених пунктів Камінь-Каширського району, 4 населених пункти Любешівського району, 33 населених пункти Маневицького району (до проведення адміністративно-територіальної реформи в Україні).

Відповідно до змін, внесених до статті 2 Закону України «Про правовий режим території, що зазнала радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи» Законом України від 28 грудня 2014 року № 76-VIII «Про внесення змін України та визнанням такими, що втратили чинність, деяких законодавчих актів України» зону посиленого радіологічного контролю виключено із переліку зон, забруднених внаслідок Чорнобильської катастрофи.

Однак, статус радіоактивно забруднених територій у Волинській області на підставі експертних висновків Національної комісії з радіаційного захисту населення «Про радіологічний стан населених пунктів Волинської області» за 2012 рік не змінено.

В межах реалізації заходів щодо подолання наслідків Чорнобильської катастрофи в області налагоджено та проводиться постійний та дієвий контроль за станом забруднення продуктів харчування сільськогосподарської та лісогосподарської сировини радіологами мережі радіаційного контролю України. Фінансування заходів програми «Радіологічний захист населення та екологічне оздоровлення територій, що зазнали радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи» здійснюється за рахунок коштів державного бюджету.

Станом на 1 січня 2023 року до зони радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи відноситься 167 населених пунктів області: 55 населених пунктів у Камінь-Каширській міській раді, 41 населений пункт у Любешівській селищній раді, 36 населених пунктів у Маневицькій селищній раді, 11 населених пунктів у Прилісненській сільській раді, 12 населених пунктів у Сошичненській сільській раді Камінь - Каширського району та 12 населених пунктів у Колківській селищній раді Луцького району, яким надано статус третьої зони гарантованого (добровільного) відселення.

Згідно розпису асигнувань державного бюджету на 2022 рік за КПКВ

2408070 «Радіологічний захист населення та екологічне оздоровлення територій, що зазнали радіоактивного забруднення» передбачалось фінансування на суму 976,0 тис. гривень. Радіологічний контроль за якістю продукції, що виробляється на забруднених територіях, проводили 9 радіологів державної мережі радіологічного контролю.

Протягом 2022 року проведені дослідження 14 617 проб різноманітної сільськогосподарської, лісгосподарської продукції, сировини у всіх населених пунктах зони радіоактивного забруднення. Виявлено перевищення допустимих рівнів вмісту цезію-137 у 77 пробах свіжих та сухих лісових грибів.

Максимальний рівень забруднення сухих грибів цезієм-137 становить 7370 Бк/кг у с. Полиці, Камінь-Каширського району.

Кількість проведених досліджень наведено в таблиці:

Таблиця 9.1

Назва продукції	Кількість проб, що досліджено	Кількість перевищень ДР-2006	Виявлені мак. рівні забр. Бк/л,кг	Допуст. рівень забруд. згідно ДР-2006 Бк/л,кг
Молоко	4793	-	92	100
Гриби та ягоди лісові сухі	870	16	7370	2500
Гриби та ягоди лісові свіжі	896	61	3005	500
<i>В т.ч.</i>	12384	-	-	
<i>сільськогосподарської</i>				
<i>- лісгосподарської</i>	2233	77	-	
Всього по зоні забруднення	14617	77	7370	

Слід відмітити, що рівень забруднення сухих лісових грибів залишається досить високим.

На сучасному етапі основна частина дози опромінення населення, яке проживає на забруднених територіях, обумовлена внутрішнім опроміненням за рахунок вмісту радіонуклідів штучного походження в основних продуктах харчування (молоці, овочах, лісових ягодах і грибах). Встановлено, що надходження радіоактивного цезію до організму людини з харчовими продуктами в умовах того чи іншого населеного пункту залежить не стільки від щільності забруднення цезієм, скільки від повноти проведення протирадіаційних заходів, особливості харчового раціону. Тому, основним заходом запобігання внутрішнього опромінення є радіаційний контроль харчових продуктів і сировини, заборона виробництва та вживання місцевих продуктів з вмістом радіонуклідів вище допустимих рівнів, вилучення з раціонів харчування найбільш забруднених грибів, лісових ягід, молока, м'яса, овочів.

9.5. Державна політика та заходи з забезпечення екологічної безпеки

Екологічна безпека складається з:

- екологічного аудиту;
- моніторингу;
- прогнозу розвитку екологічної ситуації;
- екологічного менеджменту.

Серед основних заходів — ті, які спрямовані на виявлення екологічно небезпечних об'єктів і видів діяльності, природних зон і територій, що характеризуються погіршенням екологічної ситуації, з метою профілактики запобігання їх шкідливого впливу на здоров'я людини і навколишнє природне середовище. До них належать такі заходи: державна реєстрація паспортизації екологічно небезпечних підприємств і сертифікація екологічно небезпечної продукції, моделювання і прогнозування змін стану навколишнього природного середовища, інформування населення та органів державної влади про стан навколишнього природного середовища тощо.

Зокрема, інформація щодо результатів здійснення моніторингу стану атмосферного повітря, ґрунтів та водних об'єктів на території області у вигляді аналітичних довідок щомісяця та щокварталу оприлюднюється у формі відкритих даних на сторінці управління офіційного вебсайту Волинської облдержадміністрації у рубриці «Стан довкілля та природоохоронна діяльність» підрубриці «Моніторинг».

Окрім того, на виконання вимог статей 25, 25¹ Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища», з метою забезпечення належного інформування населення про стан довкілля, управлінням екології та природних ресурсів облдержадміністрації здійснюється підготовка та формування Регіональної доповіді про стан навколишнього природного середовища Волинської області та Екологічного паспорта регіону за звітний період з наступним обов'язковим оприлюдненням на офіційних інформаційних ресурсах.

Разом з тим, відповідно до вимог постанови Кабінету Міністрів України від 21.10.2015 № 835 « Про затвердження Положення про набори даних, які підлягають оприлюдненню у формі відкритих даних», матеріали Регіональних доповідей про стан довкілля та Екологічні паспорти регіону оприлюднюються на Єдиному державному веб-порталі відкритих даних за посиланням: <https://data.gov.ua/>

10. Промисловість та її вплив на навколишнє природне середовище

10.1. Структура та обсяги промислового виробництва

Хоча Волинська область є аграрною, промисловість є важливою складовою господарського комплексу. Для області – це пріоритетна і перспективна галузь, якою створюється понад 15,4 відсотків валової доданої вартості області.

Економічний потенціал області формують підприємства таких галузей промисловості: харчової, машинобудівної, деревообробної та виробництва паперу, виробництва гумових та пластмасових виробів, виробництва меблів,

металургійного виробництва, текстильного виробництва та виробництва одягу, добувної і хімічної галузей.

Відповідно до інформації Головного управління статистики у Волинській області оприлюднено інформацію тільки за січень 2022 року.

Індекс промислової продукції у січні 2022р. порівняно з січнем 2021р. становив 109,3%, у т.ч. у добувній промисловості та розробленні кар'єрів – 178,1%, переробній – 109,4%, постачанні електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря – 106,3%. У переробній промисловості на підприємствах з текстильного виробництва, виробництва одягу, шкіри, виробів зі шкіри та інших матеріалів, хімічних речовин і хімічної продукції, машинобудування, гумових і пластмасових виробів, іншої неметалевої мінеральної продукції, виготовлення виробів з деревини, виробництва паперу та поліграфічної діяльності, металургійному виробництві, виробництві готових металевих виробів, крім машин та устаткування, досягнуто приросту виробництва на 37,9–1,8%.

Підприємствами області реалізовано промислової продукції (товарів, послуг) на суму 4,0 млрд.грн.

10.2. Вплив на навколишнє середовище

Вплив промислового виробництва на довкілля вкрай негативний. У результаті виробничих процесів виникає велика кількість відходів, які повертаються в природне середовище. Промисловість здійснює забруднення всіх оболонок Землі: літосфери (захоронення шкідливих твердих відходів, зміна рельєфу: терикони, відвали, кар'єри), гідросфери (забруднення промисловими стоками), атмосфери (викиди в атмосферу), біосфери (у результаті забруднення зникає велика кількість організмів).

Основними забруднювачами повітря були підприємства харчової промисловості, сільського та лісового господарства, підприємства з видобування природного газу та нафтопереробки, а також здійснення діяльності у сфері транспорту. На них припадає понад 60% загальнообласних викидів.

10.2.1. Гірничодобувна промисловість

Вугільна галузь – важлива складова частина господарського комплексу області.

Добувну галузь в промисловості області представляють 4 вугільних підприємства: шахта «Бужанська», шахта №9 «Нововолинська», шахта №1 «Нововолинська» та шахта №10 «Нововолинська».

Шахта №1 «Нововолинська». На шахті відбувається процес підготовки до ліквідації. З 21 жовтня 2019 року на шахті відбулось вивільнення 40 працівників у зв'язку із скороченням. На сьогодні на шахті здійснюють роботи з підготовки шахти до ліквідації відповідно до нормативних документів.

ДП «Волиньвугілля». До ДП «Волиньвугілля» входить 2 діючі шахти:

1. Шахта «Бужанська»

Проектна потужність - 300 тис. тонн вугілля на рік.Протяжність

підтримуваних гірничих виробок на шахті – 13,1 км. Середня глибина розробки – 352 м. Глибина нижньої технічної границі шахти – 592 м.

2. Шахта №9 «Нововолинська»

Проектна потужність – 450 тис. тонн вугілля на рік. Протяжність підтримуваних гірничих виробок на шахті – 21,6 км. Середня глибина розробки – 333 м. Глибина нижньої технічної границі шахти – 452 м.

Останніми роками на ДП «Волиньвугілля» спостерігається зменшення обсягів видобутку вугілля. Зменшення обсягів видобутку вугілля пов'язано, першою чергою, зі зношенням виробничого обладнання на шахтах, відпрацюванням значної частини запасів вугілля.

Шахта №10 «Нововолинська». Будівництво шахти розпочато наприкінці 1989 року.

Проектна річна потужність видобутку 900 тис. тонн вугілля. Запаси – 37,8 млн. тонн енергетичного вугілля газової групи, що забезпечить роботу шахти мінімум на 30 років та дозволить створити приблизно 1300 робочих місць, при цьому шахтне поле до кінця не досліджено і розмір запасів має потенціал до збільшення.

Загальна кошторисна вартість будівництва (визначена в поточних цінах станом на 2015 рік) становить 4 мільярди 457 тисяч грн:

I черга – 2 мільярди 776 млн. грн.

II черга – 1 мільярд 681 млн. грн.

Однак, проблемні питання розвитку державної вугільної галузі є актуальними і для нашої області.

1. Залишається невирішеним питання шахти №10 «Нововолинська», яка є одним з важливих перспективних об'єктів соціально-економічного розвитку Волинської області і єдиним в Україні вугледобувним підприємством, що будується.

2. Вугільні підприємства області щомісяця перебувають у переліку боржників з виплати заробітної плати, що є основною причиною, яка створює соціальну напругу серед шахтарів.

3. Через відсутність коштів на оплату за використану електроенергію державні вугільні підприємства області неодноразово повідомлялися про припинення електропостачання.

10.2.2. Металургійна промисловість

До підприємств галузі відносяться ТОВ «Ковельський завод сучасних будівельних матеріалів», ТОВ «Завод «Промлит», ТОВ «Механічно-ливарний завод», ПАТ «Нововолинський ливарний завод» та інші.

ПАТ «Нововолинський ливарний завод» – один з найбільших ливарних заводів західного регіону України. Підприємство займається сталевим, чавунним, кольоровим металевим литвом, відливанням дзвонів, переплавом брухту чорних та кольорових металів. На підприємстві впроваджено та сертифіковано систему управління якістю.

Відпрацьована технологія виготовлення дзвонів вагою від 0,5 до 8000 кг. Підприємство брало участь у міжнародних виставках Польщі та інших країн.

За 25-літню історію виготовлення дзвонів завод став відомим не тільки в регіоні, а й далеко за межами України. Дзвони підприємства з величчю звучать у всіх єпархіях України (в т.ч. Золотоверхому Михайлівському соборі, чоловічому Свято-Троїцькому монастирі), в Білорусії, Грузії, Польщі, Франції, Канаді, Чехії, США, Словаччині, Молдові.

ТОВ «Завод «Промлит» займається литтям кольорових і чорних металів, а саме: полотен пластинчастих живильників, церковних дзвонів, чанів для купання.

ТОВ «Механічно-ливарний завод» займається литвом з чорних та кольорових сплавів (виготовлення литва згідно креслень замовника). Виготовлення запчастин до гірничорудної, кранової, авто та сільськогосподарської техніки. Підприємство має можливість виготовляти конуса пічні, колеса до вагонеток, опорні та підтримуючі катки, кранові колеса і т.д. Рівень технологічного розвитку підприємства дозволяє одержувати виливки широкого спектру марок чавуну і сталі. Перевірка якості металу - невід'ємна складова процесу випуску продукції.

10.2.3. Хімічна та нафтохімічна промисловість

До підприємств із виробництва хімічних речовин і хімічної продукції належать наступні підприємства.

ТОВ «ВІКІ» - одне з перших українських підприємств, яке спеціалізується на виготовленні косметики, асортиментний ряд якого нараховує більше 200 позицій. Продукція підприємства включає професійну та звичайну косметику для волосся (шампуні, відновлюючі маски та маски-спреї, кондиціонери, бальзами, гелі, пінка, лак та ін.), косметику для тіла (рідке мило, гелі для душу та інтимної гігієни, піни для ванн). Вся продукція тестована Міністерством охорони здоров'я України та сертифікована в державній системі УкрСЕПРО. На підприємстві діє система управління якістю ISO 9001-2009.

Спільне українсько-словацьке підприємство Закрите акціонерне товариство "Теріхем-Луцьк" – спеціалізується на виробництві біаксально-орієнтованих поліпропіленових плівок для конденсаторів та поліпропіленових плівок для пакування.

10.2.4. Харчова промисловість

Харчова промисловість Волині - це більше сотні великих, середніх і малих підприємств різної форми власності, які виробляють 24 відсотки реалізованої промислової продукції регіону.

Волинь має досвід співпраці щодо експорту з країнами Європейського Союзу, адже цьому сприяє географічне розташування області. Також експортується продукція волинських аграріїв та харчових підприємств області на ринки Середньої Азії та Близького Сходу.

В області є можливості збільшити експорт виробів харчової промисловості кондитерські вироби, продукти переробки м'яса, овочів і фруктів, цукор, олія, борошно та ін., адже виробники харчових продуктів мають впроваджені комплексні системи контролю якості на усіх етапах ланцюга

створення вартості (виробництво, пакування, перевезення та/або зберігання), щоб забезпечити придатність своєї продукції для постачання на експортні ринки.

Важливе значення для розширення економічних зв'язків та пропаганди вітчизняних харчових продуктів мають виставково-ярмаркові заходи, в яких підприємства харчової промисловості області беруть активну участь.

Серед провідних підприємств харчової промисловості приватне акціонерне товариство «Волиньхолдінг» (виробляє майонези, соуси, приправи), публічне акціонерне товариство, «Луцьк Фудз» (соуси томатні, оцет, безалкогольні напої, вода мінеральна), «Гнідавський цукровий завод» (цукор), товариства з обмеженою відповідальністю «Нововолинський олійно-жировий комбінат» (маргарин), «Волинь-зерно-продукт» (борошно торгової марки «Вілія»), «Агротехніка», «Птахокомплекс «Губин», хлібозаводи, та інші.

Вагома частка випущеної продукції належить підприємствам з виробництва готових кормів для тварин, олії, тваринних жирів, м'яса та м'ясних продуктів, прянощів та приправ.

Серед підприємств, що займаються виробництвом м'яса, м'ясних продуктів товариства з обмеженою відповідальністю «Птахокомплекс «Губин», ПАТ «Володимир-Волинська птахофабрика», ПрАТ «Волиньхолдінг».

ТЗОВ «Птахокомплекс «Губин» - найбільший підрозділ Агропромгрупи «Пан Курчак», який функціонує в цілому ряді районів Волинської області. Робота проводиться у двох напрямках: вирощування птиці та виробництво м'яса птиці. У складі комплексу діють 5 відгодівельних ферм та виробляється понад 30 позицій фасованої курячої продукції в охолодженому та замороженому вигляді.

ПАТ «Володимир-Волинська птахофабрика» входить в п'ятірку найбільших українських підприємств з виробництва м'яса птиці (кури бройлери), продукція якого відома під торговою маркою «Курка-Чеботурка». У структурі підприємства – комбікормовий завод, забійний та переробний цехи. ПрАТ «Волиньхолдінг» - український лідер з виробництва холодних соусів під торгівельною маркою «Торчин» (виробляє майонези, соуси, приправи).

10.3. Державна політика та заходи з екологізації промислового виробництва

Сьогодні під екологізацією розуміють процес поступового і послідовного впровадження систем технологічних, управлінських та інших рішень, які дозволяють підвищувати ефективність використання природних ресурсів і умов поряд з покращенням або хоча б збереженням якості природного середовища. Це одна з головних вимог сучасності в умовах глобальної екологічної кризи.

Локомотивом технологічного оновлення стане створення спеціальних економічних режимів. Зокрема, формування промислового агрокластера - індустріальний парк «Ковель».

Пріоритетними для розміщення галузями діяльності є підприємства з агропереробки та переробки лісової продукції, машинобудування, виробництва харчових продуктів, а також об'єкти логістики, сервісного обслуговування та

іншого. Також розроблено інвестиційний проєкт «Екотехнопарк «Волинь».

Розвиток індустріальних парків дозволить економічно, екологічно та естетично структурувати населені пункти, «очистивши» міста від промислового виробництва. Концентрація промислового виробництва на обмежених площах за межами житлових, історико-культурних та рекреаційних територій не лише зробить економіку громади більш ефективною через зниження трансакційних витрат, але й дозволить покращити якість життя та екологічний стан у відповідному населеному пункті.

В плані заходів на 2021-2023 роки з реалізації Стратегії розвитку Волинської області на період до 2027 року передбачена реалізація таких проєктів по розвитку галузі:

- створення підприємства по виробництву сірників в с.Нові Березичі Любешівського району Волинської області;
- будівництво вітрової електростанції «Суходоли»;
- будівництво заводу з переробки картоплі на крохмаль;
- відкриття виробництва «ЕсоСвіт» з переробки фруктів і ягід, горіхів на пастилу та інші корисні десерти.

11. Сільське господарство та його вплив на навколишнє природне середовище

11.1. Тенденції розвитку сільського господарства

Рівнинність рельєфу, помірність клімату та різноманітність ґрунтового покриву позитивно впливають на розвиток і багатогалузевість сільськогосподарського виробництва у Волинській області, яке є одним із провідних галузей народногосподарського комплексу Волинської області. Простежується позитивна тенденція в прирості валового виробництва сільськогосподарської продукції – у середньому 11,2 % за рік. У розвитку сільськогосподарського виробництва визначальний фактор забезпеченості земельними ресурсами різних категорій господарств.

Агропромисловий комплекс Волині, незважаючи на умови війни в цілому не зазнав значних втрат.

За 2022 рік обсяги виробництва сільськогосподарської продукції в усіх категоріях господарств зменшилось на 4,6 відсотка відповідно до 2021 року.

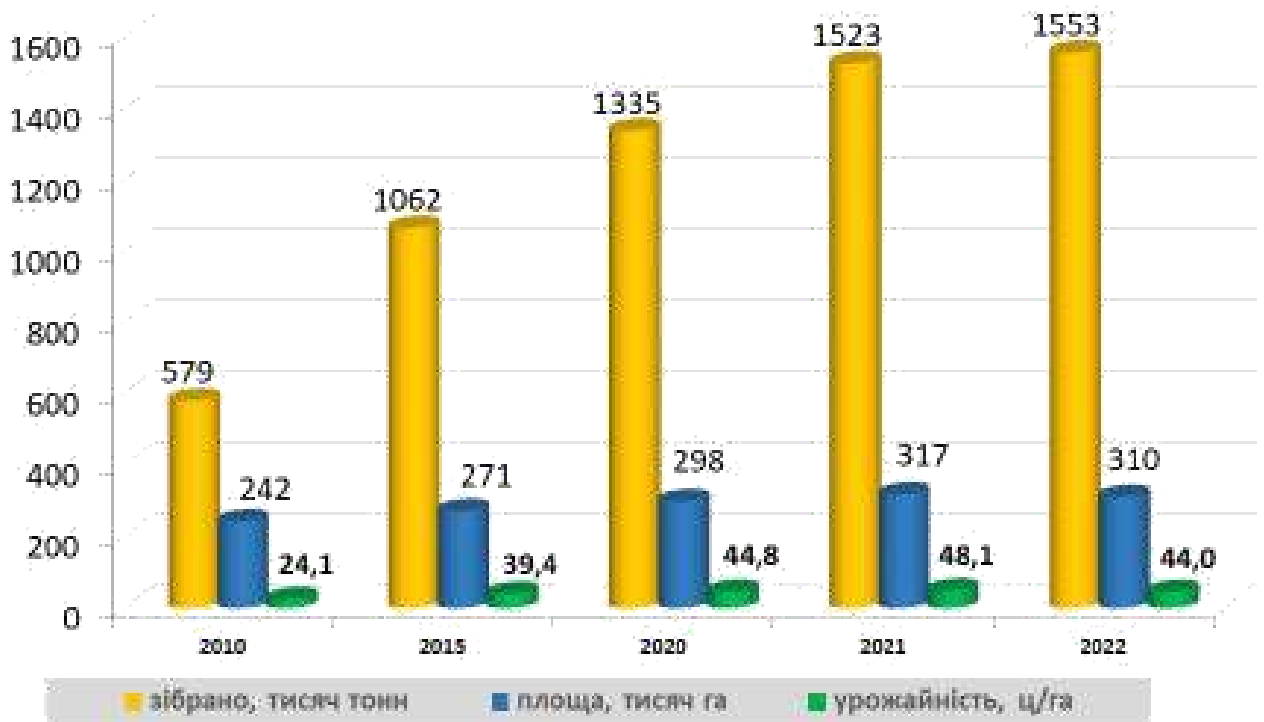
Виробництвом сільськогосподарської продукції у 2022 році займалися понад 1000 агропідприємств, із них – 700 фермерських господарств, а також 146,6 тисячі особистих селянських господарств. В області створюються нові форми господарювання - сімейні фермерські господарства, які реєструються як фізичні особи – підприємці, відповідно до ст. 81 Закону України «Про фермерське господарство». Станом на 01.06.2023 їх нараховується 92.

У підприємствах області станом на 1 січня 2023 року утримувалось: 41,7 тисячі голів ВРХ, в т.ч. 17,04 тисячі корів, 52,8 тисячі свиней. У 2022 році агроформування виробили 95,3 тисячі тонн м'яса в живій вазі, 107,9 тисячі тонн молока.

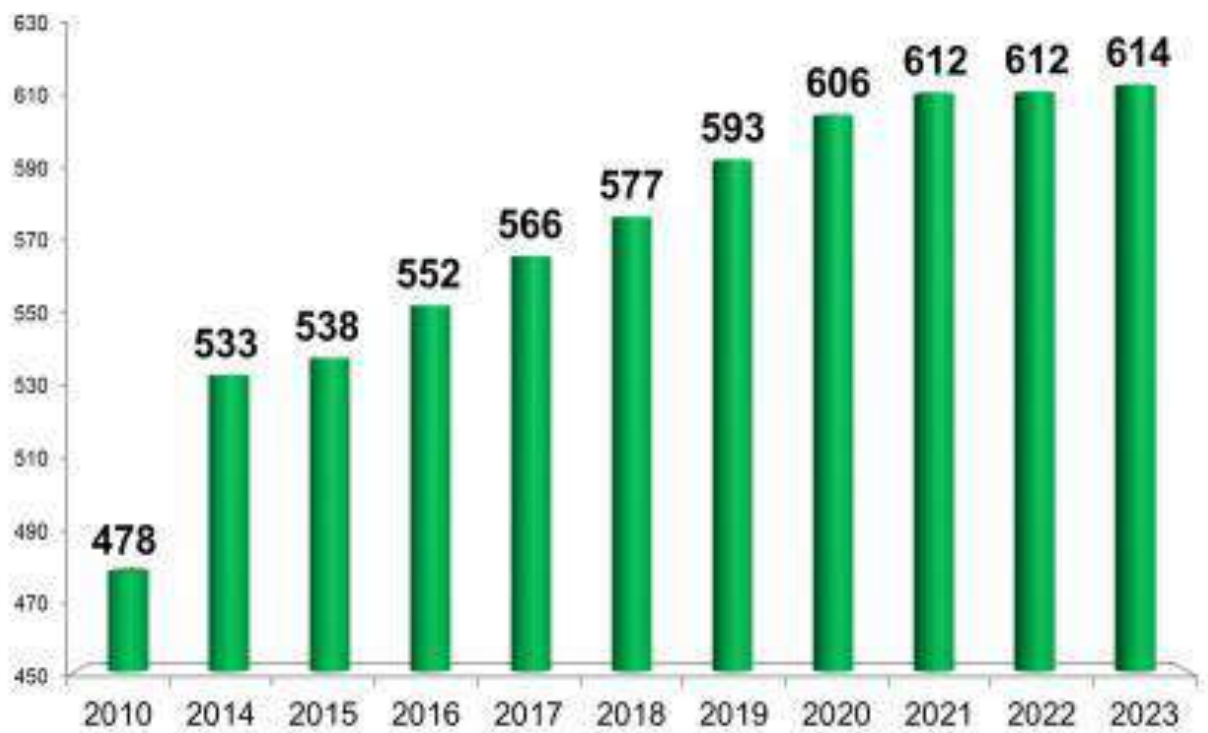
Зернове господарство області було і залишається найпотужнішою складовою галузі рослинництва.

Динаміка валового збору зернових та зернобобових культур

Динаміка посівних площ сільськогосподарських культур, тис. га

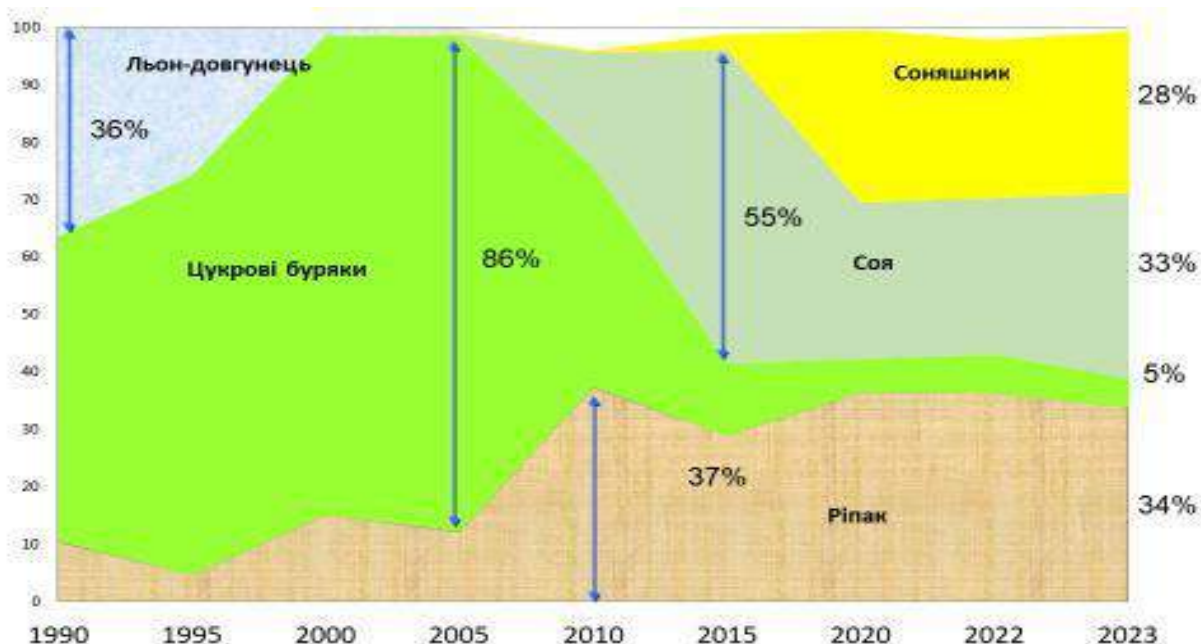
У структурі посівних площ 51 відсоток займають зернові та зернобобові культури, 24 відсотки - технічні культури, 16 відсотків – картопля та овочі, 9 відсотків - кормові культури.

Структура посівних площ, посіяних під урожай 2023 року, у %

Протягом останнього десятиліття динаміка посівів технічних культур області зазнала суттєвої трансформації, причиною цього є ряд чинників. Зокрема, зміна клімату, виведення високоадаптивних сортів та гібридів, що дозволило успішно вирощувати сільськогосподарські культури, які раніше не вирощувались у наших широтах, а також цінова ситуація на технічні культури такі як соняшник, соя, ріпак.

Динаміка посівів технічних культур, у %

За 2022 рік в області експортовано продукції галузі АПК на суму 388 мільйонів доларів США, а це 36 відсотків загальнообласного експорту, імпортовано сільськогосподарської продукції на 133 мільйони доларів США, або лише 6,5 відсотка. Позитивне сальдо галузі – 255,8 мільйона доларів.

2023 році очікуємо незначний спад виробництва практично за всіма видами сільськогосподарської продукції, що зумовлено введенням воєнного стану в країні. Разом з тим є тенденція до збільшення площ садів та ягід завдяки державній підтримці.

Для підтримки агропромислового сектору, в області реалізовується Комплексна програма розвитку агропромислового комплексу Волинської області на 2023–2026 роки. У 2023 році будуть реалізовуватись такі напрямки:

- виплата дотації за вирощування молодняка великої рогатої худоби;
- здешевлення вартості висіяного сертифікованого насіння;
- надання фінансової підтримки на зворотній основі через реалізацію бізнес-планів.

11.2. Вплив на наколишне середовище

11.2.1. Внесення мінеральних і органічних добрив на оброблювані землі та під багаторічні насадження

За оперативними даними у 2022 році сільгосп підприємствами області було внесено 155,8 тис.тонн мінеральних добрив (63,4 тис.тонн у перерахунку на поживну речовину) на площі 206,7 тис.га (79,7% посівної площі). В середньому по області на 1 га посівної площі обсяг внесених поживних речовин склав 245 кг/га або 254 кг/га на оброблену площу.

В минулому році за оперативними даними було внесено 367,8 тис.тонн органічних добрив, на площу 26,9 тис.га (10,4% посівної площі), що в розрахунку на 1 га посівної площі становить 1,4 т/га, обробленої площі – 12,2 т/га.

Під багаторічні насадження (плодово-ягідні, горіхи) агроформуваннями області у минулому році за оперативними даними було внесено 304,2 тонн мінеральних добрив (131,6 тис.тонн у перерахунку на поживну речовину) на площу 643,7 га (73,5% площі насаджень). В середньому по області на 1 га наявних площі багаторічних культур обсяг внесених поживних речовин склав 150,1 кг/га або 193,8 кг/га на оброблену площу.

11.2.2. Використання пестицидів

Захист рослин від шкідників і хвороб є невід'ємною складовою сучасного аграрного виробництва. Для цього використовують різні види пестицидів.

У 2022 році за оперативними даними сільгосп підприємствами області було внесено 512,2 тон пестицидів на площі 222,4 тис.га (85,7% посівної площі), в тому числі 344,3 тон гербіцидів, 116,8 тони фунгіцидів, 29,2 тон інсектицидів. В середньому по області на 1 га посівної площі обсяг внесених пестицидів склав 1,9 кг/га або 2,1 кг/га на оброблену площу.

11.2.3. Зрошення та осушення земель

Меліорація - це система заходів, пов'язаних із корінним поліпшенням властивостей ґрунтів і спрямованих на підвищення їхньої родючості. Внутрішньогосподарська меліоративна мережа забезпечує захист територій від затоплення і підтоплення поверхневими і паводковими водами, забезпечує зволоження пожежонебезпечних ділянок.

Станом на 01.01.2023 площа осушених земель становила 416,6 тис.га, в тому числі 236,6 тис.га осушено гончарним дренажем. Осушувально зволожувальні меліоративні системи займають площу – 156,9 тис.га, на 47,9 тис.га побудовані польдерні системи.

Загальна протяжність відкритої мережі каналів становить 18,5 тис. км, в тому числі 4,6 тис.км міжгосподарських, 13,9 тис.км внутрішньогосподарських.

Протяжність дамб 360 км, із них міжгосподарських 288 км, внутрішньогосподарських - 72 кілометри. В складі осушувальних систем нараховується понад 800 кілометрів експлуатаційних доріг, 15252 гідротехнічні споруди, з них 2601- на балансі Регіонального офісу водних ресурсів у Волинській області.

Для відведення надлишкових вод з польдерних систем та заакумулювання води у водосховищах на міжгосподарській мережі функціонує 46 насосних станцій, в тому числі 44 стаціонарних.

В області нараховується 11 водосховищ загальною площею 2,166 тис.га, повним об'ємом 39,245 млн м³, корисним - 23,59 млн м³.

Для здійснення контролю за рівнями ґрунтових вод та меліоративним станом осушених земель і прилеглих до них територій функціонує 1170 свердловин.

З метою забезпечення зволоження осушених торфовищ у пожежонебезпечні періоди року розроблено і було задіяно в роботі 62 схеми закумулювання води в каналах меліоративних систем на загальній площі 20 тис. гектарів.

У 2022 році по програмі «Експлуатація державного водогосподарського комплексу та управління водними ресурсами» використано 58,4 млн грн коштів загального фонду та 3,6 млн грн коштів спеціального фонду. На покриття дефіциту коштів загального фонду направлено 1,455 млн грн коштів спеціального фонду.

11.2.4. Тенденції в тваринництві

Вплив тваринництва на забруднення навколишнього середовища невеликий і загроза з його боку для змін клімату незначна, оскільки спостерігається позитивна динаміка скорочення цього впливу.

У господарствах населення та фермерських господарствах утримується до 50 гол великої рогатої худоби. Тварини в таких господарствах утримуються в основному на глибокій підстилці, що призводить до високого ступеня розкладання гною і можливості його використання без додаткової підготовки. Тому гній, як органічне добриво не представляє загрози екології регіонів і не вимагає спеціальних заходів щодо його підготовки та використання. В цьому

випадку достатньо дотримуватися елементарних санітарних правил його зберігання і мінімальної агротехнологічної культури його використання.

Також, один із напрямів скорочення негативного впливу на довкілля полягає в утилізації відходів у сільському господарстві шляхом отримання біогазу.

11.3. Органічне сільське господарство

Органічне сільське господарство - це виробнича система, що підтримує здоров'я ґрунтів, екосистем і людей. Вона залежить від екологічних процесів, біологічної різноманітності та природних циклів, характерних для місцевих умов, при цьому уникається використання шкідливих ресурсів, які викликають несприятливі наслідки. Органічне сільське господарство поєднує в собі традиції, нововведення та науку з метою покращення стану навколишнього середовища та сприяння розвитку справедливих взаємовідносин і належного рівня життя для всього вищезазначеного.

Станом на 1 червня 2023 року в області діє 21 сертифікований оператор, які спеціалізуються на вирощуванні та переробці продукції рослинництва, тваринництва, заготівлі дикорослих продуктів, бджільництві, виробництві добрив та засобів захисту рослин. Разом з тим, 10 підприємств експортують свою продукцію за кордон. Якість такої продукції підтверджує сертифікат визнаний у Європейському союзі та Швейцарії «Organic Standard».

В області органічна продукція вирощується на площі 4,8 тисячі гектарів, що становить 0,5 відсотка сільськогосподарських угідь регіону.

Наразі весь потенціал по органіці в області як і в Україні не використано, адже лише 462,2 тис га, або 1,1% сільськогосподарських угідь України сертифіковані як органічні. Тож робота над розвитком ринку органічної продукції триває.

Зважаючи на те, що на час дії воєнного стану подання звітності до органів державної статистики відтерміновано, подана інформація містить попередні дані і може бути уточнена лише по закінченню дії воєнного стану.

12. Енергетика та її вплив на навколишнє природне середовище

12.1. Структура виробництва та використання енергії

Важливе місце в розв'язанні екологічних проблем області належить енергетиці, від розвитку якої залежить економічний стан суспільства, а також стан навколишнього середовища.

Паливно-енергетичний комплекс Волинської області представлений підприємствами добувної промисловості, що спеціалізуються на видобутку і переробці твердого мінерального палива (кам'яне вугілля, торф), природного газу (Локачинська дільниця газопромислового управління «Львівгазвидобування» ПАТ «Укргазвидобування») та підприємствами, що здійснюють виробництво, постачання та розподіл природного газу та електроенергії.

Основною енергопостачальною організацією Волинської області є ПрАТ «Волиньобленерго», яке обслуговує понад 400 000 клієнтів, 389 150 побутових

та більше 14 500 юридичних споживачів. До складу «Волиньобленерго» входять 11 філій. На балансі перебуває 23660 км повітряних ліній електропередачі всіх напруг, 1423 км кабельних ліній, 113 підстанцій 35–110 кВ, 6 414 трансформаторних підстанцій 0,4–10 кВ.

12.2. Ефективність енергоспоживання та енергозбереження

Основну частину у використанні паливно-енергетичних ресурсів займають підприємства промисловості. Вони є найбільшими споживачами вугілля кам'яного, природного газу, дров та торфу.

Серед промислових підприємств основними споживачами паливно-енергетичних ресурсів є підприємства переробної промисловості, зокрема постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря.

Головним плановим документом розвитку Волині на довгострокову перспективу є Стратегія розвитку Волинської області на період до 2027 року, затверджена рішенням сесії обласної ради від 12.03.2020 № 29/16. В області на постійній основі проводиться робота по запровадженню альтернативних джерел енергії та понад 55 відсотків теплової енергії виробляється альтернативними (твердопаливними) котлами (з урахуванням сільських, селищних, відомчих котелень та паливних).

Область цілком забезпечена місцевими видами палива (торф, відходи деревообробки, виробляються паливні пелети, дерев'яна щепа), оскільки в області працює більше 20 промислових підприємств, які виробляють паливні брикети, пелети та гранули з відходів деревини, відходів сільського господарства, енергетичної лози, торфу тощо та реалізують їх. На території області здійснює свою виробничу діяльність з вирощування енергетичної лози ТзОВ «Салікс Енерджі». Енергетична лоза висаджена на орендованих земельних ділянках площею 1500 гектарів. ТзОВ «Салікс Енерджі» планує збільшення посадкових площ енергетичних культур до 3000 гектарів та висадку нових енергетичних рослин. Зважаючи, що в області зосереджена п'ята частина усіх запасів торфу України, перспективи розширення використання торфу та продуктів його переробки становлять близько 15 відсотків щорічно (за даними видобутку торфу ДП «Волиньторф»).

12.3. Вплив енергетичної галузі на наколишне природне середовище

На зменшення викидів забруднюючих речовин (твердих частинок, двоокису сірки, оксидів азоту) та парникових газів в атмосферне повітря, запобігання (мінімізації) забруднення поверхневих і підземних вод, зменшення забруднення земель, угідь, що відводяться під енергооб'єкти, склади та відвали, рекультивация земель, зайнятих об'єктами, що вичерпали свій ресурс, для їх подальшого використання спрямована політика впровадження біоенергетичних технологій в області.

12.4. Використання відновлювальних джерел енергії та розвиток альтернативної енергетики

Місцева енергетика базується на економічно доступних ресурсах регіону, які можуть бути використані в якості палива для вирішення проблем тепло- та гарячого водопостачання. Основними ресурсами, на які багата Волинь є запаси торфу, відходи лісозаготівель і лісопереробки, а також відходи сільськогосподарського виробництва.

В області на постійній основі проводиться робота по запровадженню альтернативних джерел енергії та понад 55 відсотків теплової енергії виробляється альтернативними (твердопаливними) котлами (з урахуванням сільських, селищних, відомчих котелень та паливних).

Так, станом на 31 грудня 2022 року сумарна потужність альтернативних джерел енергії порівняно з початком 2022 року зросла з 430,61 до 449,9 МВт, тобто на 19,29 МВт, або на 4,48 % (зокрема тепла на 3,24 % та електрична на 18,5 %).

Теплопостачальними підприємствами впроваджуються заходи зі зменшення використання природного газу та підвищення ефективності теплового господарства, зокрема: заміна на котельних пальникових пристроїв з використанням струменево-нішевої технології; заміна насосного обладнання; облаштування в житлових будинках індивідуальних теплових пунктів; виведення з експлуатації неефективних підвальних котелень із переведенням мешканців одноповерхових житлових будинків на індивідуальне опалення. На постійній основі проводиться робота з переведення споживачів приватних та малоповерхових житлових будинків на альтернативні види опалення. В окремих громадах затверджено програми, які стимулюють мешканців багатоповерхових будинків та об'єднання співвласників багатоквартирного будинку до термомодернізації.

13. Транспорт та його вплив на навколишнє середовище

13.1. Транспортна мережа адміністративно-територіальної одиниці

На території Волинської області існує розгалужена транспортна мережа, яка забезпечує зовнішні та внутрішні транспортно-економічні зв'язки господарського комплексу області. Транспортна система області представлена автомобільним, залізничним і трубопровідним транспортом. Вони утворюють складне, багатогалузеве господарство з певними особливостями розміщення, технічного оснащення, експлуатаційної діяльності, форм організації праці.

На розвиток і розміщення окремих видів транспорту Волинської області значний вплив мають природні умови території, хоча їх вплив на роботу транспорту з розвитком науково-технічного прогресу зменшується й позначається по-різному на окремих видах транспорту.

Транзитне положення території, яка перетинається важливими залізничними та автомобільними магістралями загальнодержавного й міжнародного значення, магістральними газопроводами, що сходяться в центрі області, зокрема в Ковельському транспортному вузлі, забезпечує високий рівень розвитку транспортних зв'язків не лише в межах області, а й з іншими

суміжними територіями. Через територію Волинської області проходять два транспортні коридори: Балтика – Чорне море та Євразійський як єдине ціле створюють транспортні зв'язки з країнами Південної Азії й Африки з Європою, Середньої Азії з Європою та Близького Сходу з Європою. Завдяки наявним транспортним комунікаціям область має вихід в усі регіони України.

Волинь також має чотири транспортні виходи по автомагістралях (Дольськ, Доманове, Піща і Пулемець) та один залізничний вихід (Заболоття) у Білорусь і далі в країни Балтії, Польщу, північно-західні регіони Росії. Наявність двох залізничних (Ягодин, Ізов) і двох автомобільних переходів (Ягодин, Устилуг) через р. Західний Буг на кордоні з Польщею – вагома перевага транспортно-географічного положення області.

13.1.2. Склад парку та середній вік транспортних засобів

Автомобільний транспорт відіграє виключно важливу роль у пасажирських перевезеннях. За темпами розвитку автомобільні пасажирські перевезення займають перше місце.

Згідно інформації департаменту інфраструктури облдержадміністрації кількість приміських та міжміських маршрутів області у 2022 році складало 285 і 331 відповідно. Кількість транспортних засобів, які здійснюють пасажирські перевезення становить 396 одиниць.

Середній вік транспортних засобів на маршрутах становить 9,6 років.

13.2. Вплив транспорту на навколишнє середовище

Автотранспорт є потужним джерелом викидів забруднюючих речовин, що значно погіршує умови розсіювання, створює їх високі концентрації в районах автомагістралей і прилеглих до них житлових забудов, де, як правило, проживає і працює значна кількість населення. Також функціонування транспорту створює високий рівень шуму, забруднює ґрунти та водойми в результаті змиву та протікання паливно - мастильних матеріалів, призводить до утворення пилу та інших забруднюючих речовин, які здійснюють несприятливу дію на навколишнє середовище та безпосередньо на людину. Загальні викиди токсичних речовин залежать від потужності і типу двигуна, режиму його роботи, технічного стану автомобіля, швидкості руху, стану дороги, якості палива.

Негативний вплив транспортних засобів на довкілля пов'язаний насамперед із викидами в атмосферу токсикантів з відпрацьованими газами транспортних двигунів, а також дещо меншою мірою – із забрудненням поверхневих водних об'єктів, утворенням твердих відходів та несприятливим впливом транспортних шумів і вібрацій.

Найбільшим забруднювачем навколишнього середовища в транспортній галузі є автомобільний транспорт та інфраструктура автотранспортного комплексу: шкідливі викиди в атмосферу від автомобілів за обсягами в багато разів перевищують відповідний сукупний показник від усіх інших видів транспорту.

В останні роки спостерігається збільшення викидів забруднюючих

речовин в атмосферне повітря від автотранспорту у зв'язку зі збільшенням його кількості.

Головними забруднювачами атмосфери, як і в попередні роки, були пересувні засоби, від яких в повітря надійшло близько 90 % загального обсягу викидів.

Основними токсичними інгредієнтами, якими забруднювалося повітря під час експлуатації транспортних засобів, були оксид вуглецю і сполуки азоту.

13.3. Державна політика та заходи щодо зменшення впливу транспорту на навколишнє середовище

Одним із найбільших забруднювачів довкілля в області є транспорт. Зменшення негативного впливу транспортного комплексу міста на якість довкілля відбувається шляхом збільшення кількості тролейбусів, контролю за показниками викидів автобусів, що приймають участь в конкурсах на перевезення пасажирів, впровадженням удосконаленої схеми дорожнього руху, збільшенням протяжності велосипедних доріжок та нарощування велоінфраструктури, покращення дорожнього покриття.

Також з метою регулювання навантаження на довкілля від автомобільного транспорту впроваджено ряд заходів, а саме: рух транспорту контролюється системою GPS навігації, що сприяє координації дій в плані кількості одиниць автотранспорту, графіків руху тощо; у вихідні дні зменшено кількість громадського автотранспорту у місті; до участі у конкурсах на перевезення пасажирів по місту допускаються автобуси класу не нижче Євро-2.

Основним із заходів щодо зменшення впливу транспорту на довкілля є встановлення певних вимог до транспортних засобів та наявність у перевізників – фізичних осіб-підприємців та підприємств, які здійснюють пасажирські перевезення, сертифікатів відповідності та екологічності. Вимоги до транспортного засобу повинні встановлюватися виключно організаторами перевезень, виходячи із необхідних умов організації перевезень пасажирів, екологічного стану місцевості та економічної доцільності застосування певного парку транспортних засобів.

Засобами зменшення викидів від автотранспорту можуть стати технічні, технологічні та організаційні заходи впливу для покращення стану атмосферного повітря.

З метою зменшення шкідливого впливу на довкілля, в області запроваджується стимулювання розвитку електричного, велосипедного та інших видів екологічно чистого транспорту.

14. Стале споживання та виробництво

14.1. Тенденції та характеристика споживання

Сьогодні сучасне глобалізоване суспільство налаштовує людей до все більшого і більшого споживання за допомогою різноманітних маркетингових технологій, внаслідок чого зростає навантаження на довкілля, вичерпуються ресурси. Завдяки технологічному розвитку можна вивести населення з

виробничої кризи, але лише при умові зміни у ставленні людей до процесу споживання. Поставивши задоволення суспільних потреб вище задоволення особистих потреб споживача, можна забезпечити стабільність усієї геосистеми.

Волинь – сільськогосподарська область, де в достатній кількості виробляється продукція сільського господарства та забезпечується її переробка на продукти харчування.

Область повністю забезпечує регіональну потребу в продовольчому зерні, картоплі, овочах, молоці та цукрі. Є можливість реалізовувати сільськогосподарську продукцію за межі регіону.

У задоволенні потреб населення товарами значне місце належить ринкам. Найбільша кількість ринків зосереджена в обласному центрі, Ківерцівському районі та м. Володимир-Волинський.

За сприянням місцевих органів влади в області періодично проводяться ярмарки з продажу сільськогосподарської продукції та продовольчих товарів за цінами виробників із залученням фермерських та особистих селянських господарств, обслуговуючих сільськогосподарських кооперативів, переробних підприємств, суб'єктів підприємницької діяльності. Створені належні умови для організації ними торгівлі власною продукцією.

В області проводиться постійна робота щодо залучення товаровиробників (власників особистих селянських господарств, фермерських господарств, переробних підприємств) до торгівлі власною продукцією за ціною виробника у вихідні і передсвяткові дні ярмарків з продажу сільськогосподарської продукції у містах, районних центрах, селищах і селах.

14.2. Запровадження елементів сталого споживання та виробництва

За останні роки в області значно зросло використання природного газу, вугілля та дизпалива. З метою зменшення використання традиційних видів палива та зменшення негативного впливу на середовище здійснювалася робота щодо залучення до паливно-енергетичного балансу області енергоносіїв з місцевих видів палива.

Після повної реконструкції відкрито фабрику з виробництва паливних гранул "Старовижівське паливо-торф". На підприємстві встановлено технологічне обладнання для виробництва 10 тисяч тонн паливних гранул в рік. Це дасть можливість забезпечити бюджетні заклади району та населення навколишніх сіл дешевим та екологічним паливом.

На виробничій базі державних підприємств "Володимир-Волинське лісомисливське господарство" та "Городоцьке лісове господарство" підприємством "ЕКОЕНЕРГОСИСТЕМ" організовано виробництво деревних пеллет потужністю 8,4 тис. тонн в рік.

15. Державне управління у сфері охорони навколишнього природного середовища

15.1. Національна та регіональна екологічна політика

Державна екологічна політика, яку проводить Управління, базується на поєднанні вирішення економічних і екологічних проблем, створенні умов та

безпосередньої участі в розв'язанні екологічних проблем на регіональному та місцевому рівнях.

Волинь вважається в країні регіоном, де населення і влада традиційно дбають про збереження унікальних природних ландшафтів, раціональне використання ресурсів лісу, озер, боліт, надр, піклуються збереженням чистоти атмосфери і води.

У звітному періоді основна увага діяльності Управління була зосереджена на пріоритетних питаннях, передбачених річним планом заходів з виконання покладених завдань на 2022 рік, згідно з політичними пріоритетами, стратегічними напрямками і завданнями щодо реалізації в області державної політики у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання природних ресурсів та екологічної безпеки.

15.2. Удосконалення нормативно-правового регулювання у сфері охорони довкілля та екологічної безпеки

Удосконалювати систему управління у сфері охорони довкілля та екологічної безпеки можливо за допомогою наступних дій: загальних, які здійснюють законодавчі, виконавчі і правові органи, та спеціальних, які здійснюються суб'єктами, що мають спеціальні повноваження відповідно до чинного законодавства.

До загальних дій належать:

1) законодавчо нормативного регулювання (формування й розвиток законодавчо-правової, нормативної сфер у галузі охорони довкілля; використання ресурсів навколишнього природного середовища; регулювання антропогенної діяльності тощо).

2) планування й прогнозування (розробка, затвердження, впровадження на практиці природоохоронних програм і проектів на основі системно-екологічного підходу; передбачення негативних та кризових ситуацій, планування природоохоронних заходів у всіх галузях економіки).

3) організація і координування – організація всіх видів робіт з екологічного менеджменту на різних рівнях та в установах; організація виконання запланованих природоохоронних рішень та дотримання екологічних нормативів; погодження інтересів держави й бізнесу в галузі охорони довкілля. Управління у сфері охорони довкілля покладено на управління екології та природних ресурсів облдержадміністрації.

4) контролювання – проведення контролю за дотриманням природоохоронного законодавства організаціями незалежно від форм власності на всіх рівнях. Здійснення державного контролю за дотриманням природоохоронного законодавства на території області покладено на державну екологічну інспекцію у області.

До спеціальних дій відносять:

1) розподіл і впорядкування навколишнього природного середовища та його ресурсів – планування, організація та контроль просторово-територіального устрою довкілля, виокремлення територій з особливим статусом охорони, надання об'єктів довкілля в оренду, лісовідновлення;

2) облік та статистична звітність – планування, ведення, оновлення, використання кадастрів природних ресурсів (сукупності кількісних, якісних та інших характеристик господарського, екологічного, правового стану природних ресурсів), формування і аналіз екологічної статистичної звітності;

3) нормування – розробка нормативів гранично-допустимих викидів і скидів та інших видів шкідливого впливу, обґрунтування значень гранично допустимої концентрації (ГДК) для об'єктів довкілля;

4) моніторинг – проведення спостережень, збір та обробка інформації про стан довкілля суб'єктами моніторингу довкілля. Нині, моніторинг довкілля на регіональному рівні здійснюється понад 12 суб'єктами моніторингу довкілля, за своїми програмами і планами робіт, визначеними центральними органами виконавчої влади;

5) інформування громадськості, органів влади, суб'єктів бізнесу про стан навколишнього природного середовища, можливі ризики і загрози. Основними документами для інформування громадськості, що підлягають оприлюдненню, є Національна та регіональні доповіді про стан довкілля;

6) ліцензування – надання дозволів на здійснення певної діяльності: розвідка та експлуатація корисних копалин, економічно небезпечних видів діяльності;

7) стандартизація – розробка затвердження, гармонізація всіх видів нормативних документів, методик, термінології, значень ГДК, тощо;

8) аудит – незалежна оцінка аудиторськими фірмами відповідності екологічного стану, діяльності, систем управління якості, систем екологічного управління екологічним вимогам та розробка рекомендацій щодо поліпшення всіх видів діяльності організацій, що мають вплив на навколишнє середовище;

9) маркетинг – організація і спрямування діяльності установи, пов'язаної з екологічно орієнтованим попитом на товари і послуги, що сприяють збереженню якісного та кількісного рівня довкілля протягом усього життєвого циклу, зниження навантаження на навколишнє природне середовище, діяльність зі збереження середовища існування людини, генофонду біосфери, екологічне маркетування товарів.

15.3. Державний нагляд (контроль) у сфері охорони навколишнього природного середовища

Державний контроль за додержанням вимог природоохоронного законодавства в регіоні здійснюється Державною екологічною інспекцією у Волинській області.

Державна екологічна інспекція у Волинській області (далі - Інспекція) здійснює державний нагляд (контроль) за додержанням органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами та організаціями, громадянами України вимог природоохоронного законодавства на території області.

Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 13.03.2022 № 303 «Про припинення заходів державного нагляду (контролю) і державного ринкового нагляду в умовах воєнного стану», Державна екологічна інспекція у

Волинській області здійснила 219 природоохоронних заходів контролю, під час яких інспектори склали 680 протоколів та притягнули до адміністративної відповідальності 650 порушників.

Сума накладених штрафів за порушення природоохоронного законодавства становить 273 тисячі гривень, 243 тисячі гривень з яких вже сплачені до державного бюджету.

До правоохоронних органів спеціалісти Інспекції передали одинадцять справ, за якими відкрито чотири кримінальні провадження. Держекоінспектори 59 разів залучалися правоохоронними органами до слідчих дій.

Загальна сума розрахованих збитків за 2022 рік становить понад 270 мільйонів гривень, не враховуючи наслідки терористичних дій рф.

Сума розрахованих збитків завданих російською агресією навколишньому середовищу Волині за минулий рік – 257 мільйонів гривень.

15.4. Виконання державних цільових екологічних програм

Законом України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року» визначені основні стратегічні цілі та завдання державної екологічної політики.

З метою реалізації державної екологічної політики, стабілізації і поліпшення екологічного стану довкілля та зниження екологічних ризиків шляхом забезпечення охорони, раціонального використання і відтворення природних ресурсів в області діє Регіональна екологічна програма «Екологія 2016-2022» (далі - Програма), затверджена рішенням обласної ради від 10.02.2016 № 2/27 (зі змінами).

Відповідно до зазначеної Програми у 2022 році передбачено виконання природоохоронних заходів на суму 55 316,0 тис. гривень, у той же час, відповідно до звітів, наданих райдержадміністраціями, органами місцевого самоврядування та підприємствами було заплановано виконання природоохоронних заходів у 2022 році на суму 76 483,132 тис. гривень.

Фактичне спрямування коштів бюджетів усіх рівнів на виконання природоохоронних заходів у 2022 році становить 83 734,718 тис. гривень.

Тобто, у звітному періоді виконання заходів до програмних показників програми становить – 151 %, а виконання до запланованого виконавцями на рік – 109 %.

Основними напрямками в проведенні природоохоронних заходів були заходи з охорони і раціонального використання водних ресурсів, атмосферного повітря, природних рослинних ресурсів та раціонального використання і зберігання відходів.

Розділ Регіональної екологічної програми «Екологія 2016-2022»	Сума коштів, спрямованих на виконання заходів у 2022 році, тис. гривень
Охорона і раціональне використання природних рослинних ресурсів	50 463,27

Охорона і раціональне використання водних ресурсів	30 148,748
Охорона атмосферного повітря	1 047,5
Раціональне використання і зберігання відходів виробництва і побутових відходів	1 685,8
Збереження природно-заповідного фонду	215,54
Наука, екологічна освіта	153,86
Охорона і раціональне використання ресурсів тваринного світу	20,0

Відповідно до наданих звітів розподіл коштів, спрямованих на виконання природоохоронних заходів, передбачених Програмою, у січні-грудні 2022 року за джерелами фінансування виглядає наступним чином:

Фінансування природоохоронних заходів

тис. гривень

Джерела фінансування	Заплановано на 2022 рік	Фактично профінансовано у січні-грудні 2022 року	% фінансування
Державний бюджет	-	-	-
Державний фонд охорони навколишнього природного середовища	-	-	-
Обласний бюджет, в т. ч.:	17 651,99	16 210,935	92
обласний фонд охорони навколишнього природного середовища	5 651,99	4 217,135	75
Бюджети міст і районів, в т. ч.:	12 584,992	11 355,313	90
місцеві фонди охорони навколишнього природного середовища	2 194,11	2 169,11	99
Власні кошти підприємств	39 368,2	52 499,97	133
Залучені кошти (кошти грантів)	6 877,95	3 668,5	53

Кошти державного бюджету на виконання природоохоронних заходів у звітному періоді не виділялися.

Щодо коштів обласного фонду охорони навколишнього природного середовища (далі - ОФОНПС) слід зазначити наступне.

У 2022 році сума коштів обласного фонду ОНПС, яка підлягає розподілу, складає 5 652,672 тис. гривень, з яких: 3 855,0 тис. гривень - прогнозовані надходження та 1 797,672 тис. гривень - вільні залишки коштів, що утворилися станом на 01.01.2022.

Відповідно до розпорядження обласної військової адміністрації від 25 липня 2022 року № 317 «Про затвердження Переліку природоохоронних заходів, що фінансуються у 2022 році за рахунок коштів обласного фонду охорони навколишнього природного середовища» (зі змінами) розподіл коштів в сумі 5 652,672 тис. гривень виглядає наступним чином:

- 110,99 тис. гривень - управлінню екології та природних ресурсів облдержадміністрації;

- 5 541,0 тис. гривень - субвенція з обласного бюджету місцевим бюджетам на реалізацію природоохоронних заходів (далі - Субвенція);

- 0,682 тис. гривень - нерозподілений залишок.

Аналіз звітів отримувачів Субвенції за січень-грудень 2022 року показав, що використано кошти в сумі 4 170,135 тис. гривень, із 11 заходів, запланованих до виконання, повністю виконано та оплачено 5 заходів, по 5 заходах роботи виконані, але повністю або частково не оплачені, 1 захід не розпочато.

Управлінням екології та природних ресурсів облдержадміністрації із 110,99 тис. гривень, виділених з ОФОНПС, освоєно 47,0 тис. гривень. Причина не освоєння коштів в повному обсязі полягає в тому, що органами казначейства не проведені платіжні доручення відповідно до черговості оплат, визначених постановою Кабінету Міністрів України від 09.06.2021 № 590 «Про затвердження Порядку виконання повноважень Державною казначейською службою в особливому режимі в умовах воєнного стану». Виконавцями зареєстровано кредиторську заборгованість.

Тобто, через об'єктивні причини, кошти Субвенції освоєні в обсязі 75 %, кошти, передбачені управлінню - в обсязі 42 %.

За рахунок коштів місцевих бюджетів (в тому числі фондів охорони навколишнього природного середовища) громадами заплановані та проведені природоохоронні заходи щодо запобігання та ліквідації наслідків підтоплення окремих територій м. Ковеля, придбання насосного і технологічного обладнання, для заміни такого, що використало свої технічні можливості на комунальних каналізаційних системах Локачинської СТГ, очищення громадської водойми «Скрипка» в с. Пнівне Камінь-Каширської МТГ, обстеження очисних споруд Камінь-Каширської МТГ, відновлення та підтримання сприятливого гідрологічного режиму та санітарного стану водних об'єктів у м. Луцьку, запобігання поширенню чужорідних видів рослин, які загрожують природним екосистемам (локалізація та ліквідація борщівника Сосновського та амброзії) у м. Луцьку та м. Ковелі, виготовлення технічної документації із землеустрою щодо встановлення меж загальнозоологічного заказника місцевого значення «Озерянський» та парку-пам'ятки садово-паркового мистецтва «Горохівський», розробки схеми екологічної мережі Ковельської МТГ, впорядкування та ліквідація сміттєзвалищ на територіях громад, придбання спеціального обладнання для екологічно безпечного роздільного збирання побутових відходів, проведення заходів з охорони навколишнього природного середовища (Луцька та Ковельська міські ради) та виготовлення поліграфічної продукції з екологічної тематики.

За власні кошти, в рамках заходів Регіональної екологічної програми «Екологія 2016-2022», обласним управлінням лісового та мисливського господарства проведено заходи із заліснення (посів і посадка) на землях держлісфонду на площі 1 734 га (за звітний період виконано робіт на суму 50 035,97 тис. гривень), сільгоспвиробниками проведено очищення

внутрішньогосподарських меліоративних каналів, підприємствами проводилися заходи щодо зменшення шкідливих викидів в атмосферне повітря, забезпечення екологічно безпечного збирання, зберігання та утилізації відходів та озеленення на підпорядкованих територіях.

15.5. Державна політика у сфері моніторингу навколишнього природного середовища

Суб'єктами системи екологічного моніторингу в області є спеціально уповноважені органи міністерств й відомств, управління обласної державної адміністрації, підприємства, установи та організації, які в своєму складі мають відповідні лабораторії, що мають свідоцтва про атестацію на проведення вимірювань складових довкілля, зокрема:

1. Державна екологічна інспекція у Волинській області
2. Регіональний офіс водних ресурсів у Волинській області
3. Волинський обласний центр з гідрометеорології на чотирьох постах спостережень: ПСЗ 04 на вул. Шопена, 11, м. Луцьк, ПСЗ 05 на вул. Рівненській, м. Луцьк, ПСЗ 07 на вул. Конякіна, м. Луцьк. По програмі вивчення транскордонного забруднення моніторинг здійснюється на метеостанції Світязь Шацького району Волинської області.

4. Головне управління Держпродспоживслужби у Волинській області
5. ДУ «Волинський обласний центр контролю та профілактики хвороб МОЗ України».

6. Волинське обласне управління лісового та мисливського господарства.

Моніторинг довкілля на території області реалізується через незалежні відомчі мережі спостережень суб'єктів моніторингу, відповідно до своїх функціональних завдань за відомчими програмами і планами робіт.

Узагальнення результатів моніторингових спостережень (збір, обробка, систематизація та аналіз інформації) від суб'єктів державної системи моніторингу довкілля здійснює управлінням екології та природних ресурсів Волинської облдержадміністрації та розміщує на веб-порталі Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України згідно із Регламентом, затвердженим наказом Міністра від 26.04.2007 № 218 «Про надання екологічної інформації».

Для інформування населення про стан довкілля узагальнені результати моніторингових спостережень суб'єктів моніторингу довкілля (інформаційно-аналітичні огляди про стан довкілля) регулярно раз на місяць висвітлюються на офіційному веб-сайті веб-сайті Волинської обласної державної адміністрації за посиланням <https://voladm.gov.ua/article/monitoring-stanu-dovkillya-za-sichen-2021-roku/>

На виконання вимог постанови Кабінету Міністрів України від 14.08.2019 № 827 «Деякі питання здійснення державного моніторингу в галузі охорони атмосферного повітря», наказу Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України від 25.02.2021 № 147 «Про затвердження форми Програми державного моніторингу у галузі охорони атмосферного повітря», зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 21.04.2021 за № 543/36165,

наказу Міністерства внутрішніх справ України від 21.04.2021 № 300 «Про затвердження Порядку розміщення пунктів спостережень за забрудненням атмосферного повітря в зонах та агломераціях», зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 13.05.2021 за № 635/36257, а також з урахуванням Методичних рекомендацій з підготовки та затвердження програм державного моніторингу в галузі охорони атмосферного повітря, розроблених Міндовкілля України у рамках проекту «Підтримка України у наближенні до законодавства ЄС у сфері захисту довкілля (якість атмосферного повітря, управління відходами)», розроблена та наказом начальника обласної військової адміністрації від 22 серпня 2022 року № 327 затверджена «Програма державного моніторингу в галузі охорони атмосферного повітря Волинської зони на 2021–2025 роки».

Система спостережень за станом довкілля

№ з/п	Суб'єкти моніторингу довкілля	Кількість точок спостережень, од.								
		атмосферне повітря	стаціонарні джерела викидів в атмосферне повітря	поверхневі води	джерела скидів зворотних вод у поверхневі води	морські води	джерела скидів зворотних вод у морські води	підземні води	джерела скидів зворотних вод у глибокі підземні водоносні горизонти	грунти
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
1	Волинський обласний центр з гідрометеорології	4	-	11	-	-	-	-	-	5
2	Регіональний офіс водних ресурсів у Волинській області	-		2	-	-	-	-	-	-
4	ДУ «Волинський обласний центр контролю та профілактики хвороб МОЗ України»	14	-	48	-	-	-	620	-	178
5	ДУ «Інститут охорони ґрунтів України»	-	-	-	-	-	-	-	-	36

15.6. Оцінка впливу на довкілля

З 18 грудня 2017 року набув чинності Закон України «Про оцінку впливу на довкілля», яким визначено 2 категорії об'єктів, які можуть мати значний вплив на довкілля і підлягають ОВД. Такі суб'єкти господарювання без наявності висновку ОВД не мають права здійснювати заплановану діяльність. Крім того, об'єкти першої категорії підлягають обов'язковому розгляду щодо наявності підстав для здійснення оцінки транскордонного впливу на довкілля.

На виконання вимог вищезазначеного закону в управлінні функціонує відділ з оцінки впливу на довкілля, яким протягом 2022 року розпочато 28 процедури з оцінки впливу на довкілля планованої діяльності та об'єктів, які можуть мати значний вплив на довкілля та надано 13 висновки з оцінки впливу на довкілля.

Варто зазначити, що з 12.10.2018 року (з дати введення в дію Закону України «Про стратегічну екологічну оцінку») розпочато практичну реалізацію процедури стратегічної екологічної оцінки документів державного планування (підготовлено зауваження та пропозиції до 37 заяв про визначення обсягу стратегічної екологічної оцінки та підготовлено зауваження та пропозиції до 27 проектів документів державного планування та звітів про стратегічну екологічну оцінку).

Разом з тим, з 17.03.2020 громадські слухання з метою обговорення звітів з оцінки впливу на довкілля щодо планованої діяльності суб'єктів господарювання області не призначались та не проводились. Відповідно до вимог Закону тимчасово, на період дії та в межах території карантину, встановленого Кабінетом Міністрів України з метою запобігання поширенню на території України корона вірусної хвороби (COVID-19), до повного його скасування та протягом 30 днів з дня скасування карантину, громадське обговорення планованої діяльності проводиться у формі надання письмових зауважень і пропозицій (у тому числі в електронному вигляді), про що зазначається в оголошенні про початок громадського обговорення звіту з оцінки впливу на довкілля. У цей період громадські слухання, передбачені статтею 7 Закону України «Про оцінку впливу на довкілля» не проводяться.

Окрім того, до завершення воєнного стану, введеного відповідно до Указу Президента України від 24.02.2022 № 64 «Про введення воєнного стану в Україні» інформація у Єдиному реєстрі з оцінки впливу на довкілля відображається частково.

15.7. Економічні засади природокористування

15.7.1. Економічні механізми природоохоронної діяльності

На Волині, як і в Україні вцілому, впроваджено основні засади економічного механізму природокористування та природоохоронної діяльності, базовими елементами якого є:

- екологічний податок;
- грошові стягнення за шкоду, заподіяну порушенням законодавства про охорону навколишнього природного середовища в результаті господарської та іншої діяльності;

- система фінансування природоохоронних заходів за рахунок коштів природоохоронних фондів різних рівнів (державного, обласного, місцевих);
- система рентної плати за спеціальне використання природних ресурсів (водних, земельних, лісових, мінеральних, біологічних тощо).

Основні напрямки використання коштів природоохоронних фондів вказують на основні екологічні проблеми нашого регіону – це охорона та покращення стану водних ресурсів та раціональне поводження з відходами.

Фактичні надходження екологічних платежів до спеціального фонду місцевих бюджетів у Волинській області за 2022 рік

(тис. гривень)

Назва платежу		2021 рік (на кінець бюджетного періоду)	Річні планові показники надходжень на 2022 рік	Фактично надійшло станом на 01.01.2023	Рівень виконання у відсотках
Залишок коштів спеціального фонду місцевих бюджетів на кінець бюджетного періоду		6 726,4	x	x	x
Екологічний податок (крім радіоактивних відходів) (19010100, 19010200, 19010300), у т.ч.	Екологічний податок, який справляється за викиди в атмосферне повітря забруднюючих речовин стаціонарними джерелами забруднення (за винятком викидів в атмосферне повітря двоокису вуглецю) (19010100)	x	3 358,7	3 144,7	93,6
	Надходження від скидів забруднюючих речовин безпосередньо у водні об'єкти (19010200)	x	1 221,7	1 788,4	146,4
	Надходження від розміщення відходів у спеціально відведених для цього місцях чи на об'єктах, крім розміщення окремих видів відходів як вторинної сировини (19010300)	x	1 737,4	1 585,5	91,3
	Разом	x	6 317,8	6 518,5	103,2
Грошові стягнення за шкоду, заподіяну порушенням законодавства про охорону навколишнього природного середовища внаслідок господарської та іншої діяльності (24062100)		x	1 770,2	3 249,9	183,6
Всього		x	8 088,1	9 768,4	120,8

Надходження рентних платежів за використання природних ресурсів до бюджетів усіх рівнів за 2022 рік

(тис. гривень)

Назва ресурсу	Всього	в тому числі:	
		Державний бюджет	Місцевий бюджет
Рентна плата за спеціальне використання лісових ресурсів, всього: в т.ч.	119 283,8	51 495,0	67 788,8

рентна плата за спеціальне використання лісових ресурсів в частині деревини, заготовленої в порядку рубок головного користування	81 738,1	51 495,0	30 243,1
рентна плата за спеціальне використання лісових ресурсів (крім рентної плати за спеціальне використання лісових ресурсів в частині деревини, заготовленої в порядку рубок головного користування)	37 545,7	0,0	37 545,7
Рентна плата за спеціальне використання води	10 502,0	5 776,1	4 725,9
Рентна плата за користування надрами	306 872,7	285 702,1	21 170,6
Плата за використання інших природних ресурсів	-	-	-
Земельний податок, орендна плата за землю	550 170,7	0,0	550 170,7
Плата за оренду водних об'єктів на території області, які знаходяться в басейнах річок загальнодержавного значення	-	-	-
Всього по області	986 829,2	342 973,2	643 856,0

15.7.2. Стан фінансування сфери охорони навколишнього природного середовища

Головним розпорядником коштів обласного фонду охорони навколишнього природного середовища (далі - ОФОНПС) є управління екології та природних ресурсів Волинської облдержадміністрації.

Кошти ОФОНПС виділяються на підставі пропозицій, оформлених у вигляді запиту, поданих місцевими органами виконавчої влади та місцевими органами самоврядування з урахуванням наступних умов:

- відповідність заходам Регіональної екологічної програми «Екологія 2016-2022»;

- відповідність вимогам постанови Кабінету Міністрів України від 17 вересня 1996 року № 1147 «Про затвердження переліку видів діяльності, що належать до природоохоронних заходів» (зі змінами та доповненнями);

- пріоритетність у вирішенні екологічних проблем, зазначених у розроблених місцевих програмах екологічного спрямування та екологічних паспортах міських, сільських та селищних територіальних громад;

- забезпечення співфінансування з відповідних місцевих бюджетів (в тому числі місцевих фондів охорони навколишнього природного середовища) згідно вимог розпорядження голови облдержадміністрації від 05 листопада 2019 року № 653 «Про внесення змін до Порядку надання та використання коштів субвенції з обласного бюджету місцевим бюджетам на реалізацію природоохоронних заходів», яким встановлено, що основною умовою для надання зазначеної субвенції є забезпечення співфінансування з відповідних місцевих бюджетів, у тому числі місцевих фондів в обсязі не менше 30 відсотків фінансового ресурсу, необхідного для виконання природоохоронного заходу.

Управління опрацьовує надані пропозиції, формує Проект переліку природоохоронних заходів, які необхідно фінансувати з ОФОНПС у поточному році, та надає на розгляд постійної комісії Волинської обласної ради з питань екології, раціонального використання природних ресурсів.

У 2022 році розподіл коштів ОФОНПС в сумі 5 652,672 тис. гривень, відповідно до розпорядження обласної військової адміністрації від 25 липня 2022 року № 317 «Про затвердження Переліку природоохоронних заходів, що фінансуються у 2022 році за рахунок коштів обласного фонду охорони навколишнього природного середовища» (зі змінами), виглядає наступним чином:

(тис. гривень)

Назва природоохоронного заходу	Відповідальний виконавець (отримувач коштів)	Затверджено Переліком	Освоєно станом на 01.01.2023	Примітка
Розробка звіту про стратегічну екологічну оцінку проекту Регіональної екологічної програми «Екологія 2023 - 2026»	управління екології та природних ресурсів ОДА	41,0	41,0	звіт розроблено, розпочато процедуру СЕО
Розробка проєкту зміни меж загальнозоологічного заказника місцевого значення «Буг» у Ковельському районі Волинської області	управління екології та природних ресурсів ОДА	6,0	6,0	проєкт розроблено
Розроблення Регіонального плану управління відходами у Волинській області до 2030 року (оплата кінцевого етапу за договором після затвердження рішенням обласної ради від 15.09.2022 № 18/8)	управління екології та природних ресурсів ОДА	63,99	-	zareestrovano kreditorsku zaborgovanist
Нове будівництво очисних споруд на вул. Незалежності в смт Торчин Луцького району Волинської області	Торчинська СТГ	500,0	19,681	zareestrovano kreditorsku zaborgovanist na sumu 463,708 tис. griven
Покращення екологічної ситуації у Шацькому національному природному парку шляхом каналізування населених пунктів навколо озера Світязь	Ковельська РДА	3000,0	3000,0	koshti osvoini v povnomu ob'syzi
Виготовлення проектно-кошторисної документації на реконструкцію очисних споруд в м. Камінь-Каширський	Камінь-Каширська МТГ	140,0	140,0	koshti osvoini v povnomu ob'syzi
Поточний ремонт насосного та гідродинамічне очищення приймального відділень КНС (каналізаційно насосної станції) № 3 в смт Люблинець Ковельського району Волинської області	Люблинецька СТГ	98,0	98,0	koshti osvoini v povnomu ob'syzi
Завершення реалізації проекту «Реконструкція каналізаційних очисних споруд смт Цумань Луцького району Волинської області. Пусконаладжувальні роботи»	Цуманська СТГ	168,0	-	zareestrovano kreditorsku zaborgovanist na sumu 116,55 tис. griven

Капітальний ремонт мережі водовідведення та здійснення заходів щодо запобігання підтопленню, облаштування та очистки каналів на території Колодяжненської сільської ради Ковельського району Волинської області	Колодяжненська СТГ	296,0	97,454	зареєстровано кредиторську заборгованість на суму 192,563 тис. гривень
Здійснення заходів від підтоплення населених пунктів та сільськогосподарських угідь на території с. Милятин Павлівської сільської ради Володимирського району	Павлівська СТГ	315,0	315,0	кошти освоєні в повному обсязі
Заходи з поліпшення технічного стану та благоустрій меліоративної системи Прудник на відрізку від залізничної колії до вулиці Чкалова у м. Ківерці	Ківерцівська МТГ	140,0	-	зареєстровано кредиторську заборгованість на суму 137,239 тис. гривень
Покращення гідрологічного режиму та санітарного стану р. Луга в м. Володимир Волинської області	Володимирська МТГ	175,0	-	захід не розпочато
Проведення очистки меліоративних каналів на території Центрального парку ім. Лесі Українки з метою покращення санітарного стану парку та прилеглої території в межах м. Луцька	Луцька МТГ	500,0	500,0	кошти освоєні в повному обсязі
Капітальний ремонт внутрішньогосподарських каналів К-1-12, К-1-15, К-1-16, К-1-20 Ставищенської осушувальної системи на території Сошиченської сільської ради Камінь-Каширського району	Сошиченська СТГ	209,0	-	зареєстровано кредиторську заборгованість на суму 205,536 тис. гривень
Всього		5 541,0	4 170,135	

Причина неосвоєння коштів субвенції в повному обсязі полягає в тому, що органами казначейства не проведені платіжні доручення відповідно до черговості оплат, визначених постановою Кабінету Міністрів України від 09.06.2021 № 590 «Про затвердження Порядку виконання повноважень Державною казначейською службою в особливому режимі в умовах воєнного стану».

15.8. Технічне регулювання у сфері охорони навколишнього природного середовища, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки

В області є ряд вимірювальних лабораторій, що мають свідоцтва про атестацію на проведення вимірювань складових довкілля (викиди в атмосферне повітря, поверхневих та зворотних вод, ґрунтів, відходів тощо). Серед них:

- Державна екологічна інспекція у області
- Волинський обласний центр з гідрометеорології
- Волинська філія ДУ «Держґрунтохорона»
- Головне управління Держпродспоживслужби у Волинській області.

15.9. Державне регулювання природокористування

Відповідно до вимог Законів України «Про адміністративні послуги», «Про Перелік документів дозвільного характеру у сфері господарської діяльності», «Про особливості надання публічних (електронних публічних) послуг», з урахуванням розпорядження Кабінету Міністрів України від 16.05.2014 № 523-р «Деякі питання надання адміністративних послуг через центри надання адміністративних послуг» (у редакції розпорядження Кабінету Міністрів України від 17.05.2022 № 391-2022-р), в частині надання публічних, в тому числі адміністративних послуг та видачі документів дозвільного характеру, управління, відповідно до покладених на нього завдань, протягом 2022 року забезпечувало:

- видачу дозволу на викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами суб'єктам господарювання для об'єктів другої та третьої групи;

- анулювання дозволу на викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами суб'єктам господарювання;

- видачу дозволу на спеціальне використання природних ресурсів у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду;

- анулювання дозволу на спеціальне використання природних ресурсів у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду;

- затвердження реєстрових карт об'єктів утворення, оброблення та утилізації відходів;

- затвердження паспорта місць видалення відходів;

- видачу висновку з оцінки впливу на довкілля.

З вказаного вище переліку послуг через автоматизовані інформаційні системи (ресурси) здійснюється проведення оцінки впливу на довкілля та реєстрація декларацій про відходи.

15.10. Стан та перспективи наукових досліджень у галузі охорони навколишнього природного середовища

Наукові дослідження в галузі охорони довкілля здійснюють установи природоохоронного спрямування та наукові установи області. Крім того, підтримується співпраця з освітніми, державними та громадськими закладами.

Протягом 2022 року у вищих навчальних закладах області, в яких є кафедра «Екологія та охорона навколишнього середовища» триває проведення ряду наукових досліджень в галузі екології, які відображалися в монографіях, статтях, посібниках, науково-практичних конференціях.

У сучасних умовах в екологічному вихованні важливе значення має дослідницько-експериментальна робота. Дослідження – це процес, в якому людина відкриває нові знання про оточуючий світ.

Наукова діяльність кафедри екології та охорони навколишнього середовища Волинського національного університету імені Лесі Українки охоплює широкий спектр напрямів організації та виконання науково-дослідної роботи, активну участь у міжнародних, всеукраїнських, регіональних та університетських науково-практичних конференціях; підготовку та видання

монографій, науково-практичних рекомендацій, публікацій статей, встановлення наукових зв'язків з вищими закладами України і зарубіжжя; науково-дослідну роботу студентів.

Відповідно до Тематичного плану кафедральних науково-дослідних робіт у галузі охорони довкілля, які зареєстровано в Державній науковій установі «Український інститут науково-технічної експертизи та інформації» протягом 2022 року тематика досліджень була наступною:

1. Еколого-фауністичні дослідження тваринного світу Волинського Полісся (щодо встановлення видового різноманіття і чисельності популяцій тварин Волинського краю, науковий керівник Сухомлін К.Б., д.біол.н., проф.);

2. Оцінка гідроекологічного стану і регіональні проблеми раціонального використання та охорони вод Волинської області (комплексне дослідження сучасного гідроекологічного стану водних об'єктів Волинської області, регіональних проблем водокористування, науковий керівник Фесюк В.О., д.геогр.н, проф.);

3. Гідрологія, гідрохімія регіональних річкових басейнів, гідроекологія, питання антропогенного навантаження та екологічної збалансованості ландшафтів басейну річок, управління якістю водними ресурсами та їх охорона, оцінка якості води річок басейну Прип'яті у Волинській області;

4. Екологічні ризики природокористування, гідрологічний режим річок Волинської області в умовах кліматичних змін, руслові деформації річок, розселення міського населення в області, сучасний стан лісового фонду, вітровий режим, геліоресурси та ПЗФ Волинської області;

5. Конструктивно-географічний аналіз та оцінка стану меліорованих агроландшафтів Волинської області;

6. Конструктивно-географічне дослідження порушених земель Волинської області та напрямків оптимізації їх стану;

7. Дослідження сучасного стану торфово-болотних ландшафтів у Волинській області та геосистем Шацького національного парку;

8. Екологічні мережі Волинської області;

9. Дослідження угруповань ґрунтової мезофауни соснових лісів Шацького національного природного парку та їх антропогенні зміни;

10. Мікрокліматичні особливості, проблеми забруднення та охорони атмосферного повітря у м.Луцьк;

11. Обґрунтування системи раціонального рекреаційного природокористування, здійснення рекреаційного моніторингу і оцінки еколого-кліматичних та ґрунтово-екологічних проблем, біорізноманіття та сучасні ландшафти Волині;

12. Робота з координації та розвитку оздоровчого, спортивного, пізнавального, екстремального, ного та інших видів туризму;

13. Моніторинг стану довкілля природно-територіальних та антропогенних комплексів при здійсненні післяпроектного моніторингу;

14. Математико-картографічне моделювання суспільно-географічних систем за даними дистанційного зондування Землі засобами ГІС-технологій;

15. Ресурси флори Волинської області та їх раціональне використання;

16. Еколого- фауністичні дослідження тварин західних областей України;
17. Лісовідновлення та лісорозведення на території Волинської області з позицій екологічно орієнтованого лісівництва;

18. Моніторинг стану довкілля природно-антропогенних територіальних комплексів в системі просторово-планувальної організації території;

Серед науково-дослідних робіт у галузі охорони довкілля у 2022 році, що виконувались на замовлення:

1. Наукове обґрунтування розробки схеми локальної екологічної мережі Ковельської територіальної громади;

2. Удосконалення постійної лісонасінної бази сосни звичайної в ДП «Ківерцівське лісове господарство»;

3. Обстеження території проведення робіт ділянка Маневицька-1, Маневицька-2, Камінь-Каширська-1, Камінь-Каширська-2, торфові родовища «Велике Багно», «Велике Болото», «Коза-Березина», «Стобихівське»;

4. Капітальний ремонт русла річки Турія в районі вул.Сагайдачного в м.Ковель Волинської області, дослідження біологічних показників: склад та середні кількісні показники оселищ сальвінії плаваючої та інших водних та навколо водних рослинних угруповань;

5. Польові дослідження флори, фауни та біорізноманіття р.Риловиця від вул.Привокзальна до парку відпочинку «Острів Риловиця» в м.Володимир Волинської області.

15.12. Участь громадськості в процесі прийняття рішень з питань, що стосуються охорони навколишнього природного середовища

З метою реалізації державної політики у контексті відкритого та вільного доступу громадськості до процесу прийняття рішень з найважливіших суспільних процесів в області, управлінням здійснюється забезпечення проведення консультацій з громадськістю, зокрема публічних громадських обговорень (слухань) у відповідності з діючими нормами чинного законодавства.

Разом з тим, з 17.03.2020 громадські слухання з метою обговорення звітів з оцінки впливу на довкілля щодо планованої діяльності суб'єктів господарювання області не призначались та не проводились. Відповідно до вимог Закону тимчасово, на період дії та в межах території карантину, встановленого Кабінетом Міністрів України з метою запобігання поширенню на території України корона вірусної хвороби (COVID-19), до повного його скасування та протягом 30 днів з дня скасування карантину, громадське обговорення планованої діяльності проводиться у формі надання письмових зауважень і пропозицій (у тому числі в електронному вигляді), про що зазначається в оголошенні про початок громадського обговорення звіту з оцінки впливу на довкілля. У цей період громадські слухання, передбачені статтею 7 Закону України «Про оцінку впливу на довкілля» не проводяться.

Для підвищення ролі громадянського суспільства у різних сферах діяльності місцевих органів виконавчої влади управлінням створені сприятливі умови шляхом залучення представників інститутів громадянського суспільства

під час впровадження реформ та прийняття нових нормативно-правових актів з питань охорони довкілля.

Протягом 2022 року в рамках забезпечення консультацій з громадськістю управління забезпечило участь та проведення наступних заходів:

- 8 засідань «круглих столів»: щодо розгляду та затвердження проєкту Програми державного моніторингу у галузі охорони атмосферного повітря на 2021–2025 роки Волинської зони, щодо стану виконання Регіональної екологічної програми «Екологія 2016-2022» за 2021 рік, щодо створення об'єктів (територій) природно-заповідного фонду «Гадючинські природні ліси», «Дуб біля будинку Косачів», щодо проведення базового лісовпорядкування лісів державних лісогосподарських підприємств області, щодо затвердження Регіонального плану управління відходами у Волинській області до 2030 року, щодо перевірки меж територій природно-заповідного фонду, що знаходяться на землях Луцької міської територіальної громади та питань забезпечення встановлення їх меж у природі (на місцевості) тощо;

- 3 конференції (у відеоселекторному режимі) з актуальних питань щодо стану навколишнього природного середовища регіону;

- 1 Національний форум на тему: «Поводження з відходами в Україні: законодавство, економіка, технології» у форматі онлайн (м.Київ);

- 2 обласні екологічні акції («День довкілля» та акція з висаджування павловній);

- 1 інтерв'ю представникам Інсайдер Медіа про стан збереження і розвиток природно-заповідного фонду області.

Крім того, управлінням забезпечується систематичне та своєчасне оприлюднення проєктів розпорядчих документів (за їх наявності), що підлягають громадському обговоренню, у встановлені законодавством терміни на офіційному вебсайті облдержадміністрації.

З метою забезпечення інформування громадськості про найважливіші події, явища і тенденції суспільно-політичного становища області, протягом звітного періоду на офіційному вебсайті Волинської облдержадміністрації, у межах компетенції, підготовлено та розміщено 77 статей на актуальну екологічну тематику, а також на офіційній сторінці управління у мережі Фейсбук – 88 публікацій відповідно.

15.13. Екологічна освіта та інформування

Основною метою екологічної освіти на сьогодні є формування екологічної свідомості та культури особистості дітей, усвідомлення себе частиною природи, відчуття відповідальності за неї, як за національне багатство, гармонізація стосунків у системі «людина-суспільство-природа».

Плідна співпраця управління екології та природних ресурсів облдержадміністрації налагоджена із вищими навчальними закладами області. Працівники вищих навчальних закладів беруть участь у роботі семінарів, є науковими керівниками учнівських науково-дослідницьких робіт. Налагоджена співпраця з громадськими екологічними організаціями області, які проводять цікаві масові заходи (конкурси, акції, операції).

Становлення екологічної свідомості учнів, виховання особистої відповідальності за стан довкілля – важлива складова частина гармонійного та всебічного розвитку особистості, що активно здійснюється шляхом еколого-натуралістичної роботи.

Великого значення набуває профільне навчання, яке спрямоване на виявлення зацікавленості учня у поглибленні знань з природничого напрямку, набуття навичок самостійної науково-практичної, дослідницько-пошукової роботи.

Провідною установою в галузі розвитку позашкільної біологічної, екологічної, аграрної освіти в області є Волинський обласний еколого-натуралістичний центр.

Основними завданнями екологічного виховання є: збагачення дітей екологічними знаннями, виховання любові до природи, прагнення берегти і примножувати її багатства та формування умінь і навичок природоохоронної діяльності.

Однією із традиційних форм залучення учнівської молоді до охорони природи є учнівські лісництва. Мета їх створення - плекати у дітей дбайливе ставлення до природи, розширення і поглиблення знань у галузі природничих наук.

Розвиток шкільних лісництв на Волині має вже більш ніж 50-річну історію і є однією з найефективніших форм природоохоронної та профорієнтаційної роботи з учнівською молоддю. Саме у процесі засвоєння теоретичних основ із лісівництва, практичної, науково-дослідницької роботи на закріплених за учнівськими лісництвами ділянках державного лісового фонду, а також агітаційної діяльності формується позитивний природоохоронний світогляд особистості.

Практичну допомогу в організації вищезазначених заходах надає Волинське обласне управління лісового та мисливського господарства.

Загалом, робота педагогічного колективу ВОЕНЦ проводиться за такими напрямками:

- природоохоронний (координація роботи екологічних гуртків, клубів, експедицій; формування в учнівської молоді екологічної свідомості; залучення школярів до Міжнародних, Всеукраїнських та регіональних природоохоронних акцій);

- профорієнтаційний (сприяння самовизначенню школярів та свідомому вибору професій агробіологічного, екологічного спрямування через залучення їх до профільних творчих об'єднань школярів та посиленої суспільно-корисної праці);

- реабілітаційно-оздоровчий (проведення просвітницької роботи у напрямку реалізації проектів з боротьби та профілактики ВІЛ-інфекції, куріння, вживання алкоголю та наркотиків; організація роботи таборів відпочинку.

Організація діяльності груп гуртків, секцій та інших творчих об'єднань початкового, основного або вищого рівнів навчання здійснюється відповідно до типових навчальних планів і навчальних програм, затверджених Міністерством освіти і науки України.

Основними завданнями екологічного виховання в області є нагромадження у дітей екологічних знань, виховання любові до природи, прагнення берегти і примножувати її багатства та формування вмінь і навичок природоохоронної діяльності.

Ці завдання в області вирішуються через залучення дітей та учнівської молоді до роботи в екологічних гуртках, студіях, факультативах, клубах вихідного дня, участі у природоохоронних конкурсах, акціях та операціях.

Однією з найактивніших в своїй діяльності є Волинська обласна організація «Всеукраїнська екологічна ліга». Основним напрямом роботи Волинської обласної організації ВЕЛ є популяризація екологічних знань серед молоді. Правління обласної організації спрямовує свою увагу на молодь, залучаючи до лав ВЕЛ студентів, молодих викладачів і науковців, учителів і старшокласників. Саме вони повинні формувати новий підхід до розв'язання екологічних проблем Волині. Періодично Волинська обласна організація ВЕЛ розробляє різні організаційно-експериментальні проекти.

Волинська обласна організація ВЕЛ систематично співпрацює з органами влади: управлінням екології та природних ресурсів ОДА, управлінням освіти, обласною радою (виконання цікавих природоохоронних заходів – видання картосхем, проектування екологічної мережі тощо).

Варто зазначити, що управлінням екології та природних ресурсів облдержадміністрації також здійснюється робота щодо формування екологічної освіти населення та обізнаності про стан довкілля. З метою формування екологічної освіти населення слід виділити наступні заходи, які проводились управлінням екології та природних ресурсів облдержадміністрації:

- виготовлення друкованої поліграфічної продукції на екологічну тематику (брошури та буклети);

- проведення природоохоронних кампаній та акцій («екотолок» тощо) з громадськими активістами області (з урахуванням карантинних обмежень та обмежень у зв'язку із запровадженням воєнного стану відповідно до Указу Президента України від 24.02.2022 № 64 «Про введення воєнного стану в Україні» у 2022 році), на яких систематично обговорюються актуальні питання щодо збереження та невиснажливого ставлення до екосистеми тощо.

15.14. Міжнародне співробітництво у сфері охорони навколишнього природного середовища

Міжнародне співробітництво в галузі охорони навколишнього природного середовища здійснюється на основі діючих міжнародних угод.

06 березня 2018 року на спільній робочій нараді відбулось підписання Меморандуму між Волинською обласною державною адміністрацією, Установою «Агенція регіонального розвитку» та Товариством з обмеженою відповідальністю «КЛВ-ЕКО» про співпрацю із впровадження проекту будівництва заводу по переробці ТПВ і реалізації Стратегії управління відходами у Волинській області.

Наприкінці 2022 року в Шацькій громаді завершили будівництво каналізаційних очисних споруд. Зокрема, у рамках програми транскордонного

співробітництва за фінансової підтримки ЄС проводилося каналізування населених пунктів навколо озера Світязь. А саме – сіл Світязь, Пульмо (урочище Мокашин), Мельники (урочище Ляпове) та західної частини Шацька.

Слід зазначити, що загальний бюджет проєкту становить 6 млн 450 тис. євро. З них 10% кошти селищного, районного, обласного і державного бюджетів, решта 90% – фінансування Європи.

В рамках програми прокладено майже 100 кілометрів каналізаційних мереж, до яких приєднається понад 2,6 тисяч домогосподарств. Змонтовано 31 каналізаційно-насосну станцію. А також, не лише відновлено існуючі очисні споруди, а й зведено нові – у селах Світязь і Пульмо. Очисні споруди мають потужність 2,5 тисяч м³.

Завдяки цьому проєкту в Шацькій громаді поліпшиться екологічна ситуація та підвищиться туристична привабливість краю.

Крім того, наступна програма «Interreg NEXT Польща-Україна 2021-2027» розрахована на спільні проєкти для поляків та українців з прикордонних громад. Загальна сума грантів становитиме 187,4 млн євро. Подавати заявки на грант можуть будь-які некомерційні установи, спільноти, громадські організації. Важливо, що проєкт має бути поданий спільно з польською організацією-партнером. За умовами програми транскордонного співробітництва, 90% проєкту фінансуються із фондів ЄС, 10% – переможці гранту. Великі інфраструктурні проєкти подають обласні державні адміністрації.

Гранти надаватимуться за п'ятьма пріоритетами: довкілля (сприяння адаптації до зміни клімату, стійкість до стихійних лих, доступ до води, каналізування, захист природи, зменшення забруднення), здоров'я (доступ до меддопомоги, паліативна, геріатрична медицина), туризм, співпраця, а також розбудова прикордонної інфраструктури.

Програма Interreg NEXT Польща-Україна 2021-2027 вже затверджена Європейською комісією, термін подання грантових заявок - з 2023 року.

Висновки

Підсумовуючи вищезгадане, можна вважати, що основними екологічними проблемами області сьогодення залишаються:

- відсутність на території області сміттєпереробного заводу, що призводить до збільшення накопичення твердих побутових відходів на сміттєзвалищах (в тому числі матеріалів, які мають високу ресурсну цінність та підлягають переробці);

- відмови землекористувачів, землевласників та деяких органів місцевого самоврядування у погодженні створення територій та об'єктів природно-заповідного фонду, а також відсутність коштів на утримання та винесення меж в природу вже створених об'єктів ПЗФ.

Таким чином, пріоритетними напрямками діяльності на наступний рік визначено:

1) в галузі дозвільного природокористування: посилення роботи органів виконавчої влади по питаннях охоплення суб'єктів господарювання дозвільними документами з метою збільшення дохідної частини обласного та місцевих бюджетів;

2) в галузі заповідної справи: погодження створення ботанічних пам'яток природи у лісових насадженнях понад 120 років.

3) в галузі економіки природокористування: залучення коштів Державного фонду охорони навколишнього природного середовища на виконання природоохоронних заходів в області;

4) в галузі моніторингу довкілля, екологічної освіти і зв'язків з громадськістю: інформування широкого загалу населення про стан довкілля, формування екологічної культури та свідомості громадян з метою відновлення пріоритетів екологічно чистого середовища.

СТРУКТУРА

доповіді про стан навколишнього природного середовища

Вступне слово	
1.	Загальні відомості 3
1.1	Географічне розташування та кліматичні особливості території
1.2	Соціальний та економічний розвиток території
2.	Атмосферне повітря 6
2.1	Викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря
2.1.1	Динаміка викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря
2.1.2	Основні забруднювачі атмосферного повітря (за видами економічної діяльності)
2.2	Транскордонне забруднення атмосферного повітря
2.3	Якість атмосферного повітря в населених пунктах
2.4	Стан радіаційного забруднення атмосферного повітря
2.5	Вплив забруднюючих речовин на здоров'я людини та біорізноманіття
2.6	Державна політика та заходи у сфері поліпшення та відновлення стану атмосферного повітря
3.	Зміна клімату 15
3.1	Тенденції зміни клімату
3.2	Політика та заходи у сфері скорочення антропогенних викидів парникових газів та адаптації до зміни клімату
3.3	Політика та заходи у сфері охорони озонного шару
4.	Водні ресурси 21
4.1	Водні ресурси та їх використання
4.1.1	Загальна характеристика
4.1.2	Водокористування та водовідведення
4.2	Забруднення поверхневих вод
4.2.1	Скидання забруднюючих речовин у водні об'єкти та очистка стічних вод
4.2.2	Основні забруднювачі водних об'єктів (за сферами діяльності)
4.2.3	Транскордонне забруднення поверхневих вод
4.3	Стан поверхневих вод
4.3.1	Екологічний стан та потенціал масивів поверхневих вод
4.3.2	Мікробіологічна оцінка якості вод з огляду на епідемічну ситуацію
4.3.3	Радіаційний стан поверхневих вод
4.5	Державна політика та заходи щодо поліпшення стану водних об'єктів
5.	Збереження біологічного та ландшафтного різноманіття, розвиток природно-заповідного фонду та формування національної екологічної мережі 33
5.1.1	Загальна характеристика
5.1.2	Загрози та вплив антропогенних чинників на структурні елементи екомережі, біологічне та ландшафтне різноманіття

5.1.3	Заходи щодо збереження біологічного та ландшафтного різноманіття	
5.1.4	Формування національної екомережі	
5.1.5	Біобезпека та поводження з генетично модифікованими організмами	
5.2	Охорона, використання та відтворення рослинного світу	39
5.2.1	Загальна характеристика рослинного світу	
5.2.2	Охорона, використання та відтворення лісів та інших рослинних ресурсів	40
5.2.3	Охорона та відтворення видів рослин та грибів, занесених до Червоної книги України, та тих, що підпадають під дію міжнародних договорів	
5.2.4	Охорона рослинних угруповань, занесених до Зеленої книги України	
5.2.5	Охорона, використання та відтворення зелених насаджень	
5.2.6	Інвазійні чужорідні види рослин у флорі в межах адміністративно-територіальної одиниці	
5.3	Охорона, використання та відтворення тваринного світу	62
5.3.1	Загальна характеристика тваринного світу	
5.3.2	Стан і ведення мисливського господарства	64
5.3.3	Стан і ведення рибного господарства	
5.3.4	Охорона та відтворення видів тварин, занесених до Червоної книги України, та тих, що підпадають під дію міжнародних договорів	
5.3.5	Охорона, використання та відтворення водних біоресурсів	
5.3.6	Інвазійні чужорідні види тварин у фауні в межах адміністративно-територіальної одиниці	
5.4	Природні території та об'єкти, що підлягають особливій охороні	79
5.4.1	Стан і перспективи розвитку природно-заповідного фонду	
5.4.2	Водно-болотні угіддя міжнародного значення	
5.4.3	Біосферні резервати та Всесвітня природна спадщина	
5.4.4	Формування Смарагдової мережі	
5.5	Еколого-освітня та рекреаційна діяльність у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду	
5.6	Державна політика та заходи збереження біорізноманіття	
6.	Земельні ресурси та ґрунти	90
6.1.1	Структура та динаміка основних видів земельних угідь	
6.1.2	Стан ґрунтів	
6.1.3	Деградація земель	
6.2	Основні чинники антропогенного впливу на земельні ресурси та ґрунти	
6.3	Державна політика та заходи у сфері охорони земель	
7.	Надра	95
7.1.	Мінерально-сировинна база	
7.1.1.	Стан та використання мінерально-сировинної бази	

7.2.	Система моніторингу геологічного середовища	
7.2.1.	Підземні води: ресурси, використання, якість	
7.2.2.	Екзогенні геологічні процеси	
7.3.	Дозвільна діяльність у сфері використання надр	
7.4.	Геологічний контроль за вивченням та використанням надр	
7.5	Державна політика та заходи щодо геологічного вивчення та раціонального використання надр	
8.	Відходи	105
8.1	Структура утворення та накопичення відходів	
8.2	Поводження з відходами (збирання, зберігання, утилізація та видалення)	
8.3	Транскордонне перевезення небезпечних відходів	
8.4	Державна політика та заходи у сфері поводження з відходами	
9.	Екологічна безпека	110
9.1	Екологічна безпека як складова національної безпеки	
9.2	Об'єкти підвищеної небезпеки	
9.3	Радіаційна безпека	
9.3.1	Стан радіаційного забруднення території адміністративно-територіальної одиниці	
9.3.2	Поводження з радіоактивними відходами	
9.3.3	Стан радіаційної безпеки у зоні відчуження і зоні безумовного (обов'язкового) відселення	
10.	Промисловість та її вплив на навколишнє природне середовище	115
10.1	Структура та обсяги промислового виробництва	
10.2	Вплив на навколишнє середовище	
10.2.1	Гірничодобувна промисловість	
10.2.2	Металургійна промисловість	
10.2.3	Хімічна та нафтохімічна промисловість	
10.2.4	Харчова промисловість	
10.3	Державна політика та заходи з екологізації промислового виробництва	
11.	Сільське господарство та його вплив на навколишнє природне середовище	120
11.1	Тенденції розвитку сільського господарства	
11.2	Вплив на навколишнє середовище	
11.2.1	Внесення мінеральних і органічних добрив на оброблювані землі та під багаторічні насадження	
11.2.2	Використання пестицидів	
11.2.3	Зрошення та осушення земель	
11.2.4	Тенденції в тваринництві	
11.3	Органічне сільське господарство	
11.4	Державна політика та заходи з екологізації сільського господарства	
12.	Енергетика та її вплив на навколишнє природне середовище	125
12.1	Структура виробництва та використання енергії	

12.2	Ефективність енергоспоживання та енергозбереження	
12.3	Вплив енергетичної галузі на навколишнє природне середовище	
12.4	Використання відновлювальних джерел енергії та розвиток альтернативної енергетики	
12.5	Державна політика та заходи щодо зменшення впливу енергетики на навколишнє природне середовище	
13.	Транспорт та його вплив на навколишнє середовище	127
13.1	Транспортна мережа адміністративно - територіальної одиниці	
13.1.1	Структура та обсяги транспортних перевезень	
13.1.2	Склад парку та середній вік транспортних засобів	
13.2	Вплив транспорту на навколишнє середовище	
13.3	Державна політика та заходи щодо зменшення впливу транспорту на навколишнє середовище	
14.	Стале споживання та виробництво	129
14.1.	Тенденції та характеристика споживання	
14.2	Запровадження елементів сталого споживання та виробництва	
15.	Державне управління у сфері охорони навколишнього природного середовища	130
15.1	Національна та регіональна екологічна політика	
15.2	Удосконалення нормативно-правового регулювання у сфері охорони навколишнього природного середовища	
15.3	Державний нагляд (контроль) у сфері охорони навколишнього природного середовища	
15.4	Виконання державних цільових екологічних програм	
15.5	Державна політика у сфері моніторингу навколишнього природного середовища	
15.6	Оцінка впливу на довкілля	
15.7	Економічні засади природокористування	
15.7.1	Економічні механізми природоохоронної діяльності	
15.7.2	Стан фінансування сфери охорони навколишнього природного середовища	
15.8	Технічне регулювання у сфері охорони навколишнього природного середовища, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки	
15.9	Державне регулювання природокористування	
15.10	Стан та перспективи наукових досліджень у галузі охорони навколишнього природного середовища	
15.11	Участь громадськості в процесі прийняття рішень з питань, що стосуються охорони навколишнього природного середовища	
15.12	Екологічна освіта та інформування	
15.13	Міжнародне співробітництво у галузі охорони навколишнього природного середовища	